This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het "watermerk" van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

CHINA

EN

ZIJNE BEWONERS,

GESCHETST VOOR JONGE LIEDEN,

DOOR

A. J. van der Aa.

Met houtsneeplaten.

Te AMSTERDAM, bij
G. J. A. BEIJERINCK.

1845.

Ch 188.45

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

FROM THE FUND OF

CHARLES MINOT

CLASS OF 1828

CHINA
EN ZIJNE BEWONERS.

The superiory which the Chinese possess over the other nations of Asia is so decided as scarcely to need the institution of an elaborate comparaison.

Davis, the Chinese, pag. 6.

Straf met den houten kraag, bl. 48.

CHINA

EN

ZIJNE BEWONERS,

GESCHETST VOOR JONGE LIEDEN.

DOOR

A. J. VAN DER AA.

MET HOUTSNEÊPLATEN.

De bril der Chinezen, blz. 155.

Te AMSTERDAM, bij
G. J. A. BEIJERINCK.

1845.

188.45

HARVARD COLLEGE
APR 30 1920
LIBRARY

Minot fund

VOORBERIGT.

r den uitgever van het boekje, *dat wij de eer heb-*
ıierbij onzen landgenooten aan te bieden, *aangezocht*
e tot het bijeen brengen van een werkje, *dat geschikt*
e geacht worden, *om jonge lieden uit den beschaafden*
!, *met* China en zijne bewoners *bekend te maken*,
ı ons dat te doelmatig voor om dit van de hand te
m. Wie toch zal het thans niet nuttig achten, *om*
jonge lieden dat uitgestrekte land meer van nabij te
n kennen? Wie acht het niet wenschelijk iets nader
eten van die natie, *met welke* Europa, *sedert den laat-*
oorlog tusschen haar en Engeland, *meer dan ooit in*
aking is gekomen en met welke onze koloniën, *zeker*
ıu nog uitgebreidere handelsbetrekkingen zullen aan-
pen, *die het land en zijne bewoners ook uit dien*
le voor ons belangrijker hebben doen worden?

Wij hebben onze mededeelingen zooveel mogelijk uit de beste bronnen geput, en voornamelijk daarbij tot leidraad genomen het, met zooveel zaakkennis geschreven, werk van J. F. DAVIS, *getiteld:* The Chinese: a general description of the empire of China and its inhabitants (*). *Bij wien toch zouden wij beter te rade gaan, dan bij iemand die door een meer dan twintigjarig verblijf in dat land, alles zelf heeft kunnen opmerken en gadeslaan?*

Onzen jeugdigen landgenooten een leerrijk en tevens aangenaam boekje te bezorgen was ons doel; mogten wij hierin geslaagd zijn, dan zoude dit ons aansporen om in het vervolg te trachten hun nog verder nuttig te zijn.

GORINCHEM,
Augustus 1845.

A. J. VAN DER AA.

(*) Van dit werk is in 1841, bij den uitgever dezes, eene vertaling in drie deelen, in gr. 8°., in het licht verschenen, onder den titel van *China en de Chinezen.*

INHOUD.

EERSTE HOOFDSTUK. *Aardrijkskundige schets van China.* . . . . blz. 1.

Verdeeling. — Grootte en Luchtgesteldheid. — De Groote Muur. — Bergen. — Rivieren. — Het Keizers-kanaal. — Peking en de provincie Pe-tscheli. — De provinciën Shantong, Keang-soo en Gân-hoey. — De provincie Keang-sy. — De provincie Quangtong. — De provincie Chèkeang. — Chowsan of Chusan. — De overige Chusan-eilanden. — De provincie Fokien en het eiland Formosa. — Het eiland Haenân. — De provinciën Hoo-Kuang, Kuang-sy, Kuei-chow en de Meaontsen. — De provinciën Yun-nân, Szechuen, Shensy en Shansy.

TWEEDE HOOFDSTUK. *Bestuur en Wetgeving.* blz. 36.

De Keizer. — De Mandarijnen. — Het hooge Bestuur. — Het bestuur der provinciën en steden. — Rangen. — De krijgslieden. — Wetten en Straffen.

DERDE HOOFDSTUK. *Volkskarakter en gebruiken.* blz. 52.

Geaardheid der Chinezen. — Ligchaamsbouw der Chinezen. — Rangschikking der standen. — De Vrouwen. — Huwelijksplegtigheden. — De kinderen. — Lijkplegtigheden.

VIERDE HOOFDSTUK. *Feestvieringen.* . . blz. 77.

Het Nieuwejaarsfeest. — Het feest der lantaarnen. — Het feest van den landbouw. — Het feest der zijdewormen. — Het waterfeest. — Het feest der dooden.

VIJFDE HOOFDSTUK. *Manieren en gewoonten.* blz. 86.

Het gezellig verkeer. — Het afleggen van een bezoek. — Maaltijden. — De drank der Chinezen. — Spijzen. — Spelen en vermakelijkheden. — Kleederdragt der mannen. — Kleederdragt der vrouwen. — De huizen. — De meubelen.

ZESDE HOOFDSTUK. *Het Reizen.* . . . blz. 114.

Manier van reizen te land. — Manier van reizen te water. — Zeevaart.

ZEVENDE HOOFDSTUK. *Godsdienstleer.* . blz. 124.
De leer van Confucius. — Het Budhismus. — Sekte van Taou.

ACHTSTE HOOFDSTUK. *Kunsten en Wetenschappen.* . . . . blz. 135.
Boekdrukkunst. — Het papier. — Oost-Indische inkt. — Het buskruid. — Het kompas. — Het zuiveren van de boomwol of katoen. — De zijdeteelt. — Porselein. — Verlaktwerk. — Metalen. — Spiegels. — Het glas. — Brillen. — Teeken- en schilderkunst. — Beeldhouwkunst. — Het kunstsnijden. — De werktuigen. — Toonkunst.

NEGENDE HOOFDSTUK. *Natuurlijke Historie.* blz. 162.
Viervoetige dieren. — Vogelen. — Kruipende dieren. — Visschen. — Insekten. — Planten. — Vruchten en bloemen.

TIENDE HOOFDSTUK. *De Landbouw.* . . blz. 185.
Wijze van bebouwen. — Gemis aan weiden. — Toewijzing van woesten grond. — Aardappelenteelt. — Het bemesten. — Het bevochtigen. — De rijstbouw.

ELFDE HOOFDSTUK. *De Koophandel.* . . blz. 197.
Binnenlandsche handel. — De Hong-kooplieden — Zware onkosten der buitenlandsche schepen. — Smokkelhandel. — Het opium.

TWAALFDE HOOFDSTUK. *Handelsbetrekkingen tusschen Nederland en China.* . . . . blz. 209.

De platen, bij dit werk behoorende, zijn:

De Sluis. . . . . blz. 7.
De militaire wacht. . . . . » 44.
Straf met den houten kraag. . . . . » 48.
Zomer- en wintermutsen. . . . . » 101.
Een aanzienlijk huis van binnen. . . . . . . » 110.
Keizerlijke postbode. . . . . » 117.
Het zuiveren van de boomwol. . . . . » 144.
De bril der Chinezen *(titel-vignet)*. . . . . . . » 155.
De Rijstmolen. . . . . » 194.
De Opiumrooker. . . . . » 206.

CHINA

EN

ZIJNE BEWONERS.

Eerste Hoofdstuk.

Aardrijkskundige schets van China.

Verdeeling.

In het Oosten van Azië, tusschen de 21° en 41° Noorderbreedte ligt een land hetwelk, om de zoo geheel van de onze afwijkende zeden, gewoonten en gebruiken zijner bewoners, bijzonder onze opmerking verdient. Indien gij, mijne jeugdige vrienden, uwe kaart van Azië in handen neemt, zult gij zien, dat dit land *China* genaamd wordt. Wel nu! van dat land en dat volk — van *China* en *de Chinezen* — zullen wij u hier het wetenswaardigste trachten mede te deelen, waartoe wij met eene Aardrijkskundige schets van het land zullen beginnen.

China, door de inboorlingen ook wel het *Hemelsche rijk* geheeten; terwijl hunne Keizer zich *de Zoon des Hemels* noemt, wordt in de volgende achttien provinciën verdeeld, *Tshyli*, gewoonlijk *Pe-tsoheli* genaamd,

Shantong, *Keang-soo*, *Gân-hoey*, *Chê-keang*, *Keang-sy*, *Fokien*, *Quangtong*, *Kuâng-sy*, *Yun-nân*, *Kuei-chow*, *Ho-nân*, *Hoo-pe*, *Hoo-nân*, *Shan-sy*, *Shen-sy*, *Kân-so* en *Sze-chuen*.

Grootte en luchtgesteldheid.

Deze provinciën beslaan, volgens de minste berekening, eene oppervlakte van 60,000 vierkante mijlen; sommigen echter begrooten de oppervlakte wel op 80,000 vierkante mijlen. Men telt er 1572 steden en 1193 vestingen. Er is misschien geen land van den zelfden omvang op den geheelen aardbol, dat in het algemeen een zoo gunstig klimaat heeft. In de noordelijke en oostelijke streken kan het evenwel somtijds vrij koud zijn; in de zuidelijke zijn de zomers heet en de winters van storm en regen vergezeld. Zelfs te *Canton*, het zuidelijkste punt van het rijk, daalt de thermometer in Januarij, des nachts, dikwijls beneden het vriespunt; terwijl hij in den zomer somtijds, ofschoon niet dikwijls, tot 100° rijst.

Niettegenstaande die uitersten van hitte en koude is het klimaat er doorgaans zeer gezond, hetwelk hoogst waarschijnlijk aan de algemeene bebouwing van den grond en het wel onderhouden van de waterlozingen moet worden toegeschreven.

De Groote Muur.

China wordt ten noorden door eenen *Grooten Muur* van *Mongolië* en de *Mantschourei* gescheiden. De belangrijke rol welke deze muur op de landkaarten van *China* speelt, geeft aan dat kunstgewrocht aanspraak, om eenigzins uitvoerig

behandeld te worden. Door den eersten algemeenen Keizer van *China* werd hij, omtrent 200 jaren vóór Christus of vóór omtrent meer dan tweeduizend jaren, gebouwd. Langs het geheele Noorden van *China* en de grensscheiding van drie provinciën, strekt hij zich over eene uitgestrektheid van 3000 mijlen, uit. Op de eerste aannadering van verre, heeft hij het voorkomen van eene streep van quartz, welke uit granietbergen steekt. Hij loopt over de hoogste bergkruinen heen, daalt tot in de diepste valleijen neder, zet zijnen loop, door middel van gewelfde boogen, zelfs dwars over de rivieren voort, en is, bij elke tusschenruimte van honderd ellen, van zware torens en bolwerken voorzien. Eene der hoogste bergketenen, waarover de muur loopt, is vijfduizend voet boven de oppervlakte der zee verheven. Dit kunstwerk overtreft in één woord alle anderen van die soort, en strekte ook tot eene zeer doelmatige verschansing, tot dat de magt van GENGISKHAN, *het Chinesche Rijk*, zoo als wij later zien zullen, overweldigde.

De muur bestaat uit dubbele wanden, wier tusschenruimte door aarde en puin aangevuld en van boven met eene laag vierkante baksteenen overdekt is. Zijne geheele hoogte, eene borstwering van vijf voet medegerekend, is twintig voet. De dikte van den muur, bij den grondslag, is vijf en twintig voet, en neemt naar boven langzamerhand af tot vijftien voet toe. De torens beslaan bij den grond veertig voet in het vierkant, en verminderen naar boven tot dertig voet, hunne geheele hoogte beloopt zeven en dertig voet. Op sommige plaatsen, hebben de torens echter twee verdiepingen en zijn acht en veertig voet hoog. Aan het westelijk uiteinde bestaat de muur slechts hoofdzakelijk uit eenen

dijk van aarde of steengruis van omtrent vijftien voet hoogte, hier en daar met eenige steenen torens voorzien.

Bergen.

China is over zijne geheele oppervlakte door hoogten en laagten afgewisseld. De grond loopt doorgaans, van de zee af naar het Westen, trapswijze glooijende op. Er zijn twee voorname bergketenen. De eene komt van *Yunnân*, loopt langs de grenzen van *Kuei-Chow* en *Kuâng-Sy*, ten noorden van de provincie *Canton*, alwaar een weg gehouwen is door den bergpas van *Mei-Ling*. Voorts neemt deze bergketen eene noordoostelijke rigting door *Fokien* en eindigt in *Che-Keang*. Het breedere gedeelte van haren rug vormt, ten noordwesten van de provincie *Canton*, de ontoegankelijke landstreek, waar de *Meaoû-tsen* of *Mioetsen* wonen, eene volksstam, die steeds onafhankelijk gebleven en somwijlen zeer lastig voor het Chinesche gouvernement geweest is, zoo als wij later gelegenheid zullen vinden aan te toonen. De tweede voorname bergketen loopt van *Sse-chuen* tot *Shen-sy* en veroorzaakt de groote bogt, welke de *Gele rivier* plotseling noordwaarts door den *Grooten Muur* maakt. Behalve deze bergketenen treft men ten westen van *Peking*, naar den kant van de provincie *Shân-sy*, nog eenige zeer hooge bergen aan; maar de vlakten, waaruit zij oprijzen, zijn weinig hooger dan de oppervlakte der zee.

Rivieren.

De twee aanmerkelijkste rivieren zijn de *Yangtse-Keang* en de *Gele rivier*. De *Yangtse-Keang* (de zoon der zee), ook wel enkel de *Keang* (de rivier) geheeten, wordt door

de meeste Aardrijkskundigen de *Blaauwe rivier* genoemd, hoewel zij onder dien naam bij de Chinezen niet bekend is. Zij ontspringt in *Kokonor*, eene streek ten Westen van *China*. Eensklaps eene bogt zuidwaarts makende door de provinciën *Yun-nân* en *Sse-chuen*, neemt zij aldaar den naam van *Goudzand-rivier* aan; daarna noordoostelijk en oostelijk loopende, maakt zij weder eene bogt zuidwaarts en neemt het overtollige water van de *Tonting-hoo*, het grootste meer van *China*, op. Een weinig lager dient zij tot uitlozing van een ander voornaam meer, het *Poyang-hoo*, in de provincie *Keang-sy;* terwijl zij, ten naastenbij noordoostwaarts vloeijende, voorbij *Nanking* in den Oceaan valt, welke zij juist op 32° graden Noorderbreedte bereikt. Deze rivier is op sommige punten drie, zoo geen vier, mijlen breed en het is een zeer gewoon Chineesch gezegde, dat de *Keang* geen bodem heeft, hetwelk echter niets is dan eene overdrevene uitdrukking, om hare buitengewone diepte aan te duiden.

De *Gele rivier*, aldus genoemd om de groote hoeveelheid gele modder, welke zij met zich voert, ontspringt insgelijks in *Kokonor*, niet ver van den oorsprong der *Yang-tse-Keang*, maar loopt even zoo spoedig noordwaarts als deze zuidwaarts, stroomt vervolgens onder den *Grooten Muur* door, en maakt eene kromme bogt rondom het grondgebied der *Ortous*. Voorts weder onder den *Muur* doorstroomende, loopt zij zuidwaarts en maakt de grensscheiding uit tusschen *Shan-sy* en *Shen-sy*, vanwaar zij eenen scherpen hoek oostwaarts vormt en op 34° Noorderbreedte in zee valt. Uithoofde van haren geweldigen stroom is deze rivier voor het grootste gedeelte onbevaarbaar. De ontzettende

menigte modder, welke het water van de *Gele rivier* met zich voert, veroorzaakt ophoopingen aan haren mond, waardoor de diepte aldaar verminderd wordt. Het is opmerkelijk dat de beide groote rivieren van *China*, welke op eenen kleinen afstand van elkander ontspringen, na ieder eenen verschillenden loop, de eene noordwaarts, en de andere zuidwaarts genomen te hebben, en door eenen afstand van volle vijftien graden breedte van elkander gescheiden te zijn geweest, zich weder op twee graden afstand van elkander in de zee ontlasten.

De kust van *China*, ten zuiden van kaap *Shantong*, is over het algemeen steil en klippig, behalve op de punten alwaar de *Gele rivier* en de *Yangtse-Keang* in zee uitloopen. De provincie *Pe-tscheli* bestaat uit eene zanderige vlakte, en de baai, welke haar omringt, is zeer diep, zoodat een groot schip de kust aldaar niet dan op eenen afstand van vele mijlen kan naderen. Langs de geheele kust van het Rijk treft men ruime en gemakkelijke havens aan.

Het Keizers-kanaal.

Voor den binnenlandschen handel des Rijks zijn de Chinezen volkomen onafhankelijk van de kustvaart, door hun *Keizers-kanaal*, hetwelk in uitgestrektheid en grootschheid van onderneming, even zoowel als de *Groote Muur*, door geen ander gewrocht van dien aard in de geheele wereld overtroffen wordt. Dat kanaal was meerendeels het werk van KOBLAI KHAN en zijne onmiddellijke opvolgers, uit het stamhuis van YUEN. In het handschrift van den Mongoolschen geschiedschrijver RASHID UD DEEN vindt men er de volgende beschrijving van: «Het kanaal,» zegt hij, «strekt

zich uit van *Khanbalik* (*Peking*) af tot *Khinsai* (*King-se*) en *Zeytoon;* het is voor schepen bevaarbaar en veertig dagreizen lang. Wanneer de schepen aan de sluizen komen, worden zij, hoe groot zij ook mogen zijn, door middel van werktuigen opgeheven en aan de andere zijde van de sluis wederom te water gelaten.» Deze beschrijving strookt volkomen met hetgeen men thans nog ziet, wordende de schepen opgeheven door touwen, welke aan onderscheidene groote, op den oever geplaatste, windassen vastzitten.

Men moet nogthans opmerken, dat, hoewel men algemeen rekent, dat het kanaal zich uitstrekt van *Tientsin*, nabij *Peking* af, tot *Hong-chow-foo*, in de provincie *Che-keang*, hetgeen omtrent 600 geographische mijlen bedraagt, het eigenlijk zoogenoemde kanaal, dat is de *Cha-ho* of *Rivier der Vloeddeuren*, eerst te *Lantsing-chow* in *Shantong* begint en tot achter de *Gele rivier* door loopt. De voornaamste rivier, waarvan het zijn water ontvangt, is de *Wunho*, welke uit de *Taeshan*, in *Shantong* komt, en bij het hoogste punt van het kanaal, met eene gelijke hoogte van water, daarin uitloopt. Terwijl het water van de rivier met geweld tegen eenen sterken steenen wal aanslaat, die den westelijken oever ondersteunt, vloeit een gedeelte daarvan zuidwaarts en het andere noordwaarts. Op dit punt staat de tempel van den Drakenkoning of de genius des waters, die verondersteld wordt het kanaal in zijne bijzondere bescherming te hebben genomen.

Een groot voordeel van dit kolossale werk is, dat het tot waterlozing dient van de moerassige streek van *Tienken* af tot aan de *Yangtse Keang* toe, eene streek, waardoor het midden heenvloeit. Door de laagste vlakte heenloopende en

door de vloeddeuren met de omliggende streken in verband staande, heeft het vele landerijen bruikbaar gemaakt, die anders als een nutteloos moeras zouden liggen.

Peking en de provincie Pe-tscheli.

Ten einde bij de beschrijving van de provinciën niet in eene dorre optelling van namen te vervallen, zullen wij hier alleen het wetenswaardigste vermelden en alzoo beginnen met *Peking* of *Tshuen-tingfoe* de hoofd- en residentiestad van het rijk en de grootste stad der aarde. Het oudste gedeelte van *Peking* ligt ten Noorden en wordt de *Tartaarsche stad* of *de Stad met negen poorten* genoemd, naar het getal harer uitgangen. Ten zuiden ligt een ander met muren omsloten gedeelte, dat niet zoo stipt bewaakt wordt, daar het niet, even als het vorige, den Keizer tot verblijf strekt. Dit gedeelte, hetwelk zeven poorten heeft, wordt *de Chinesche stad* geheeten. De geheele omtrek van beide gedeelten vereenigd, bedraagt niet minder dan vijf en dertig mijlen binnen de muren, de voorsteden, welke er twaalf in getal zijn, niet mede gerekend. De voornaamste straten, aan wier beide zijden zeer fraaije koopmanswinkels gevonden worden, hebben eene breedte van 36 voeten, slechts eene straat, *Tshanang-dse* genaamd, de aanzienlijkste van allen, is 204 voeten breed. Het fraaiste plein heet *Dsing-shang* en daaraan grenzen onderscheiden door kunst gevormde meren, met eilanden, lusthuizen, lustsloten en tempels. De huizen hebben door elkander slechts eene verdieping, zijn zeer laag uit baksteenen gebouwd, en staan in het binnenste van eenen ommuurden hof, zoodat men van de straat slechts de daken ziet. Een zeer groot gedeelte van het middelpunt der

noordelijke stad wordt door het keizerlijke paleis met de onderhoorige gebouwen en tuinen bezet, welke, van eenen bijzonderen muur omringd, den naam van *verboden stad* dragen. Die groote ruimte, eene uitgestrektheid van bijna twee vierkante mijlen bevattende, ligt juist in het noorden van de Tartaarsche stad, en mag door niemand dan door bevoorregte personen betreden worden. In gedaante komt zij overeen met de buitenste grenslijn van de stad, zijnde een langwerpig, vrij regelmatig aangelegd vierkant. Zij bevat van binnen eene derde omheining, welke nog meer geëerbiedigd wordt, als zijnde die van des Keizers afzonderlijk verblijf, waarvan ook de muur, die haar omringt, *de verboden muur* heet. Deze omtuining bevat de afzonderlijke paleizen van den Keizer en van de Keizerin en heeft aan hare noordzijde gemeenschap door eene poort met een plein, waarop kunstmatige heuvels en bosschen zijn aangelegd. De bouwtrant en de aanleg der paleizen binnen dezen verboden muur overtreffen verre weg al het overige van dien aard in *China*. Aan den oostkant van de Tartaarsche stad vindt men het Altaar van de Zon, omdat dit hemelligchaan in het oosten opkomt; en het Altaar van de Maan staat aan den westkant, omdat die, vol zijnde, regt tegen over de Zon in het Westen ondergaat, terwijl de Zon aan den anderen kant opkomt. Die inachtneming van de plaatsen waar de Zon opkomt, is dikwijls zeer dienstig om de reden van eenige Chinesche gebruiken te verklaren. Hunne luchtsgesteldheid maakt het noodzakelijk, alle de huizen, welke eenig uiterlijk aanzien hebben, naar het Zuiden open, maar naar het Noorden digt te bouwen, om er in den zomer eenen vrijen doorloop aan den Zuidenwind te geven en in den winter den Noordenwind er buiten te

houden. De oostkant van een huis is de aanzienlijkste en het hoofd des huisgezins heet daarom ook *Tong-keu, het Oosten van het huishouden.* In de kamer, waar men gasten ontvangt, is de linkerhand ook naar het Oosten gerigt, dit strekt tot verklaring van de bijzonderheid, dat zij de linkerhand tot de plaats van eer maken, geheel strijdig met het algemeen aangenomen gebruik bij alle andere beschaafde volken.

De *Chinesche stad*, welke ten zuiden van *de Tartaarsche stad* ligt, is niet onderworpen aan hetzelfde gestrenge reglement van politie, als dat hetwelk des keizers verblijfplaats bestuurt; en hare wallen en bolwerken zijn ook minder aanzienlijk. Hare uitgestrektheid staat ten naasten bij met die van de *Tartaarsche stad* gelijk, maar er wordt een aanmerkelijk gedeelte van ingenomen door de ruime omtuiningen van den Tempel aan den Hemel gewijd, en van dien aan den vergoden uitvinder van den landbouw toegeheiligd, welke ook wel eens de Tempel der Aarde genoemd wordt. Het Altaar van den Hemel staat in een omheind vierkant van drie mijlen in omtrek, nabij den zuidmuur der Chinesche stad. Het terras waarop het staat, wordt gevormd door drie plateformen, welke van honderd en twintig tot zestig voet in doorsnede verminderen, en waarvan elk omgeven is van eene marmeren balustrade. De trappen zijn insgelijks van marmer. In den noordwestelijken hoek van de omtuining staat het Paleis der Onthouding, waar de Keizer drie dagen vast, vóór dat hij bij den Winter-zonnestand zijne offerhande aan den Hemel komt brengen. Juist tegen over den Tempel des Hemels staat het Altaar van de Aarde. De vierkante omtuining, welke het omgeeft, is omtrent twee mijlen in omtrek en bevat

het veld, hetwelk eenmaal 's jaars door den Keizer en zijne eerste Staatsdienaren beploegd wordt, benevens den voorraad der veldvruchten tot het verrigten van de offerhanden bijeenverzameld.

In de nabijheid van den zuidoostelijken hoek der Chinesche stad zijn zeer groote vijvers, en uitgestrekte velden ter bebouwing van granen en groenten voor de inwoners van *Peking*. In den zuid-westhoek, achter den Tempel van den Hemel en dien van de Aarde, is ook een aanzienlijk meer, aan den Geest des waters onder de henaming van *Hê-loong* (den zwarten draak) toegewijd, alwaar de Keizer, naar gelang der omstandigheden, om regen of droogte bidt.

Die uitgestrekte, onbebouwde plaatsen binnen de stad, gevoegd bij de ruimte, welke de keizerlijke paleizen en tuinen innemen, maken het zeer onwaarschijnlijk, dat de bevolking, zoo als sommigen willen, meer dan 2 millioen inwoners zoude beloopen, te meer daar de huizen zonder bovenverdiepingen zijn.

De minder gestrenge politie van de *Chinesche stad* maakt, dat vele lieden uit de *Tartaarsche stad* zich aldaar komen vestigen; aangezien er, uit voorzorg voor 's Keizers persoonlijke veiligheid en rust, in deze laatste eene politiedienst bestaat, niet ongelijk aan die van eene stad in staat van beleg. Hij die aan het hoofd dier politie staat, wordt *Generaal der Negenpoorten* genoemd. Er schijnt evenwel voor die waakzaamheid in de *Tartaarsche stad* eenige reden te bestaan, vooral als men in aanmerking neemt, hoe dikwijls er niet, door schaarschheid van levensmiddelen, oproer moet ontstaan in eene zoo ontzettend volkrijke stad, die grootendeels gevoed wordt van de granen, welke aldaar

le zuidelijke provinciën wórden aangebragt. Doch ook andere aren bedreigen den Keizer in zijne hoofdstad, het zij uitfde van de aanslagen zijner nabestaanden, die soms naar den n dingen, of van de woelingen der geheime genootschap- of broederschappen. Hoewel de troonsopvolging afhangt van willekeur des regerenden Keizers, sluit dit niet altijd de deur r eene overweldiging. Men heeft hiervan een voorbeeld ien in de opvolging van YOONG-CHING, die de zoon was van . grooten KÂNG-HY. Deze laatste had zijnen *vierden* zoon zijnen opvolger benoemd, maar alzoo deze zich, bij den igzins plotselijken dood zijns vaders, in *Tartarije* bevond, ng YOONG-CHING, die een bevoorregte *Wâng* of Prins was, paleis in, en maakte zich van de benoemings-akte mees- Vóór het nommer *vier*, hetwelk hij daarin vond, te hij stoutweg een *één*, waardoor het *veertien* werd, nu deed hij het voorkomen, alsof hij, de *veertiende* zoon, benoemde was. Hij nam den schepter in handen, en deed ıen broeder gevangen zetten op eene plaats vier mijlen van *king*, waar men zegt, dat hij gestorven is. Den 18 ober 1813, toen de voorgaande Keizer KEA-KING, van . zomertogtje naar *Jè-ho* (de warme bronnen, ten naasten honderd mijlen ten noordoosten van de hoofdstad) wedernende, op het punt was van *Peking* binnen te trekken, rrompelde een aantal zamenzweerders het paleis, en hield het ıen tijd lang bezet. De tegenwoordige Keizer, die KEA-KINGS ede zoon was, moet zijne verheffing te danken hebben, . zijn kloekmoedig gedrag bij die gelegenheid aan den dag egd. Hij schoot namelijk twee der zamengezworenen ter ne-, en bragt er veel aan toe, om de overigen, die de muren ı het paleis binnengedrongen waren, in bedwang te houden.

Omtrent acht mijlen ten noordoosten van *Peking* zijn de tuinen of liever het park van *Yuen-ming-yuen*, hetwelk op eene uitgestrektheid van twaalf vierkante mijlen geschat wordt. Alzoo de grond aan deze zijde van *Peking*, naar den *Grooten Muur* toe, begint te rijzen, heeft de natuur, door hare hoogten en laagten, een aantal geschikte punten tot verfraaijing opgeleverd, waarvan de kunst zeer goed partij heeft getrokken. Men treft er fraaije bosschen en lanen aan, doorsneden van kanalen, rivieren, beken en vijvers, welks oevers aangelegd zijn op eene wijze, die de natuur volkomen nabootst. Eenige gedeelten zijn bebouwd, andere met opzet in het wild gelaten; en voor de aldaar gebouwde zomerhuisjes, zijn de gezigtspunten met veel smaak gekozen. Men zegt dat er binnen de omheining van dit park niet minder dan dertig verschillende verblijfplaatsen voor den Keizer en zijn talrijk gevolg van Ministers, beambten en bedienden zijn aangelegd, waarvan elk op zichzelve een vrij aanzienlijk dorp uitmaakt. De voornaamste audiëntiezaal staat op een plateform van graniet van vier voet hoogte, en is omgeven van eene soort van galerij van zware houten pilaren, waarop het dak staat. De lengte der zaal van binnen is honderd en tien voet, de breedte twee en veertig, en de hoogte twintig. De vloer is ingelegd met ruiten van graauwe marmeren steenen en de troon, welke geheel van hout is gebeeldhouwd, staat in eene nis. De eenige meubelen bestonden voor eenige jaren in een paar keteltrommen, twee groote schilderijen, twee paar antieke blaauwe vazen, eenige handschriften, en eene tafel, aan het eene einde der zaal, waarop eene oude Engelsche pendule stond welke in de zeventiende eeuw vervaardigd was.

Peking bestaat in zijne geheele uitgestrektheid grootendeels alleen door het verblijf des Keizers, en van het hoofdbestuur. Noch eene zeeplaats zijnde, noch door hare natuurlijke ligging voor den handel of voor de fabrieken geschikt, ontleent zij al haren luister alleen daarvan, dat het de residentie van den Zoon des Hemels is.

De vlakke, zandige en onvruchtbare provincie *Pe-tscheli*, waarin *Peking* ligt, levert, behalve die stad, weinig meldenswaardigs op. De uitgestrekte vlakte, welke de hoofdstad omringt, is geheel en al ontbloot van geboomte, maar zij krijgt haar hout van die lange bergachtige kaap van Tartarije, welke de *Baai van Leantong* ten oosten begrenst. De aanzienlijkste stad, na *Peking* is *Tien-tsin*, welke grootendeels aan den regter oever van de *Nan-yun-ho* ligt, die zich aldaar met de *Peïho* vereenigt. De voorsteden zijn uitgebreid en welvarend en strekken zich meer dan twee mijlen boven de stad uit, welke, ofschoon eene zeer rijke en gewigtige plaats zijnde, die een vereenigingspunt van de hoofdstad, de zee en het kanaal uitmaakt, den eigenlijken rang van stad niet bezit. Men ziet er groote zouthoopen, aangezien het de stapelplaats is van het zout voor de talrijke bevolking van *Peking*, hetwelk langs de moerassige oevers van de zee wordt toebereid.

De provinciën Shantong, Keang-soo en Gân-hoey.

Bij het aankomen in de aangrenzende provincie *Shantong*, aan den zuidkant, wordt de aandacht weldra, op het begin van het kanaal gevestigd. Op de meren of liever groote moerassen, door welke het heen loopt, ziet men de vischraven, welke ter vischvangt afgerigt zijn, hare dienst aan haren meester bewijzen. Deze vogels grijpen hunne prooi en

brengen die aan hunnen meester. Wanneer men gaat visschen, belet men die vogels hetgeen zij vangen, naar binnen te zwelgen, door hun eenen ring om het laagste gedeelte van den hals te sluiten; doch wanneer de vangst gedaan is, neemt men hun dien ring weder af, en zij mogen zich aan het uitschot te goed doen. Somtijds evenwel zijn zij zoo goed afgerigt, dat zij zulk een middel van bedwang niet eens behoeven. Gebeurt het echter, in dit laatste geval, dat zij eenige visschen doorzwelgen, dan doet de visscher hun die door den krop te drukken weder uitspuwen. De landstreek ten noorden van deze provincie en in *Pe-tscheli* is zoo vlak en laag, dat de vloed, welke in de nabijgelegene baai slechts negen of tien voet rijst, zich meer dan honderd mijlen boven den uitloop der *Pei-ho* doet opmerken. De grond, welke geheel alleen uit een kleiachtig zand, met steenglas vermengd, bestaat, staat daardoor dikwijls onder water; want hij ligt bij hoog water niet meer dan twee voet boven den waterspiegel der rivier verheven.

Bij het bereiken van *Keang-nân*, hetwelk verdeeld is in de ondergeschikte provinciën *Keang-soo* en *Gân-hoey*, wordt de landstreek beter, en de ongelijkheid van den grond maakt er de sluizen en vloeddeuren op het kanaal zeer menigvuldig. Zij is buiten kijf de rijkste provincie van *China*, en vermaard om hare zijden en Japansche stoffen, welke voornamelijk te *Soochow* vervaardigd worden. In deze provincie ligt ook *Nanking*, de oude hoofdstad, welke in de vijftiende eeuw door YOONGLO voor *Peking* verlaten werd. Deze stad ligt op 32° 4′ Noorderbreedte, schier in het midden tusschen *Peking* en *Canton*, de beide belangrijke uiterste punten van *China* ten noorden en ten zuiden, zij ligt niet juist aan de *Keang*,

maar drie Engelsche mijlen er van af, doch het zuidelijkste gedeelte der stad heeft langs een kanaal gemeenschap met die rivier. Het grootste gedeelte der ruimte binnen den wal, ofschoon zonder twijfel zeer sterk bewoond toen hier de verblijfplaats des Keizers was, is nu eene ware wildernis, of tot groente-tuinen aangelegd; terwijl zich hier en daar eene groep boomen voordoet. De ingeslotene ruimte is meer onregelmatig, dan bijna eenige stad in *China*, zonder twijfel door de ongelijkheid van den bodem, want het noorder gedeelte bestaat grootendeels uit vrij hooge heuvelen. Alle de oude paleizen, steenen torens, tempels en graven zijn door de Tartaren vernield. De nog aanwezige, vermaarde porseleinen toren, waaraan echter niets porselein is dan de dakpannen, is 700 voet hoog en bestaat uit negen verdiepingen. De oude benaming van *Nanking* (de landelijke hoofdstad) is nog algemeen in gebruik; hoewel niet meer in de officiëele staatsstukken, in welke zij *Keang-ning-foo* wordt genoemd. De voortreffelijkheid van het luchtsgestel, gevoegd bij de nabijheid van de groote *Keang* en het kanaal, maakt het nog tot eene volkrijke plaats met eenen aanzienlijken handel, hoezeer zij veel van haar voormalig aanzien verloren heeft. De tegenwoordige stad is dan ook nog zoo groot en volkrijk als de meeste hoofdsteden der provinciën; ook is zij de zetel van den eersten Onderkoning des rijks, de Gouverneur-Generaal der beide Keang-provinciën. Zij is beroemd als een zetel van Chinesche geleerdheid en zendt meer leden naar het keizerlijke kollegie te *Peking*, dan eenige andere stad. Behalve de zijde en de katoenen stof, welke van deze plaats haren naam *nanking* ontleent, zijn de boeken, het papier en de platen van *Nanking*, door het geheele land, als zonder

wederga beroemd. De beste Chinesche inkt, door ons *Oost-Indische inkt* genoemd, wordt echter niet hier maar in eene andere stad de zuidelijkste dier provincie, *Hoey-chow-foo* genaamd, vervaardigd. De vormen waarin de fijnere soorten gegoten en gedroogd worden, zijn ingerigt, om allerlei gedaanten te vertoonen. Eene doos hier van, keurig met zijde gevoerd, is een zeer aardig geschenk. In den omtrek van deze stad groeit de beste groene thee. De grond, waarin zij gekweekt wordt, is een mengsel van graniet en veldspath, hetwelk men voor het porselein gebruikt. Dezelfde grond brengt alzoo de thee voort en den kop, waaruit zij gedronken wordt.

In die provincie vindt men insgelijks *Foong-yang-foo*, de geboorteplaats van den stamvader der dynastie van MING, die na eerst als huisknecht in een klooster te hebben gediend, zich bij een korps opstandelingen tegen het Mongoolsche stamhuis voegde, en hun aanvoerder werd. Hij behaalde de eene overwinning na de andere op de Tartaren, die hij ten laatste het land uitjoeg, en werd sedert HOONG-WOO (de groote krijgsman) genoemd. De zijden stoffen, de theeën en de verschillende andere voortbrengselen van deze provincie, maken haar tot het belangrijkste gedeelte van het geheele rijk en de luchtsgesteldheid is er uitmuntend.

De provincie Keang-sy.

De aangrenzende provincie *Keang-sy* is mogelijk, wat het bevallige der natuurtooneelen en de zachtheid van het luchtsgestel betreft, het bekoorlijkste gedeelte van *China*. Het uitgestrekte meer *Poyang* bezit die helderheid van water niet, welke zoo algemeen aan groote meren eigen is. De reden

hiervan is dàt er zich zoo vele troebele rivieren van alle zijden, uit de omliggende bergen instorten, dat er geen tijd is om het zand dat zij medevoeren er in te laten zinken; terwijl bovendien het meer waarschijnlijk niet zeer diep is. Dit wordt echter ruimschoots vergoed door de overschoone gezigten die de westelijke oever aanbiedt. De bergen toch verheffen zich daar landwaarts en langzamerhand tot eene groote hoogte, tot dat de verst verwijderde zich in de wolken verliezen en zeker niet minder dan vijf duizend voet boven het meer verheven zijn. Dit gebergte wordt de *Leu-shan* genoemd. Wanneer men de top van de rij heuvels, het naast in hoogte aan den *Leu-shan*, ofschoon nog veel lager dan deze zijnde, bereikt, heeft men een heerlijk gezigt over het meer en het omliggende land. Deze heuvels zijn, tot op den top, met aarde bedekt, doch onbebouwd. Veelvuldige kruiden, welke er groeijen, zijn genoegzaam allen, zonder uitzondering, welriekend. Eene fraaije soort van eiken met laurierbladen en de Indiaansche vijg zijn de meest opmerkenswaardige boomen.

De provincie Quangtong.

Van *Keang-sy* tot aan de naastbijgelegen provincie *Quangtong* of *Canton*, is de doortogt door de steile bergketen, welke haar scheidt, heengekapt. De naam van dien doortogt *Mei-ling* is afkomstig van den bloesem van eene soort van pruimenboomen, welke in groote menigte aan den top van dat gebergte groeit. Wanneer men te paard of in draagkoetsen aan den voet van den steilen bergkant der noordzijde komt, is men genoodzaakt af te stijgen, om verder op te wandelen. Nadat men den top bereikt, alwaar

de klip tot eene diepte van meer dan twintig voet is doorgekapt, wordt het oog getroffen door het grootsche tooneel hetwelk zich naar de zijde van *Canton* voordoet, en meerendeels uit wel beplante bergketenen bestaat. Men heeft verkeerdelijk beweerd, dat de rotsen bij den bergpas uit *gneis* en *quartz* bestaan, het is inderdaad kalksteen, even gelijk die van het geheele noordelijke gedeelte van de provincie *Canton* en verschaft het graauwe marmer, hetwelk in zulk eene groote hoeveelheid de rivier wordt afgevoerd. Ontzettende groote blokken van den steen, waaruit die bergen bestaan, worden in kegelvormige stapels ter wederzijden van den weg langs de zuidelijke helling opeengehoopt.

Quangtong of *Canton*, het gewigtigste uiterste zuidelijke punt van *China*, is de belangrijkste koopstad van het rijk en het middenpunt van den Europischen handel op *China*. Zij ligt acht mijlen van den mond der met de *Se-keang* zich vereenigende *Pe-keang*, die beneden de stad den naam *Tigr* bekomt. Van de 800,000 inwoners wonen een groot gedeelte op de schampanen (Chinesche rivierschepen). De stad bestaat uit de *Chinesche stad*, de *Mandschurische stad* en de voorsteden, in welker zuidelijk gedeelte de op de Europesche wijze gebouwde pakhuizen der Europeanen aan eene fraaije kaai liggen.

Ondanks het groote verschil in de luchtsgesteldheid, hetwelk door een onderscheid van niet minder dan twintig graden breedte moet ontstaan, is de aanleg der groote en kleine steden van *China* en de bouworde der huizen, welke zij bevatten, buitengemeen eenvormig. De meest kennelijke trek van alle die steden is de laagte der huizen

en de naauwheid der straten, welke gewoonlijk met steenen bevloerd zijn, en alleen geschikt voor voetgangers of voor hen, die zich in draagkoetsen laten vervoeren. In de straten staan op zekeren afstand van elkander sierlijke poorten met drie doorgangen, welke men oneigenaardig triumfbogen genoemd heeft, maar die van eenen vierkanten aanleg zijn en gewoonlijk opgerigt schijnen ter nagedachtenis van hen, die zich door hunne deugden of bekwaamheden bijzonder onderscheiden hebben. Eene andere soort van gedenkteekens van dien aard bestaat in eenen grooten steen, van acht voet hoogte, twee voet breedte en eenen halven voet dikte, *shè-pae* geheeten, bedekt met opschriften, die eenigen eertitel van den Keizer ontvangen of de verdienste van eenig aanzienlijk man vermelden. Die steenen staan doorgaans regtstandig boven op de gedaante van eenen schilpad, uit de zelfde soort van steen gehouwen.

Het gedeelte van *Canton*, waar de Europesche factorijen gelegen zijn, slechts eene voorstad zijnde, bezit geen van die voornoemde sieraden, maar de aanleg der straten en de bouworde der winkelhuizen zijn volmaakt de zelfde als in het binnenste gedeelte der stad. De winkelhuizen staan doorgaans open naar de zijde van de straat, wel te verstaan, die, welke op Chinesche klandisie rekenen; want de weinige straten, die voor den Europeschen koophandel zijn ingerigt, zijn ook naar een ander plan gebouwd, en de winkels zijn aldaar meer gesloten en niet zoo zeer aan het nieuwsgierig oog der voorbijgangers blootgesteld. De verschillende straten zijn ook gewoonlijk aan verschillende takken van handel toegewijd. Men heeft er de Timmermansstraat, of liever het Timmermansplein, hetwelk de gedaante heeft van een

paralelogram; de Rariteitstraat, gelijk haar de Engelschen noemen, is bekend door de magazijnen van echte of nagemaakte antieke zeldzaamheden welke zij bevat; en de Apothekersstraat is vol van drogistwinkels, waarvan de laden alle netjes geschikt, met letters geteekend, en meest vol artsenijkruiden zijn. Ter zijde van elk winkelhuis hangt van omhoog een sierlijk verlakt en verguld uithangbord, waarop de nering van den bewoner en de koopgoederen waarin hij handel drijft, opgegeven worden. Die uithangborden hangen aan een ijzer over de straat, en zijn aan beide zijden beschilderd, zoodat hetgeen er opstaat door iedereen, die, van welken kant ook, den winkel nadert, kan gelezen worden: en het algemeene overzigt over die talrijke bont geschilderde, veelkleurige uithangborden, glinsterende van verguldsel en vernis, geeft aan de voornaamste straten een regt vrolijk aanzien.

De opschriften boven de winkelhuizen zijn somtijds regt koddig en tevens zeer karakteristiek ten aanzien van de scherpzinnigheid en nijverheid des volks als kooplieden. De volgende kunnen tot voorbeeld dienen:

Lang te zitten, veel te praten,
Kan des koopmans kas niet baten.

* * *

Een vroeger klant betaalde ons niet;
Wij geven daarom geen krediet.

* * *

Ons beekje vloeit
Steeds onvermoeid.

* * *

De prijs is klein;
De waar is rein.

* * *

't Is des handels ware ziel,
Rond te loopen als een wiel.

De politie moet hier zeer waakzaam zijn, of het volk moet tamelijk wel zijne handen weten te huis te houden; want sommige der winkels, die rijkelijk uitstallen, lokken voor aan de straat zeer tot diefstal uit. De inwoners van elke wijk vereenigen zich tot een stelsel van waakzaamheid voor hun gemeenschappelijk belang, en des nachts zijn de straten met deuren afgesloten, welke door de gewone politiebediënden worden bewaakt. De Commissaris LIN heeft in het jaar 1839 eene volslagene omwenteling daargesteld in de straten nabij de Europesche faktorijen, en die in eene soort van gevangenissen veranderd, door onderscheiden der voornaamste daarvan af te sluiten en slechts één of twee uitgangen vrij te stellen.

De provincie Chèkeang.

De provincie *Chèkeang* evenaart *Keang-nân* in het voortbrengen van zijde, en haar grond is digt beplant met moerbezieboomen, welke gedurig vernieuwd worden, als het zekerste middel, om de deugdelijkheid van de door de wormen gesponnen wordende zijde te bevorderen. De hoofdstad van die provincie is het vermaarde *Hangchow*, aan het benedeneinde van eene bogt der zee, in eene streek, welke, om hare aangenaamheid, door de Chinezen het *Aardsche Paradijs* genaamd wordt. Ook hebben zij tot een spreekwoord: »Boven alles is het Paradijs en daar beneden zijn » *Soochow* en *Hangchow*." Te midden der schoone thee- en zijdedistricten, en omstreeks de zamenvloeijing van het Groote kanaal met de twee hoofdstroomen des rijks, gelegen, terwijl de nabijheid der zee haar in het bezit stelt van de voordeelen des zeehandels, vereenigen die beide steden dan

ook in zich alle bronnen van weelde, voorspoed en vermaak. Aan de westzijde, digt nabij *Hangchow*, doet zich het vermaarde meer *Ly-hoo* voor, dat nagenoeg zes mijlen in den omtrek beslaat, en welks water ongemeen helder en met waterplanten als overdekt is. Dit fraaije meer wordt verlevendigd door een aantal barges, welke er bestendig vreugde en vrolijkheid over verspreiden. Aan de kust, op 30° breedte, vindt men de welbekende haven *Ningpo*, voorheen de zetel van den Europeschen handel. Men zegt, dat er de toegang vrij moeijelijk is, alzoo er bij den vloed slechts twintig voet water voor den ingang staat. Vijftig of zestig mijlen van daar vindt men onder de eilanden aan de kust.

Chowsan of Chusan,

waar de Engelschen vroeger eene factorij hadden. De lengte van dit eiland strekt zich van het Oosten naar het Westen omstreeks dertig mijlen uit, terwijl het van het Noorden naar het Zuiden ongeveer half zoo breed is. Sommige gedeelten van het land verheffen zich tot aanzienlijke heuvels, voornamelijk naar den oostkant; in welke rigting omtrent vijf mijlen van *Chusan* het veel kleiner maar bevallig schilderachtige eiland *Porto* ligt.

Aan den zuidwestelijken uithoek van *Chusan* is eene zeer veilige en gemakkelijke haven, waar de schepen zoo digt aan den wal voor anker liggen, dat men die van de factorij beroepen kan. Deze was vlak aan het strand in eene lage, vlakke vallei met omtrent tweehonderd huizen er rondom gebouwd, die alleen om handelsbelangen door eenige mannen bewoond werden, wier ijverzucht hun niet toeliet, hunne vrouwen hier bij zich te nemen. De stad *Ting-hae*

alwaar deze zich bevonden, is drie kwart mijl verder landwaarts in gelegen, door eenen fraaijen steenen muur van ongeveer drie mijlen in den omtrek omgeven, waarop twee en twintig vierkante bolwerken op ongelijken afstand gevonden worden, buiten vier groote poorten, waarop eenige oude ijzeren kanonnen geplaatst zijn, welke zelden of nooit gebruikt worden. De huizen in de stad zijn zeer klein. Er woont hier een Chumpien (*Tsoeng-ping*), Opperbevelhebber of Gouverneur van het eiland, met tusschen de drie- en vierduizend inwoners, voor het grootste gedeelte soldaten en visschers. Het eiland heeft in het algemeen overvloed van alle soorten van levensmiddelen, zoo als koeijen, buffels, geiten, wild, zwijnen zoo tamme als wilde, ganzen, eenden, hoenders, rijst, koren enz.; maar van koopwaren vindt men er niets dan hetgeen van *Ningpo*, *Hoangchow*, *Nanking* en de steden uit het binnenland komt.

De overige Chusan eilanden.

Het eiland *Poeto* is alleen door bonzen, eene soort van Priesters ten getale van drie duizend bewoond, allen van de secte *Hashang*, dat is die der ongehuwde bonzen. Zij hebben hier meer dan vierhonderd pagoden (tempels) gebouwd, van welke er twee door grootte en schoonheid uitmunten, en met groene en gele pannen, van het paleis der Keizers te *Nanking* afkomstig gedekt, en van binnen met groote fraai gesneden en verguldén afgodsbeelden versierd zijn, waar van de voornaamste afgod QUEN-EUN (KWAAN YIN) is.

Er is een ander eiland *Kimtong-Kintoan* genaamd, vijf mijlen van daar gelegen, werwaarts men zegt, dat eene menigte Mandarijnen zich begeven, om na het nederleggen

hunner posten in rust te leven. Ook zoude men er zilvermijnen aantreffen, welke het echter verboden is te ontginnen. De overige der omliggende eilanden, welke naar het grootste hier boven beschreven de *Chusan-eilanden* genoemd worden, zijn of onbewoond, of door eenige weinige visschers schaars bevolkt, maar allen zijn overvloedig van wild voorzien.

De provincie Fokien en het eiland Formosa.

De provincie *Fokien* heeft langer dan eenig ander gedeelte van *China* hare onafhankelijkheid tegen de Mantchou-Tartaren verdedigd, naardien zij ondersteund werd door het eskader van den beruchten NICOLAAS of IQUANG, den vader van KOXINGA die, zooals wij later zien zullen, de Nederlanders van het nabijgelegen eiland *Formosa* verdreef, nadat de Tartaren hem van het vaste land hadden verjaagd. De bevolking van *Fokien* bezit veel geschiktheid voor de zeedienst, en het is meerendeels uit de inboorlingen dezer provincie, dat zoowel de bevelhebbers als de matrozen voor de keizerlijke vloot gekozen worden. Een groot gedeelte der koopvaardij-jonken, welke zeereizen doen, behoort mede in *Fokien* te huis. Er zijn twee oorzaken, welke waarschijnlijk die zucht tot de zeevaart onder de bevolking levendig houden, — vooreerst is die provincie zoo ver van het groote kanaal af gelegen, dat zij minder gelegenheid heeft tot den binnenlandschen handel, welke zoo mogelijk, altijd voor eenen Chinees verkieslijk is; en ten anderen houdt de nabijheid van het tegenover gelegen *Formosa* een gedurig handelsverkeer over zee aan den gang. De taal of spraak van *Fokien*

is aan die provincie zoo in het bijzonder eigen, dat zij moeijelijk ergens elders verstaan wordt, en dit moet voornamelijk toegeschreven worden aan hare langdurige onafhankelijkheid van het overige gedeelte des rijks. *Ch* wordt er altijd uitgesproken als *t*, en vandaar het onderscheid tusschen *cha* en *tea* voor de voorname stapelwaar van *China*, wordende de eerste benaming voor de thee gebezigd door de Portugezen van *Macao*, en de tweede door de Engelschen van *Amoy*. Deze laatste haven, waarvan de naam eene verbastering is van het oorspronkelijke woord *Heamun*, is wel bekend als de voormalige zetel van den Engelschen koophandel, en ligt op een eiland nabij de kust op de breedte van 24° 25′. *Fokien* is de groote kweekerij van de zwarte theesoorten en de heuvels, op welken zij voornamelijk groeijen heeten *Vuee-sham* naar welken naam zekere theesoort bij verbastering *Bohea* genoemd wordt.

Het zoo even genoemde eiland *Formosa* ligt tusschen 25° en 20° N. Br. tegenover de kust van *Fokien*, van welke het op het punt van den geringsten afstand, iets meer dan twintig mijlen verwijderd is. De lengte bedraagt nagenoeg twee honderd geographische mijlen, met eene gemiddelde breedte van vijftig en de luchtgesteldheid is er allergunstigst, zooals men van een eiland op die breedte verwachten kan. Het wordt in zijne geheele lengte verdeeld door eene hooge bergketen en het westelijk gedeelte, door de Chinezen na de verovering der Mantchou-Tartaren bevolkt, werdt thans door hen als een gedeelte van de tegenoverliggende provincie *Fokien* aangemerkt. De oostkant wordt nog door de oorspronkelijke inboorlingen bewoond, die altijd beschreven zijn geworden als een wilde volksstam, eenigzins gelijkende naar de

Maleijers en eilandbewoners van de Zuidzee, want zij maken even als deze, hunne tanden zwart, en tatouëren hunne huid als een onderscheidingsmerk van hunnen rang.

Dit eiland is getuigen geweest van eene daad, welke, ofschoon door eenen Nederlander bedreven, door een Engelsch schrijver (*) met die van REGULUS wordt gelijk gesteld. De Nederlanders hadden op dit eiland een fort, *Zeelandia* genaamd, gesticht. Dit werd in 1661 door de Chinezen onder COXINGA of KOSHINGA aangevallen. Toen reeds eenige onzer landgenooten, onder welke ook de Predikant ANTONIUS HAMBROEK, den vijand waren in handen gevallen, zond KOSHINGA, dezen laatste, naar den Gouverneur van het gezegde fort, om hem tot overgave aan te manen.

De vesting moet zich overgeven;
  (Dus is 't dat COXINGA thans brult)
  Snel heen! zweer, dat gij keeren zult;
Keert ge onvoldaan, uw lot is sneven.
  Kalm, als een zomerdageraad,
Staat HAMBROEK bij die horde krijgers,
Veracht het brullen van die tijgers,
  Stemt toe! — verheft zich! — zweert! — en gaat (†).

HAMBROEK, die zijne vrouw en eenige zijner kinderen bij den vijand had achtergelaten, wel vèrre van aan den hem opgedragen last te voldoen, en daardoor misschien zijn leven en dat zijner dierbare betrekkingen te redden, achtte de

(*) J. F. DAVIS, *The Chinese a general description of the Empire of China and its inhabitants*, *vol I*, *page* 38.

(†) HELMERS, *Nagelaten gedichten*, 3e *druk*, *bl.* 191.

belangen zijns vaderlands, in dezen gewigtigen oogenblik, hooger dan het zijne. Hij moedigt zijne landgenooten tot eene kloekmoedige verdediging aan. Nu smeken hem zijne vrienden en twee zijner dochters, die zich in het fort bevinden, niet weder tot den vijand terug te keeren, als kunnende daardoor toch zijne vrouw en overige betrekkingen niet in het leven behouden, terwijl hij zelf eenen onvermijdelijken dood te gemoet ging. Noch de smekingen zijner vrienden, noch de tranen zijner kinderen, kunnen den moedigen man, tot het verbreken van zijn eens gegeven woord overhalen. Hij keert met het weigerend antwoord van den Gouverneur naar de Chinezen terug en sneeft even als alle andere gevangenen, onder welke vele vrouwen en kinderen, onder het moordstaal der Chinezen.

Hij sneeft! — neen! neen! dit is geen sneven,
'tIs de overgang tot eedler' stand!
Zijn naam blijft in elks hart geplant,
Blijft eeuwig in elks boezem leven!
Zijn voorbeeld is een heilge schat,
Dien nooit zich Holland laat ontrooven,
Schoon 's afgronds geest, zijn' poel ontstoven,
Op ons zijn giftig zwadder spat.

't Verderf kan slopen Hollands wallen,
En zwelgen Neêrlands hartebloed;
't Geweld kan met zijn' ijzren voet
's Lands ringmuur voor zijn knods doen vallen:
Maar hoe 't geweld zijn bliksem schiet,
't Zal nooit zijn razernij gelukken,
Den roem der Vadren ons te ontrukken,
Neen, dien verdelgen kan hij niet

Wie zal het licht der zon verdooven,
Het vuur, dat eeuwig in haar brandt?
Wat stervling zal den diamant
Zijn' ingeschapen gloed ontrooven?
Beproef het, dwaas! ja, 'k hoor 't gedruisch
Der vruchtelooze mokerslagen;
Gij kunt zijn glansen niet verdragen;
Verpletterd, schittert nog zijn gruis (*).

Het eiland Haenân.

Haenân is veel kleiner dan *Formosa*, want de lengte is slechts honderd en vijftig mijlen bij eene gemiddelde breedte van éénen graad. Het is onderworpen aan de provincie *Kuang-tung* (*Canton*), en is daarvan afgescheiden door eene smalle en ondiepe zeeëngte, aan wier oever de hoofdstad des eilands *Keung-chom-foo*, ligt. Het eiland ligt omtrent op 20° N. Br. het klimaat is er bij gevolg zeer warm; maar het verschrikkelijkste natuurverschijnsel, waaraan het blootgesteld is, zijn de geweldige orkanen, welke het gedurende den zuid-passaat heeft door te staan, en waarvan *Formosa*, zoo al niet geheel, nogtans bijna geheel vrij is. Gedurende de maanden Augustus, September en October is het binnenland van *Haenân*, zoowel als de kusten, zeer onderhevig aan de zware stormvlagen door welke de Chinesche zee zoo bekend is, en die meer dan eens vele Europesche schepen op de kust hebben doen stranden, of in het midden der zee te gronde gaan. *Haenân* bezit zijne oorspronkelijke inboorlingen even zoo wel als *Formosa*. Men zegt dat zij de bergen bewonen van het midden des eilands, en wel eens van daar aan het Chinesche bestuur handen vol werks geven.

(*) Helmers, *Nagelaten gedichten*, 3e *druk*, *bl.* 191—192.

De provinciën Hoo-kuang; Kuang-sy, Kuei-chow en de Meaout-sen.

Alle de overige gewesten van het Chinesche rijk, zijn binnenlandsche provinciën, minder aan de Europeanen bekend. Een van de grootste is *Hoo-kuang*, door het groote en vischrijke meer *Tongting-hoo*, met de daaraan cijnsbare stroomen, in twee ondergeschikte provinciën verdeeld, *Hoo-pè* en *Hoo-nân*: dat is «ten noorden en ten zuiden van het meer.» Het laatste behoort wel onderscheiden te worden van *Ho-nân*, eene provincie van het noorden.

Onmiddellijk daarnaast, ten zuid-westen, is de provincie *Kúang-sy*, onder het bestuur van den zelfden Onderkoning als *Canton*, maar vrij minder welvarende.

Ten noorden van *Kúâng-sy* ligt *Kúei-chow*, eene kleine bergachtige provincie, welker zuidelijke grenzen altijd onafhankelijk zijn gebleven. Zij is bevolkt door een slag van bergbewoners, *Meaout-sen* geheeten, die de Chinezen in het midden van hun rijk trotseren. Zij baarden in 1832 het bestuur veel spels, en men zegt, dat zij (om die geliefkoosde uitdrukking der Chinezen te gebruiken) eerder *gepaaid* dan *bedwongen*: dat is te zeggen: eerder ontzien dan onderworpen, zijn.

De daadzaak dat er in het hart van een land, hetwelk zoo naijverig is op zijn gezag als *China*, een onafhankelijke volksstam bestaat, is zekerlijk iets ten hoogste bijzonders. De voornaamste woonstreken van die bergbewoners liggen tusschen de provinciën *Kuei-chow* en *Kuâng-sy*, hoewel sommige zich in andere gedeelten van die zelfde bergketen ophouden; en op de Chinesche kaarten zijn hunne grenzen even als die

van een vreemd land opgeteekend, en de ruimte in het midden opengelaten. L'AMIOT, een Fransch zendeling, heeft een verslag van KIEN LOONG's krijgstogt tegen hen in het licht gegeven; doch terwijl zijne berigten ontleend zijn uit de officiële papieren aan den Keizer gezonden, die over het algemeen zeer overdreven zijn, moet men die met een weinig omzigtigheid aannemen. Volgens hem had de Onderkoning van eene naburige provincie een leger tegen de Meaout-sen afgezonden, die het in hun gebergte lokten, en aan al die Chinezen met hunnen Generaal den terugtogt afsneden. Om daar wederwraak over te nemen, zond KIEN-LOONG eenen krijgsoverste, AKUEI geheeten, aan het hoofd zijner bende Tartaarsche troepen, om hen tot onderwerping te brengen. Men zegt, dat deze hun grondgebied introk, en, in weerwil van allen tegenstand, hunnen Koning gevangen nam, en bijna den geheelen volksstam verdelgde. Hun overschot evenwel blijft even onafhankelijk als te voren, en de Chinezen houden zich tevreden met dit door kleine forten, langs de grenzen gebouwd, op zijn eigen grondgebied in te sluiten.

De bergrijen, door dit volk bewoond, hebben eene uitgestrektheid van honderd graden, of ten naastenbij 360 geographische mijlen, van het oosten naar het westen, bevattende de zuidelijke grenzen van *Kuei-chow*, met de noordelijke van *Kuáng-sy*, en de noordwestelijke van de provincie *Canton;* maar de Chinezen trachten hunne magt te verzwakken door hunne afzonderlijke stammen te verdeelen. De mannen scheren hun haar niet gelijk de Tartaren en Chinezen, maar dragen het opgebonden, op de oude manier, zoo als het laatstgenoemde volk het droeg, vóórdat het overheerd werd. De Chinezen nemen den schijn aan van eene groote minachting

voor hen te gevoelen, en geven hun den naam van *Yaou-jin* (hondmannen) en *Lang-jin* (Wolfsmannen). Men zegt dat zij huizen bewonen van eene verdieping op palen rustende, waarvan zij het bovenste gedeelte voor zich houden en het onderste aan hunne huisdieren overlaten. Zonder op hunne bergen te komen, koopen de Chinezen het hout uit hunne bosschen volgens verdrag, en de balken of stammen, in de rivieren, welke de bergstreek doorstroomen, afgelaten zijnde, drijven op die wijze naar de vlakke landstreek heen. Zij maken hun linnen van eene soort van hennep, waarschijnlijk die stoffaadje, welke te *Canton* bekend is onder de benaming van *grasdoek.* Zij vervaardigen ook eene soort van karpetten voor hun eigen gebruik. De Chinezen zeggen dat, zoodra de kinderen kunnen loopen, hunne voetzolen met een gloeijend ijzer worden geschroeid, ten einde hen geschikt te maken, om zonder ongemak over doornen en steenen te kunnen gaan; maar dit verdient weinig meer geloof dan de ernstige verzekering te *Canton*, dat dat volk staarten heeft.

In de maand Februarij 1832 ontstond er een opstand onder de Meaout-sen, die zich tot in de nabijheid van *Lien-chow*, ten noordwesten van *Canton* uitstrekte. De hoofdaanlegger daarvan nam den naam aan van den *Gouden Draak*, en kleedde zich in het geel. Dit baarde groote ergernis te *Peking*, omdat dit de hofkleur van het Chinesche rijk is. De Meaout-sen trokken de vlakte in, en versloegen onderscheidene legerkorpsen der Chinezen, hun een aanzienlijk verlies toebrengende aan wapenen en levensmiddelen. De Gouverneur van eene naburige provincie was onder de gesneuvelden. De bergbewoners namen verscheiden steden in, maar vaardigden

bekendmakingen aan het Chinesche volk uit, dat zij alleen het bestuur beoorloogden. Van eene magt van duizend mannen, uit *Canton* gezonden om het Keizerlijke leger te versterken, werden er tweë honderd als onbruikbaar afgewezen, door het verderfelijk gebruik van het amfioen (opium).

De Onderkoning van *Canton* (door de Engelschen *Gouverneur* LE genoemd) trok tegen de opstandelingen te veld, en hoewel deze in het eerst terugtrokken, was dit slechts om, gelijk men wil, ten getale van 30,000, weder te keeren. Deze magt, met het Chinesche leger slaags geraakt, deed er tweeduizend, onder welke een aanzienlijk getal Mandarijnen, in het gras bijten. Er werd een hoofd-officier, die hunne taal verstond, naar hen toegezonden om te onderhandelen; maar toen hij op hun grondgebied kwam, grepen zij hem en sloegen hem het hoofd af, zeggende, dat de geest van CHANG-KE-URH (JEHANGHIR), de Mahomedaansche Prins, die te *Peking* verraderlijk omgebragt was, hun verschenen was en geraden had zich in geen verdrag met die trouweloozen in te laten. Terwijl de Gouverneur LE in het zuiden rampen ondervond, tastte de Onderkoning van *Hoo-nân* de opstandelingen in het noorden aan, en hernam eene der steden, waarvan zij zich meester gemaakt hadden, doodde een groot aantal van hen en maakte eenige hunner officieren gevangen.

Eindelijk werden er twee Keizerlijke Commissarissen van *Peking* gezonden, en deze bragten het door list verder, dan men het waarschijnlijk ooit door geweld van wapenen zoude gebragt hebben. Overal werd het gerucht verspreid van de talrijke legerbenden, welke in aantogt waren, om de bergbewoners te verdelgen, en deze werden tevens uitgenoodigd, om tot eene schikking te komen. Ten laatste werd er bepaald,

dat zij op hun gebergte zouden blijven, en dat de Chinezen hun grondgebied ongemoeid zouden laten. Vervolgens togen de troepen van den Keizer terug. De Gouverneur LE werd evenwel, om zijnen noodlottigen veldtogt, van zijne bediening te *Canton* ontzet, ontving bevel om zich te *Peking* te komen verantwoorden, en werd gedegradeerd. De Onderkoning van *Hoo-nân* daarentegen werd vereerd met de paauwenveder, een militair onderscheidingsteeken, hetwelk achter aan de muts wordt vastgehecht: en aan vele anderen werden belooningen uitgereikt, tot bewijs van de belangrijke diensten, welke zij tegen den vijand bewezen hadden. De Meaout-sea bleven intusschen even vrij als voorheen, en moeten de heerschappij der Mantchous wel eenige ongerustheid inboezemen.

De provinciën Yun-nân, Szechuen, Shensy, Shansy.

De provincie *Yun-nân*, het westelijkste gedeelte van *China*, hetwelk aan het gebied der Birmanen grenst, en niet ver van *Umerapoura*, de hoofdstad van dat rijk, ligt, is zeer bergachtig, en levert vele metalen en andere delfstoffen op. In de rivieren vindt men stofgoud, en de *Keang* heet in dat gedeelte van zijnen loop de *Kinscha* of Goudzandige. Nabij *Yaou-gân-foo* vindt men eene bron van zout water. Naar het Noordwesten van deze provincie, aan de grenzen van *Thibet* vindt men den *yak* of koe van *Thibet*, van welke het haar tot verschillende manufacturen, inzonderheid tot karpetten, gebruikt wordt.

De groote provincie *Szechuen*, ten noord-oosten van *Yun-nân*, wordt besproeid door een gedeelte van de groote *Keang*. Uit de benaming van *Sneeuwbergen* door de Chinezen

gegeven aan sommige der bergen, welke zich langs het noordwesten van die provincie en de grenzen van *Thibet* uitstrekken, moet men opmaken, dat die van eene aanmerkelijke hoogte zijn; ja hooger dan eenige andere in *China*. Men treft alhier, even als in *Yun-nân*, in het zuidwesten zoutbronnen aan.

De provincie *Shensy*, aan *Thibet* grenzende, is vergroot en in tweeën verdeeld geworden, waarvan de westelijkste *Kan-so* heet. Dit gewest en de daaraan grenzende provincie *Shansy* naar den kant van *Peking*, levert veelvuldige sporen van brandende bergen op: b. v. de vereeniging van meren en bronnen van zout water, met sprongen van ontvlambaar gaz en warme bronnen. Men vindt die in het zuidwesten, door *Szechuen* en *Yun-nân* heen tot aan het rijk der Birmanen toe, alwaar zij insgelijks in menigte voorhanden zijn, en in verband schijnen te staan met die vulkanische sporen, welke zich door het schier-eiland van *Malakka* heen uitstrekken tot op *Sumatra* en *Java*, op welke beide eilanden menigvuldige brandende bergen in volle werking gevonden worden. In *Shensy* nabij de stad *Yen-gân-foo* druipt uit sommige rotsen eene ontvlambare stoffe, welke de Chinezen in hunne lampen branden, en *shè-yew* of *steen-olie* noemen.

Tweede Hoofdstuk.

Bestuur en Wetgeving.

De Keizer.

Aan het hoofd der regering van *China* staat een Keizer, die onbepaald gebied voert en in de Mongoolsche taal *Bogdochan* (de geheiligde Koning) en in de Chinesche *Chuandi* (de hoogstwijze Keizer) genoemd wordt, zijne titels zijn: *de Zoon des Hemels*, *de Tienduizendjarige*, enz. Hij wordt met Goddelijke eerbewijzen gediend, en de hoedanigheid van alomtegenwoordigheid door zijn rijk wordt hem toegekend.

De Keizer aanbidt den Hemel; het volk aanbidt den Keizer. Het is opmerkelijk dat, ondanks dat alles, de Souverein, wanneer hij van zich zelven spreekt, gewoonlijk benamingen van eene gemaakte nederigheid bezigt, als b. v. «*de onvolmaakte mensch*,» hetgeen een volkomen contrast oplevert met de hoogmoedig opgeblazene en zichzelven verheffende uitdrukkingen der overige Oostersche monarchen. Elke inrigting van staatsie daarentegen is geschikt, om het gevoel van ontzag levendig te houden. Niemand hoegenaamd mag, hetzij in een rijtuig of te paard, de buitenpoort van het paleis voorbijrijden. Aan den ledigen troon of eene eenvoudige gordijn van gele zijde wordt, even alsof de Keizer

er tegenwoordig was, goddelijke eer bewezen. Een brief van den Keizer wordt in de provinciën aangenomen onder het branden van wierook, en met de oogen naar *Peking* gekeerd. Er is een geplaveide weg naar de groote gehoorzaal, welke door niemand buiten den Keizer mag betreden worden. Ten zelfden tijde, en alsof zijne uitnemende Majesteit geen luister van eenige persoonlijke eer konde ontleenen, is hij ook, geheel tegen het gebruik van andere Aziatische Souvereinen, van zijne hovelingen onderscheiden door eene veel eenvoudiger kleeding dan de hunne.

Het geel, des Keizers kleur, schijnt tegenwoordig eer gebruikt te worden om voorwerpen te onderscheiden, welke tot zijn gebruik dienen of op eenige andere wijze tot hem in betrekking staan, dan een gedeelte van zijn kostuum uit te maken, behalve bij zeer buitengewone omstandigheden.

De Souverein van *China* heeft de vrijmagtige beschikking over de troonopvolging, en kan, wanneer hem zulks behagen mogt, zijnen erfgenaam buiten zijn eigen geslacht verkiezen. Dit is van onheugelijke tijden aldus geweest. 's Keizers bekrachtiging wordt op de openbare stukken geplaatst door het drukken van een zegel van ettelijke duimen in het vierkant, en vervaardigd van eenen groenachtig witten steen, door de Chinezen *Yu* geheten. Heeft er de Keizer nog eenige bijzondere aanmerkingen bij te voegen, zoo worden er die in het rood naast geschreven, met hetgeen *de vermiljoenpenseel* heet. Alle de keizerlijke bekendmakingen van eenen bijzonderen aard worden, na aan het bijzondere ministerie waartoe zij behooren te zijn gerigt geweest, in de courant van *Peking* openlijk bekend gemaakt, welke niets anders bevat, dan hetgeen tot het hoogste bestuur

betrekking heeft, dat is, of tot rapporten aan den Keizer gerigt of tot bevelschriften, welke onmiddellijk van hem komen. Eenig stuk daarin te vervalschen, zou den schuldige het leven kosten.

Als Hoogepriester des rijks offert de Zoon des Hemels alleen, met zijne onmiddellijke vertegenwoordigers, in de tempelen des bestuurs, offeranden van dieren, en brandt hij aldaar wierook. Die plegtigheden, van het vasten en reinigen voorafgegaan, komen volmaakt overeen met de offeranden van de geschiedenissen der aloudheid. Er worden geene geestelijken ten koste van het algemeen onderhouden, nademaal de Souverein en zijne hooge staatsdienaren die bediening waarnemen. De twee godsdienstige sekten van FO (BUDH) en TAÓU, welke alleen gedoogd worden en niet gehandhaafd door het bestuur, bestaan enkel en alleen van hare eigene middelen of van vrijwillige giften. Het is eene treffende bijzonderheid dat de leer van CONFUSIUS de heerschende in *China* gebleven is, hoewel de veroveraars van dat land die leer niet waren toegedaan.

De Mandarijnen.

De voornaamste rijksbeambten heeten *Mandarynen*. De voornaamste staatsministers des Keizers maken zijnen *Nuy-ko*, of geheimen kabinetsraad uit. Die hooge Staatsraden zijn vier in getal, twee Tartaren en twee Chinezen, waarvan de eerstgenoemden altijd den rang boven de laatsten bekleeden. Zij dragen allen den titel van *Choong-t'hang* en *Kó-laóu*, en hebben een aantal bijzitters onder zich, die met hen vereenigd den hoogen Staatsraad uitmaken. Het ligchaam, waaruit deze hooge Staatsdienaars gewoonlijk verkozen worden,

is het Keizerlijk Collegie of Nationaal Instituut der *Hân-lin* (geleerden). Indien er iets is, hetgeen eene staatsgodsdienst zou kunnen genoemd worden dan is het dit Hân-lin. BOURRIENNE verhaalt in zijne *Gedenkschriften van* NAPOLEON eenen zeer kenschetsenden trek, te weten, dat de Keizer in de rangschikking zijner boekerij, den bijbel onder de rubriek der staatkundige werken plaatste. Even zoo maakt de Chinesche regering van de godsdienst een werktuig of liever een gedeelte van het staatsbestuur. De Souverein is Hoogepriester, en zijne ministers zijn de leden van het kerkbestuur. De gewijde boeken van CONFUSIUS worden door de maatschappij der Hân-lin bestudeerd en verklaard.

Behalve den hoogen Staadsraad des Keizers, is er nog een *keun-ky ta-chin* (eene vergadering van geheime raden), voor onderwerpen, welke eene bijzondere geheimhouding met eenen meer dan gewonen spoed vereischen.

Het hooge Bestuur.

De Loo-poo, of zes Ministeriën voor het bestuur der staatsbelangen in het bijzonder zijn: 1°. Het ministerie van openbare bedieningen, hetwelk kennis neemt van het gedrag van alle burgerlijke ambtenaren. 2°. Het ministerie van inkomsten, hetwelk alles regelt wat de schatkist aangaat. 3°. Het ministerie van gebruiken en plegtigheden. 4°. Het ministerie van oorlog. 5°. Het hooge geregtshof. 6°. Het ministerie voor de openbare werken. Deze hebben alle ondergeschikte ambten onder zich, b. v. de Raad van sterrekunde behoort onder het derde, alzoo de plegtigheden naar den almanak worden geregeld.

Het *Lyfan-yuen* kan letterlijk overgezet worden door *ministerie van buitenlandsche zaken.* Zoo als de naam medebrengt, is het belast met het bestuur over de buitenlandsche betrekkingen. De voorzitters zijn altijd of Mantchou- of Mongoolsche Tartaren, en nimmer wordt er een Chinees toe genomen. Een kenschetsende trek van het Chinesche bestuur wordt verder gevonden in den *Toochà Yuen* of het Collegie der zedemeesters, waarvan de leden doorgaans *Yushe* genoemd worden. Er zijn twee voorzitters van, een Tartaar en een Chinees, en het getal der leden bestaat uit veertig of vijftig, waarvan er onderscheiden naar verschillende gedeelten des Rijks als keizerlijke inspecteurs, of misschien, om juister te spreken, als verspieders gezonden worden. Volgens het aloud gebruik des Rijks, bezitten zij het voorregt om zonder het minste gevaar voor hun leven den Souverein allerlei vertoogen te doen, maar dat neemt niet weg, dat zij meermalen gestraft worden of in rang verminderd, zoodra hunne raadgevingen niet naar den smaak van den Souverein zijn. Deze zijn de voornaamste raderen des keizerlijken bestuurs te *Peking*.

Het bestuur der provinciën en steden.

De provinciën staan of ieder op zich zelve onder het gezag van eenen *Fooyuen* of Gouverneur, of twee provinciën zamen worden onderworpen aan een *Tsoong-to* of Opper-Gouverneur die twee *Fooyuens* onder zich heeft, eenen voor elke provincie. *Canton* en *Kuang-sy* zijn onderworpen aan den *Tsoong-to* die onderkoning van *Canton* heet. In ieder van die gouvernementen heeft men eenen Opper-Regter en eenen Fiskaal welke laatste gewoonlijk kennis neemt van de burgerlijke processen, hoewel zijne eigenlijke bediening

bestaat in het bestuur der inkomsten. Het artikel van het zout is gewigtig genoeg om onder het afzonderlijk bestuur te staan van den *Yen-yun-see* of Zout-Mandarijn, zoo als hij te *Canton* heet: want het Chinesche bestuur heeft, even als vele anderen, zich de monopolie (*) van dat noodzakelijk artikel voorbehouden.

De afzonderlijke steden en districten van elke provincie staan in de drie rangen van *Foo*, *Chow* en *Hien*, onder het gezag hunner bestuurders wier rang naar dien van de steden welke zij besturen, geregeld wordt. Het geheele getal der burgerlijke ambtenaren in *China* wordt op 14,000 geschat. Het groot aanbelang van den Europeaanschen handel te *Canton* heeft aldaar aanleiding gegeven tot de aanstelling van den *Haekuân* of Commissaris over de tolregten, die door de Europeanen de *Hoppo* wordt genoemd, hetwelk eene verbastering is van *Hoo-poo*, het bureau van inkomsten te *Peking*. Die Commissaris is meestal een begunstigde Tartaar van den Keizer; herwaarts geroepen, om zijn fortuin door den handel te maken, waarmede hij zich dan ook druk bezig houdt, door de Hong-kooplieden, die geheel en al van hem afhangen, erg te plukken.

Na verloop van elke drie maanden wordt er op bevel van het bestuur een rood boek, in zes kleine deelen, gedrukt, waarin de naam, de geboorteplaats en andere bijzonderheden

(*) *Monopolie* is een woord van Grieksche afkomst, dat letterlijk *alleenhandel* wil zeggen. Men verstaat daardoor het regt dat de staat zich zelven toekent of aan iemand afstaat, om uitsluitend en alleen in zeker voorwerp handel te drijven. De monopolie van het zout is dus het regt om alleen zout te mogen verkoopen.

aangaande elken Ambtenaar des Rijks worden opgeteekend. Niemand vermag een ambt te bekleeden in de provincie, waarin hij geboren is, en elke openbare ambtenaar wordt op bepaalden tijd door eenen anderen vervangen, ten einde de al te naauwe verbindtenis met degene, die onder zijn bestuur behooren te voorkomen. Geen zoon of broeder, of andere naaste bloedverwant kan een ambt onder zulk eenen vermaagschapten bestuurder bekleeden. Eens om de drie jaren zendt de Onderkoning van elke provincie, naar het Ministerie van openbare bedieningen, de namen op van elken ambtenaar onder zijn gezag, met de aanmerkingen, welke hij van hunne onmiddellijke bestuurders, nopens hun gedrag en hun karakter, ontvangen heeft. Ingevolge dit verslag wordt elk ambtenaar bevorderd of in rang verminderd, naar mate van zijne verdiensten. Elk ambtenaar is verpligt, bij de opgave van zijne tegenwoordige betrekking, het aantal zijner vorige bevorderingen of verminderingen in rang te voegen. De vergrijpen van hooge ambtenaren worden door afzonderlijke daartoe bestemde Keizerlijke Commissarissen onderzocht en beoordeeld. De onlusten of opstand in eene provincie worden aan den Gouverneur of Onderkoning nimmer vergeven. De Gouverneur van *Canton*, die slechts één jaar te voren kennelijke blijken van 's Keizers gunst had ontvangen, viel, in 1832, in ongenade, door den opstand en den inval der bergbewoners van het noord-westen, hoezeer hij daar aan geheel onschuldig was.

Rangen.

De betrekkelijke rangen der burgerlijke ambtenaren en militaire officieren worden ten deele onderscheiden door de kleur van den knoop, welken zij boven aan de punt van

hunne spitse mutsen dragen. Deze zijn rood, ligt blaauw, donker blaauw, van kristal, van witten steen en van goud, en dienen door middel van eenige wijzigingen om het verschil van hetgeen zij de *negen rangen* noemen, aan te duiden. Bij elken knoop behoort een bijzonder kenmerk, zijnde een lap geborduurde zijde van een voet in het vierkant, waarop een vogel of eenig ander zinnebeeld is voorgesteld, en hetwelk gedragen wordt zoowel op de borst als op den rug van het staatsiekleed, te gelijk met eenen halsband van zeer groote *hofkoralen* welke tot over de middel hangt. Dit alles zijn echter slechts uiterlijke sieraden en geen zekere kenteekenen van rang; want de enkele vergunning van zulk eene kleeding te mogen dragen, zonder dat men het gezag of den rang van eenen Staatsambtenaar heeft, kan voor eene groote som gelds gekocht worden. Het eenige voorregt daardoor verkregen bestaat hierin, dat hij, die dit verlof heeft ontvangen, niet dadelijk mag gestraft worden, ingevalle hij de wet heeft overtreden, maar dat hij eerst *in forma* van zijnen knoop moet beroofd worden, waartoe trouwens weinig tijds vereischt wordt. Ieder Hongkoopman te *Canton*, die het regt gekocht heeft om den blaauwen knoop aan zijne muts te dragen, kan voor een regeringslid van den minsten rang, die slechts eenen gouden of liever vergulden bal draagt, geroepen, en indien hij schuldig is, van zijnen opschik beroofd, en, even als elk onbevoorregte burger, met den bamboes gestraft worden.

De krijgslieden.

Men mag het als een bewijs van der Chinezen voortgang in maatschappelijke beschaafdheid beschouwen, dat de

burgerlijke besturen over het algemeen den rang hebben boven de militairen, en dat er de letteren boven de wapenen worden gesteld, zelfs in weerwil van de manier, waarop zich de Tartaren het rijk hebben onderworpen. *China* kan gezegd worden in dit opzigt zijne overwinnaars overwonnen te hebben. Een Krijgsmandarijn van den hoogsten rang wordt dikwijls te voet gezien; terwijl een burgerlijk ambtenaar van eenen middelbaren rang met een oog van minachting beschouwd zoude worden, als hij niet in eenen draagstoel zat van vier dragers; aan de mindere wordt het regt van den draagstoel niet toegekend: zij moeten rijden. De Vorsten van het tegenwoordige stamhuis hebben, als eene aanmoediging voor het leger, militaire examens ingesteld (b. v. in het paard rijden en behandelen van pijl en boog) tot welke de candidaten, even als bij de burgerlijke examens, in drie klassen, verdeeld worden. De hooge waarde welke zij stellen in de persoonlijke sterkte en behendigheid van eenen krijgsoverste, en de rang, die pijl en boog onder hunne wapenen beslaan, schijnen te bewijzen, dat de krijgskunst onder de Chinezen nog in hare kindschheid is.

De echte Tartaarsche troepen zijn onder acht standaarden verdeeld, te weten: den gelen, den witten, den rooden en den blaauwen, ieder met eene andere dezer kleuren omzoomd. Het groene vaandel is dat der Chinezen. Tot elken der Tartaarsche standaarden behooren tienduizend soldaten, zoodat het staande leger 80,000 man telt. Behalve deze heeft men er eene plaatselijke militie, die door de provinciën verspreid is, maar deze bestaat, voor zoo veel men uit alles heeft kunnen opmaken, uit zulk eene bonte en

ongeoefende troep, dat zij tot weinig meer dan tot behulp der politie dienen kan.

De manschappen dragen op de borst en den rug van hun opperkleed een rond wit merk, waarop met zwarte letters geschreven staat: *min-Chytâng* (krachtige burgers) even als het woord *Yong* (dapperheid) voor de meer geregelde troepen gebezigd wordt. Hoewel zij dus allen den naam hebben van dapper te zijn, wordt de persoonlijke moed bij de Chinezen weinig als eene verdienste beschouwd, want hun stelregel is dat stoute en driftige soldaten moeten verslagen worden. Waarom ook de grootste verdiensten van hunne krijgslieden in omzigtigheid en list, gepaard met trouweloosheid en verraad bestaan.

Met de militie medegerekend, wordt het getal dergenen, die soldij ontvangen, door het geheele keizerrijk heen, op 700,000 berekend, waarvan ver de meesten in hunne geboorteplaats wonen, en zich aan den veldbouw of eenigen anderen arbeid van dien aard overgeven. Verscheidene omstandigheden werken mede om te verhinderen, dat *China* zoo veel voordeel van zijne krijgsmagt plukt als men naar gelang van zijnen rijkdom en zijne volkrijkheid zoude verwachten.

De langdurige en welslagende tegenstand van de Meaoutsen, die onbeschaafde volksstam van bergbewoners in het hart van *China* zelf, en hunne onafhankelijkheid tot op den tegenwoordigen oogenblik, strekken ten bewijs van de geringe krijgskunde der Chinezen, en de ongeschiktheid hunner troepen, die zelden tot iets gewigtigers gebezigd worden dan tot het dempen van eenen opstand in eenige dood arme provincie, alwaar zij, om zoo te spreken, niet dan schimmen te beoorlogen hebben.

Met hunne scheepsmagt is het nog ellendiger gesteld. De menigvuldige en de gelukkige ondernemingen der *Ladrones* of zeeroovers in de nabijheid van *Canton*, ten laatste beteugeld door de eereposten, welke hunnen aanvoerder tot loon voor zijne onderwerping geschonken werden, strekken daarvan tot een onwedersprekelijk bewijs.

Er schijnt tusschen de soldij der Tartaren en die der Chinezen vrij wat verschil te zijn. De eersten, al zijn zij ook slechts voetknechten, ontvangen twee taëls per maand (*f* 5) of omtrent drie en een halve stuiver daags, met een ration rijst; de laatsten slechts iets meer dan één taël zonder de rijst. De reden daarvan is misschien hierin gelegen, dat de Tartaren in *China* tot het staande leger behooren, ver van hun huis af zijn, en alleen van hunne dienst moeten bestaan, terwijl de anderen, zoo niet altijd, dan toch meestal tot de landmilitie behooren, en hun eigen bedrijf uitoefenen, zoodra zij buiten dienst zijn. Ook zal het bestuur zeker wel de noodzakelijkheid inzien van zijne getrouwste soldaten door milddadigheid aan zich te verbinden.

De gewone montering der soldaten is eene blaauwe buis met rood gevoerd, of eene roode buis met wit boordsel boven eenen blaauwen rok. Hunne mutsen zijn geverwde reepen bamboes, spits toeloopende, en wel geschikt om eenen slag af te weeren, doch somtijds dragen zij eene muts van laken of zijde, even als die der Mandarijnen, zonder bal of knoop aan de punt. Sommigen van hen zijn in eenen lomp gestikten wapenrok gestoken, van laken met metalen knoopen en lange panden, zoodat zij er uitzien alsof zij daarmede noch vechten noch vlugten kunnen. Hunne helmetten zijn van ijzer, en hebben den vorm van eenen

omgekeerden trechter, met eene punt er boven op, waaraan een bundel zijde of paardenhaar is vastgemaakt.

De voornaamste wapenen der ruiterij zijn pijl en boog. De boog is van buigbaar hout en hoorn, met eenen sterken pees van gevlochten zijde. Onder het afschieten rust de pees tegen eenen agaten of steenen ring aan den regter duim, waarvan het eerste lid, voorwaarts gebogen, steunt tegen het middelste lid van den wijsvinger. Hunne zwaarden zijn meerendeels slecht gemaakt; en zij beschouwen hunne vuurwapenen als minder doelmatig dan pijl en boog, hetgeen zij misschien ook wel zijn, wanneer men het maaksel in aanmerking neemt. Sommige van hen zijn van een schild voorzien, hetwelk zij van rotting vervaardigen.

Hoezeer het buskruid sedert lang in *China* bekend is, is de artillerie aldaar van latere uitvinding. Het blijkt dat de stad *Macao* in 1621 verzocht werd drie stukken geschut naar *Peking* te zenden, met eenige kanonniers, om die te bedienen tegen de Tartaren; en het is even zeker, dat ten jare 1636, onder den laatsten Keizer van het Chinesche stamhuis, toen het rijk door de Mantchous bedreigd werd, de Keizer de Jezuïten te *Peking* verzocht zijn volk in het gieten van kanonnen te onderrigten. Doch de werkzaamste in dit vak is de bekende FERDINAND VERBIEST (*) geweest, onder wiens opzigt eenige honderden kanonstukken tegen het einde der zeventiende eeuw voor den Tartaarschen Keizer KÂNGHY vervaardigd werden.

(*) Een Nederlandsch Jezuit, die in de zeventiende eeuw, ter voortplanting van het Christendom, naar *China* gezonden werd, door zijne wiskundige kennis in hooge gunst bij den Keizer kwam, en in 1688 te *Peking* overleed.

De hoogste rang in de krijgsdienst is die van een *Tseang-keun* of Tartaarschen Generaal, waarvan er een het opperbevel over de geregelde troepen in de provincie *Canton* heeft. Die rang kan nimmer doör eenen Chinees verkregen worden; een onderbevelhebberschap is alles wat deze kan erlangen. Onder die Generaals staan de ondergeschikte officieren, die van den laatsten rang af in geregelde orde zijn bevorderd geworden, naar gelang van hunne ligchaamskrachten en de bekwaamheid in de behandeling van den boog, gepaard met den ijver en de wakkerheid, welke zij bij gelegenheid van burgelijke onlusten of muiterijen hebben aan den dag gelegd.

De militaire-officieren in *China* zijn allen aan ligchamelijke straffen onderworpen en ondervinden die dikwijls zoowel als de straf van de *Kea* of *Cangue*, welke men de houten kraag noemt, zijnde eene soort van beweegbare kaak, bestaande uit een zwaar houten raam, hetwelk somtijds over de honderd ponden weegt en waarin gaten zijn voor het hoofd en de handen. Met deze kraag om wordt de schuldige te pronk gesteld met een opschrift van zijne misdaad er bij. Somtijds draagt men dat schandbord eene maand lang, en alzoo hij, die het om heeft de hand niet aan den mond kan brengen, moeten anderen hem bij het eten of drinken behulpzaam zijn. De vaderlijke toedeeling van een zeker getal geesselslagen, of de tepronkstelling valt zelfs weleens officieren van hoogen rang te beurt.

Wetten en Straffen.

Het wetboek der Chinezen is opmerkenswaardig om zijne billijkheid en duidelijkheid, de kortheid en bondigheid van zijne verordeningen en de eenvoudigheid en gematigdheid

in de uitdrukkingen waarin het vervat is. De Chinezen strekken hunne zorgen tot na dit leven uit; want ieder, die overtuigd wordt van zijne gezette bezoeken aan *de graven zijner voorvaderen* verzuimd te hebben, wordt daardoor strafbaar voor de wet. . . . . . .

Een bijzonder kenmerk van het strafwetboek, onafscheidelijk van den aard des bestaans, waaraan het zijnen oorsprong te danken heeft, is de ongevoelige en gewetenlooze wreedaardigheid en onregtvaardigheid welke alle zijne voorzieningen tegen de misdaad van hoog verraad kenschetsen. Niet slechts de schuldige zelf wordt wreedaardig gestraft, maar de straf strekt zich zelfs tot de onschuldige familie van den misdadiger uit. In het jaar 1803 werd er door iemand zonder medepligtigen eenen aanslag tegen het leven van den Keizer gemaakt. Hij zelve werd tot eene langzame dood veroordeeld, en zijne zoons, die nog zeer jong waren, werden mede om het leven gebragt. . . . . . .

Het allergewoonste strafwerktuig is de bamboesstok, waarvan de maat juist bepaald is. Het getal der slagen, met juistheid naar elk persoonlijk misdrijf berekend, strekt tot eenen maatstaf voor den graad van het vergrijp, en daar die straf dikwijls door eene boete of op eenige andere wijze afgekocht wordt, is het schijnbare getal dier slagen grooter dan het wezenlijke. Voor den regter staat eene kleine holle ronde stok vol kerven, waarin stukjes hout steken, en naarmate van den aard der misdaad, haalt deze er eenige uit en strooit die over den vloer. De dienaren rapen ze weder op, en voor elk daarvan worden den schuldige in naam vijf, maar inderdaad slechts vier slagen toegeteld. Die verzachting van straf gaat op naam van den

Keizer en heet *de keizerlijke genade.* Zij komt volmaakt overeen met den Chineschen stelregel: dat in het maken der wetten de gestrengheid, maar in de toepassing de langmoedigheid een vereischte is.

De naastvolgende straf is die van de *kea* of *cangue*, hier voor bladz. 48 reeds beschreven.

Na die straf komt in de eerste plaats de tijdelijke ballingschap op eenen afstand van niet meer dan vijftig mijlen van des ballings woonplaats, en vervolgens de ballingschap buiten de grenzen van *China*, hetzij voor eenen tijd, hetzij levenslang. De Tartaren worden met een gelijk getal slagen gestraft, hoewel met de zweep in plaats van met den stok, en in gewone gevallen met den cangue in plaats van met ballingschap.

De drieërlei doodstraffen zijn: 1. het wurgen; 2. voor zware misdaden het onthoofden; 3. voor de allerzwaarste, hoogverraad, vadermoord, heiligschennis, enz. de doodstraf, *Leng-chy* genoemd, een schandelijke en langzame dood, door de Europanen niet zeer juist het *kappen in duizend stukken* genoemd. De hoofden der struikroovers en moordenaars worden openlijk in eene kooi aan eenen paal vastgehecht en aldus ten toon gesteld.

De gevangenisstraf is bij de Chinezen zeer gestreng. Niets is beter geschikt om van de misdaad af te schrikken, dan het vooruitzigt om opgesloten te worden in die schrikkelijke verblijven, welke de Chinezen, *ty-yo* of de *hel* noemen, en waarvan de gestrengheid zoo veel te meer gevoeld wordt, omdat er de misdadiger geheel alleen zit. De vrouwen genieten in gewone gevallen van misdrijf het voorregt van onder de bewaking harer naaste bloedverwanten

laatst te worden, die verantwoordelijk voor haar zijn, daardoor blijven zij dan beveiligd voor de verdere besetting der ondeugd in de gevangenhuizen. De gewone ze van de pijnbank toe te passen, om eenige getuigenis te dwingen, is de enkels of de vingers tusschen drie kken, in eenen driehoek vastgemaakt zamen te drukken. t zamendrukken van de enkels is voor de mannen geikelijk, het zamendrukken van de vingers echter voor vrouwen.

Derde Hoofdstuk.

Volkskarakter en gebruiken.

Geaardheid der Chinezen.

De meeste goede en kwade karaktertrekken der Chinezen kunnen aan de deugden of gebreken van hunne maatschappelijke inrigtingen toegeschreven worden. Zij zijn over het algemeen met opzigt van hunne zedelijke deugden beneden hunne waarde beoordeeld geworden. De reden hiervan ligt waarschijnlijk in het ongunstig oogpunt, waaruit zij door de meeste der buitenlanders te *Canton* beschouwd zijn.

De nijverheid der Chinezen is een hunner onwaardeerbaarste hoedanigheden, welke gelijk de meeste deugden, hare eigene belooning medebrengt; doch zij blijft niet binnen de grenzen van hun vaderland beperkt. De voortreffelijke geaardheid der Chinezen als kolonisten, uithoofde van hunne schranderheid, nijverheid en gematigdheid, moet in hunne opvoeding gezocht worden. Hun bestuur merkt te regt de opvoeding als iets zeer gewigtigs aan, en elke Chinees heeft die in zekere mate genoten. Hunne

huishoudelijke inrigtingen dragen alle den stempel van maatschappelijke orde en werkzaamheid.

De belangrijke voorregten, welke zij zekerlijk, althans in vergelijking van hunne aangrenzende naburen, bezitten, hebben de Chinezen dien buitensporigen nationalen hoogmoed ingeprent, welke dikwijls voor de Europeanen zoo honend is. Die kitteling van eigenliefde, door onkunde aangekweekt, heeft hen van hun land, in vergelijking van de overige deelen van den aardbol, denkbeelden doen opvatten, juist overeenkomende met die, welke de oude sterrekundigen van dezen aardbol met betrekking tot het heelal koesterden. Zij houden het voor het middelpunt van een stelsel, en noemen het *choong-kuó* (de centrale natie), en eerst nadat zij een geruimen tijd met onderscheidene buitenlanders hebben omgegaan, zal men er ten deele in slagen, om hun hunne dwaling uit het hoofd te praten. De natuurlijke geneigdheid des volks om de vreemdelingen te verachten, wordt op eene listige wijze door de Mandarijnen aangekweekt. Eene schroomvallige en jammerhartige staatkunde heeft dezen genoopt het als hun belang te beschouwen, om die onderlinge tweedragt en afkeerigheid aan te hitsen. Van daar dat zij, te *Canton*, de lasterlijkste bekendmakingen tegen de buitenlanders opstellen, en een *geheim verkeer* met de Europeanen met straffen bedreigen. De gevaarlijkste aanklagt tegen eenen Chinees is, dat hij, in eenig opzigt, hoe ook genaamd, zich door den invloed der buitenlanders laat besturen.

Het natuurlijke gevolg daarvan is, dat het gedrag van den Chinees, jegens de Europeanen, geheel anders is dan jegens zijne landgenooten. Behalve dan wanneer hij door eigenbelang of door de vrees gedreven wordt, zal hij zich altijd

hoogmoedig en zeer onbeschoft jegens vreemdelingen gedragen, ja zelfs hen niet zelden bedriegen. De kracht van het vooroordeel werkt hier zoo sterk dat, in geval soms zijn eigenbelang hem tot slaafsche beleefdheid dwingt, hij daarvan niets in de tegenwoordigheid van eenen landgenoot zal laten blijken. Men heeft dikwijls waargenomen, dat een bedelaar, die gereed was zijne knie voor eenen Europeaan te buigen, terwijl hij onopgemerkt bleef, dit zorgvuldig vermeed, zoodra er een Chinees voorbijging. Het heeft zeer lang geduurd eer zelfs de *coolies* of lastdragers, die de laagste klasse van bedienden uitmaken, bij den avond eene lantaren voor eenen Europeaan wilden dragen, en nog langer eer men hen, voor een hoog loon, konde bewegen, zulk eenen vreemdeling in eene draagkoets naar *Macao* te brengen; ofschoon het op deze laatste plaats door niemand gelaakt wordt. Men moet zich dus niet verwonderen, dat zij er zich op toeleggen, om die wezens van minderen rang te bedriegen en kwalijk te bejegenen, die, gelijk hun bestuur gewoon is zich uit te drukken, gekomen zijn, *om met den heilzamen invloed der Chinesche beschaving hun voordeel te doen.* Desniettegenstaande mogten toch de Europeanen, die hun land bezocht hebben nog vele blijken van goede trouw, eerlijkheid, goedhartigheid en grootmoedigheid ondervinden.

De volgende anekdote is een zeer gunstig staaltje van het Chinesche karakter, zoo als het zich, zelfs te *Canton*, voordoet. Een aanzienlijk koopman te dier stede had eenige loopende zaken met eenen Amerikaanschen handelaar, die de haven trachtte te verlaten, zonder zijne schuld te voldoen, en daarin ook, zonder de wakkere voorzorg van een jong officier van een der Engelsche compagnies-vaartuigen, geslaagd zoude

zijn. Toen het Amerikaansche schip op het punt was van uit te zeilen, ging deze er aan boord, en bragt het zoo ver, dat hij den Amerikaan bewoog eene voldoende schikking met zijnen schuldeischer te treffen. Tot dankerkentenis voor die bewezene dienst kocht de Chinesche koopman telkens als de jonge officier naar *China* kwam, voor eenen zeer hoogen prijs van alle de goederen, welke deze op avontuur medebragt. Hiermede kon hij geacht worden een voldoend blijk van dankbaarheid gegeven te hebben, doch hij was daarmede niet te vreden. Eenige jaren daarna gaf hij den officier zijne verwondering te kennen dat hij nog geen schip onder zijn bevel had gekregen. Deze gaf hem ten antwoord, dat dit een voordeelige post was, welke niet dan voor veel geld gekocht konde worden, zelfs wel voor eenige duizende ponden, eene som welke zijn vermogen ver te boven ging. De Chinesche koopman zeide, dat hij dien hinderpaal zoude uit den weg ruimen, en gaf hem terstond eene acceptatie ten beloope van die som, welke de officier zoude terugbetalen, wanneer hij daartoe in staat was. Deze laatste stierf op reis naar huis en van den wissel werd nimmer gebruik gemaakt, hoewel hij op een zeer goed huis getrokken was; en stellig betaald zoude zijn geworden.

Niettegenstaande de Keizer een vrijmagtig vorst is, doet hij toch bij alle gelegenheden zijn best om te bewijzen, dat zijn gedrag op de reden gegrond is, en zijnen oorsprong vindt in zijne gezindheid. Ten gevolge van zijne genotene opvoeding zoo wel als van zekere stellige wetten, is het volk altijd meer geneigd, om met elkander te redeneren dan om tot geweld over te gaan. Zijne goede karaktertrekken als zachtzinnigheid, leerzaamheid, nijverheid, vredelievendheid,

onderworpenheid en eerbied voor den ouderdom gaan gepaard men onopregtheid, valschheid, wantrouwen en jaloezij. De Chinezen hebben niet altijd eenen afkeer van het bedrog, althans niet ten aanzien van Europeanen te *Canton.* Eene juiste berekening van hun eigenbelang maakt de meesten der kooplieden van die plaats naauwgezet genoeg in hunne handelsverbindtenissen, maar op alle andere punten is *die duivelsche buitenlander* zoo als zij hem noemen hun een visch onder het net. Men zoude van menigen Chinees te *Canton*, zeggen dat hij in zijnen omgang met den buitenlander, behalve alles wat hij er bij winnen kan, den logen en het bedrog bemint, en hij zal somtijds bij verkiezing liegen, alware het hem juist het zelfde, wanneer hij de waarheid sprak. Dewijl eene regstreeksche weigering van eenig verzoek bij hem een gebrek aan opvoeding zoude verraden wordt elke bede terstond toegestaan. Zij beloven zonder aarzelen; maar stellen hen, aan wien zij iets beloven, doorgaans te leur, door het vinden van eenige uitvlugt of eenig aannemelijk voorwendsel; van de wezenlijke verpligting der waarheid hebben zij geen denkbeeld. Dit maakt alle onderhandelingen over openbare aangelegenheden met hen geheel vruchteloos alzoo men volstrekt niet op het nakomen van hun woord kan rekenen.

Er bestaat eene stellige wet tegen het gebruik van dingen, welke niet door de gewoonte gewettigd zijn; daarom zijn zij, gedeeltelijk uit vrees en gedeeltelijk uit laatdunkendheid, weinig geneigd om vreemde modes na te volgen of vreemde manufacturen te koopen. De ruwe voortbrengselen of de *stoffen*, waaruit de manufacturen vervaardigd worden, geraken bij hen veel beter aan den man; maar

hetgeen zij het liefste zien is *geld*. Al de armoede, welke men in het rijk aantreft, wordt alleen veroorzaakt door de groote onevenredigheid welke heerscht tusschen de bevolking en de middelen van bestaan, en geenszins door de ongelijke verdeeling van den rijkdom, welke er misschien gelijker verdeeld is dan ergens anders in de wereld. Men vindt er veel minder onevenredigheid in de bezittingen, dan in den rang en het aanzien der menschen. De betrekkelijk geringe waarde, welke in *China* aan den rijkdom op zich zelven gehecht wordt, is een groot zedelijk voorregt van de Chinezen, en maakt dat er de armoede geen voorwerp van verachting is. De twee hoedanigheden, waarvoor zij den hoogsten eerbied koesteren zijn: een rang door persoonlijke verdienste verkregen, en een achtenswaardige ouderdom. De laatste vooral stond op hoogen prijs bij KANGHY, den tweeden Keizer van het regerende stamhuis. Toen eens een officier van meer dan honderd jaren oud hem bij gelegenheid eener audientie zijne hulde kwam bieden, stond de Keizer van zijnen zetel op en trad hem te gemoet, om hem den eerbied voor zijne jaren te bewijzen. Ingevolge dat verband, hetwelk er tusschen de spreekwijzen en de eigenaardige gebruiken der natiën bestaat, is de gewone wijze van in *China* iemand beleefd aan te spreken: *Laou-yay* (oude of eerbiedwaardige vader) hetwelk als eene loutere spreekmanier dikwerf door iemand gezegd wordt aan een ander, die niet meer dan de helft van des sprekers leeftijd bereikt heeft.

Het vredelievende en voorzigtige van het volkskarakter kan aan den invloed en het gezag van den ouderdom worden toegeschreven. Doordien de verschillende leden der levende geslachten alle onder het bestuur van het hoogstbejaarde

hoofd der familie staan, worden de onkundigen, die nog geen ondervinding hebben, geleid door het rijper verstand der ouderen van jaren, en de uitspattingen eener losbandige dwaasheid des te gemakkelijker bedwongen. De kracht der voorbeelden en die der gewoonte zijn zigtbaar in hunne gesprekken. Onder het redekavelen zal een Chinees eenen Europeaan dikwijls pal zetten, alleen door zijne storelooze bedaardheid. Het is hunne gewoonte de drift van hunne tegenstanders gaande te maken, zoodat zij zich zelve dan in de war praten; van daar dat men met hen te doen hebbende, zorgvuldig moet oppassen zijne bedaardheid niet te verliezen. Overheidspersonen en lieden van aanzien geven zich het voorkomen van eene groote deftigheid; zij noemen dat *choory*, letterlijk *zwaar* (hetgeen in het oorspronkelijke hetzelfde beteekent), in tegenstelling van *king*, ligt of ligtzinnig. Dewijl nu eene dikke, logge gestalte wel iets aan de deftigheid toebrengt, is dat misschien de reden, waarom zij die gaarne bij mannen zien, terwijl zij in de vrouwen het tegenovergestelde beminnen. Een klein, kort manneke, dat zijnen stoel niet genoeg vullen kan, noemen zij, uit spotternij, met een woord, dat zoo veel beteekent als: *korte maat*.

De tucht, waaraan zij van hunne vroegste jeugd af onderworpen zijn, en de gewoonte, van hunne hevigste hartstogten te bedwingen, brengen te weeg, dat er zoo weinige misdaden, met gewelddadigheid gepaard, bij hen gepleegd worden. De diefstal gaat er zelden van moord vergezeld. Men ziet hen nogtans dikwijls veel aan hunne wraakzucht toegeven, en om eenen vermeenden of wezenlijken hoon te wreken, zijn zij volstrekt niet kiesch op de middelen om hun doel te bereiken. De vrouwen zullen zich somtijds

om het leven brengen, alleen om degenen, met wie zij in twist zijn geraakt, in verlegenheid te brengen. Hoe stil en rustig het volk ook wezen moge, wanneer het eenmaal door eene onverdragelijke onderdrukking getergd wordt, zal het in massa tegen zulk eenen ambtenaar opstaan en hem ombrengen, indien zij kunnen.

Aan het stelsel van de familiën — wij zouden bijna zeggen in *clans* — te vereenigen, hebben zij dien heiligen eerbied te danken voor hunne bloedverwanten, welke meer toebrengt tot het onderhoud der armen, dan eene openbare aanmaning, en tot een der beste middelen dient, om welvaart te verspreiden. Van hier ook die liefde voor hunne geboorteplaats, welken den Chinees zijn geheele leven bijblijft, en hem dikwijls om zijn ontslag van eenen voordeeligen post doet aanhouden, ten einde zich te kunnen begeven naar het gehucht, waar hij geboren is. Dat zelfde gevoel maakt, dat de kolonisten die naar andere landen zijn gegaan, om zich een vermogen te verwerven, zoodra zij slechts eene matige bezitting hebben overgespaard, naar huis terugkeeren, zelfs met gevaar van, volgens de wet, om het verlaten van *China*, gekweld te worden. Er bestaat onder hen een gezegde, dat ieder als eene waarheid beschouwt: *Indien hij, die tot aanzien of rijkdom gekomen is, nooit naar zijne geboorteplaats terugkeert, is hij als een sierlijk gekleed mensch die in de duisternis wandelt, hij heeft er niets aan.*

Ligchaamsbouw der Chinezen.

In hunnen ligchaamsbouw zijn de *Chinezen* over het algemeen de natiën, welke hen omringen, even zoo zeer als

in andere opzigten, vooruit. Men heeft meermalen opgemerkt, dat nergens een meer welgeschapen en sterker slag van menschen gevonden wordt, dan de *coolies* of lastdragers te *Canton:* en onder de zwaarte, welke zij met groot gemak aan eenen bamboesstok met hun tweeën dragen, zouden de meeste andere *Aziaten* gebukt gaan. De ruimte van hunne kleederdragt zet aan hunne ledematen eene losheid bij, welke vele *Chinezen* tot geschikte modellen voor eenen beeldhouwer zoude maken. Als matrozen zijn zij altijd aan boord der Europesche schepen sterker en vlugger bevonden dan de Lascaren; maar de moeijelijkheid om bij de buitenlanders in dienst te treden, is oorzaak dat zij zelden worden aangenomen.

Dat voorregt van de Chinezen boven vele andere Aziaten mag grootendeels toegeschreven worden aan de gezondheid van hunne luchtgesteldheid, niettegenstaande er dikwijls eene groote en plotselinge afwisseling in de hitte en koude wordt waargenomen. De hooge trap, waartoe de landbouw door het geheele rijk gestegen is, en de zorg, welke er voor de behoorlijke afwatering gehouden wordt, brengen daartoe ook veel bij. De vlijtige zoo wel als de matige aard van het meerendeel der bevolking, werkt ook in geen geringe mate mede, om de gezondheid te bevorderen.

Het voorhoofd en het bovenste gedeelte van het hoofd wijken bij den Chinees veel meer achteruit dan bij den Europeaan, maar veel minder dan bij den Afrikaan. In dikheid van lippen komt de Chinees den neger nabij maar evenaart hem niet. De Chinezen hebben platte neuzen en wijde neusgaten, maar toch ook niet zoo sterk geteekend

als de Negers. In zeer vele opzigten heeft het volk, dat wij beschrijven, eene groote overeenkomst met de Indianen van *Noord-Amerika.* Het is het zelfde sluike zwarte en glanzige haar, de zelfde schuinsche rigting der oogen en wenkbraauwen, aan het uiterste einde om hoog gebogen, de zelfde dunheid van baard. In de kleinheid van voeten en handen, en in de fijnheid van zijn beenderengestel met dat der Europeanen vergeleken komt hij met de meeste der Aziatische volkeren overeen. De gelaatstrekken der Chinezen van het zuiden hebben mogelijk minder van de stompheid der Tartaren, dan die der Chinezen van *Peking.* Die, welke niet blootgesteld zijn aan de lucht, hebben de zelfde kleur als de Spanjaarden en Portugezen; maar de zon heeft eene sterke kracht op hunne huid, en het bovenlijf van eenen Chinees die in den zomer tot op zijn middel naakt gaat, is dikwijls zoo verschillend van het overige zijns ligchaams, dat hij, geheel ontkleed zijnde, er uitziet als de helft van eenen Europeaan aan het bovenlijf van eenen Aziaat gehecht. Tot hun twintigste levensjaar toe, zien zij er dikwijls zeer goed uit, maar spoedig na dien leeftijd beginnen de wangbeenderen vooruit te steken en de gevuldheid van de jeugd verdwijnt. Met het verloop van den tijd worden de bejaarde mannen meerendeels zeer leelijk en de oude vrouwen nog leelijker. Het is de manier, zoowel bij de vrouwen als bij de mannen, dat zij de nagels van de linkerhand onmatig lang laten groeijen, zoodat zij ten laatste volkomen gelijken naar de klaauwen van den luiaard. Daar die nagels, door de broosheid ligtelijk afbreken, weten sommige Chinezen zich daarvoor te beveiligen door er dunne strookjes bamboes onder te steken. Doch wel het aller onverklaarbaarste punt van smaak is die

verminking van de voeten der vrouwen, waardoor de Chinezen voo vermaard zijn geworden. Er bestaat geen berigt aangaande den oorsprong van die gewoonte. Alleen weet men, dat zij reeds plaats had tegen het einde der dynastie van TÀNG, of omtrent het einde der negende eeuw van onze jaartelling. Aangezien het onmogelijk is zulk eene stuitende verminking als die van het verwringen der voeten in de teederste jeugd, met eenig denkbeeld, van verfraaijing des ligchaams overeen te brengen zal men die mogelijk aan het zelfde beginsel als het laten groeijen van de nagels, moeten toeschrijven. De drijfveer, welke aanleiding tot het laatste gegeven heeft is ongetwijfeld om vrijgesteld te worden van den arbeid. Daar nu de ineengedrongen voeten de vrouwen kreupel maken, zoude men daaruit misschien de gevolgtrekking moeten maken, dat die misvorming niet aan het denkbeeld van schoonheid maar aan eene dergelijke oorzaak haren oorsprong te danken heeft.

Dat voorkomen van hulpeloosheid, hetwelk zij door die verminking verkrijgen, wordt zeer door hen bewonderd niettegenstaande het gewoonlijk van ziekte vergezeld gaat; en de wankelende gang der arme vrouwen, terwijl zij op hare hielen voorthompelen, wordt door hunne dichters vergeleken bij het zwaaijen van den wilgenboom, welke door het koeltje wordt heen en weder bewogen. En, hetgeen te verwonderen is, die hatelijke gewoonte heeft zich veel verder onder de lagere standen uitgestrekt dan men het zoude verwachten, daar zij zelf degenen, die voor haar brood zouden moeten arbeiden daartoe ongeschikt maakt. Indien die gewoonte haar het eerst door de heerschzucht der mannen is opgedrongen geworden, zijn de vrouwen daarover volkomen gewroken door

de vermindering van hare bekoorlijkheden en huisselijke dienstbetooningen.

Rangschikking der standen.

De Chinezen zijn in vier standen verdeeld. De eerste is die der geleerden; de tweede die der landbouwers; de derde die der fabriekanten en de vierde die der kooplieden. De afkomelingen der Mantchou-Tartaren worden echter in vijf rangen verdeeld.

De keizerlijke afstammelingen dragen eenen gelen gordel en hebben, zonder eenig het minste gezag, een zeker gering inkomen. Wanneer hunne familiën zich uitbreiden, vervallen de verdere takken natuurlijker wijze tot zeer bekrompene omstandigheden, indien zij uit hunne eigene verdiensten en werkzaamheid zich geene hulpbronnen weten te openen.

De nabestaanden van het Tartaarsche stamhuis, talrijk en tevens aan een lui en ledigloopend leven gewoon zijnde, bezitten over het algemeen weinige kundigheden en het is niet onwaarschijnlijk, dat er, zoowel uit jaloezij als uit hoofde van hunne losbandigheid, een waakzaam oog over hen gehouden wordt.

Er zijn twee takken van het keizerlijke huis van *China:* de eerste stamt af van den grooten overwinnaar zelven, en de tweede van zijne broeders en ooms. De eerste heet *Toong-ske* (het voorvaderlijke huis) en wordt onderscheiden door eenen gelen gordel en eenen teugel van de zelfde kleur. De tweede heet *Keolo* (een Tartaarsch woord) en is kenbaar aan eenen rooden sjerp en teugel. Zij hebben niets om of aan, hetwelk niet aan eenen stipten regel onderworpen is. Sommige pronken met de paauwenveder, anderen

hebben het regt van in eene groene draagkoets te zitten. Er is insgelijks eene vaste bepaling ten aanzien van hunne huishouding.

Voor het bestuur over alle de leden van het keizerlijk huis bestaat een geregtshof, het welk het *Bureau van het voorouderlijk stamhuis* heet. Dit is geheel onderscheiden van de andere Chinesche geregtshoven: het heeft zijne eigene wetten en instellingen, en een Wâng (door de Jezuïten een *klein koningje* geheeten) is er de Voorzitter van.

Het eenigste waar die keizerlijke afstammelingen toe dienen is het vormen van eenen hofstoet der Keizers. Zij zijn verpligt bij elke nieuwe en volle maan hunne opwachting aan het Hof te komen maken, en zich in orde te scharen, sommige binnen en andere buiten de gehoorzaal, en dat met of liever vóór het aanbreken van den dag. Wanneer de Keizer verschijnt, vallen zij allen voor hem neder en vereeren hem.

Het is hunne ledigloopende en nutteloze levenswijze, welke die lieden onkundig, ondeugend en lastig voor den Keizer maakt. Vele krijgen dikwijls het bevel van zich uit *Peking* te verwijderen, en worden dan naar de Mantchou-Tartaren gezonden om aldaar onder het toezigt der opperhoofden te staan, terwijl andere tot eene eeuwigdurende opsluiting verwezen worden.

Ten opzigte van hun verstand, hunne verkregene kundigheden, en alles wat hun aanspraak op eenige achting zoude kunnen geven, is er een groot verschil tusschen deze lieden en de besturende ambtenaren van *China*. De onpartijdige verdeeling der staatsbedieningen en ambten, onder *allen*, die blijken geven van bijzondere bekwaamheden, zonder dat hunne

bezitting of hunne afkomst daarbij in aanmerking komt, is waarschijnlijk de grondslag van de grootheid en den voorspoed des rijks. Dat grondbeginsel is altijd in het oog gehouden geweest, hoewel men er, zoo als natuurlijk is, wel eens van heeft moeten afwijken. Het bestaan echter van die grondstelling geeft in *China* aan iedereen (uitgezonderd de huisbedienden, de agenten van politie der minste klasse en de tooneelspelers) veel reden om over dat stelsel tevreden te zijn. Zij, die een bestuur omverwerpen, zijn over het algemeen eerzuchtig, maar in *China* staat de weg voor de eerzucht open, zonder dat men daarom zijne toevlugt tot eene omwenteling behoeft te nemen. Al wat er van iemand, die naar een ambt staat, gevorderd wordt is, dat hij eenig bewijs geve van meer dan gewone bekwaamheden te bezitten.

Het bestuur stelt hem alle drie jaren en dikwijls meer, in de gelegenheid om zijne verkregene kundigheden aan den dag te leggen, en kan het aan iedereen geen bediening verschaffen, dan schenkt het hem toch eereblijken, en verklaart hem verkiesbaar tot eenige burgerlijke of militaire betrekking, ja zelfs tot de hoogste staatsbedieningen, indien hij daartoe bekwaamheid genoeg bezit. Diegenen uit den burgerstand, die geen ambachtslieden zijn, leggen zich op de beschaving van hunnen geest toe; en uit hen kiest het bestuur, wanneer het ambtenaren noodig heeft, de bekwaamsten.

De hoogere achting, welke de letteren boven de wapenen genieten, moet de Chinezen tot een vredelievend volk maken. Bij de jaarlijksche zamenkomsten der Mandarijnen in de hoofdsteden der provinciën, om den Keizer op zijnen geboortedag hunne hulde te brengen, blijkt dit onderscheid

duidelijk, doordien de burgerlijke ambtenaren hunne plaats aan den oostkant en de andere aan den westkant nemen. De burgerlijke Mandarijnen beschouwen CONFUSIUS als hunnen bijzonderen beschermer, en zij zijn ook inderdaad de Hoogepriesters, die het voorregt hebben in zijne tempels te offeren.

De afstammelingen van CONFUSIUS genieten ook eenige erfelijke eereblijken. Het hoofd dier familie wordt altijd onderscheiden door den titel van *Koong*, den hoogsten der vijf rangen; waarvan wij gesproken hebben. Eenmaal 's jaars begeeft hij zich van *Keo-fow-Hien*, in de provincie *Shang-tung*, de geboorteplaats van den grooten wijsgeer en staatsman, naar *Peking*, en ontvangt aldaar van den Keizer eenige bijzondere blijken van onderscheiding. De groote beperking in de voorregten der verschillende erfelijke rangen, en de gedurige versnippering van den eigendom, onder het talrijk nakroost, zijn de oorzaken, dat ook geen bijzonder persoon door zijnen rijkdom en grooten invloed gevaarlijk kan worden.

Doordien de ambtenaren zonder de minste plegtigheid in hunne bediening bevestigd worden, leggen zij er zich ook niet op toe, om door uitwendige pracht en praal te schitteren. Dewijl niemand een ambt mag bekleeden in zijne geboorteplaats of in het gewest, alwaar hij vaste goederen bezit, kan hij door geen reden bewogen worden veel geld te verspillen, in de plaats, alwaar hij zijn ambt bedient, en van waar hij na een kort tijdsverloop, althans zeker na drie jaren, wederom verwijderd wordt. Van hier dat de ambtenaren in alles, behalve hunne kleeding, verregaande slordig zijn. Hunne bedienden zelfs zien er doorgaans

morsig en haveloos uit. Bij gewone gelegenheden is de ten toonspreiding van pracht aan geen anderen dan aan de staatsdienaren veroorloofd en bij deze bestaat zij dan ook meer in het aantal dan in het uiterlijk voorkomen hunner bedienden.

De Vrouwen.

Niettegenstaande de mindere achting, waarin de vrouwen hier, even als door geheel Azië staan, wordt nogtans hare waarde eenigermate in het oog gehouden, in het gezag hetwelk de weduwen over hare zonen, wordt toegestaan, en in de hulde, welke deze verpligt zijn hunne moeders te bewijzen. Zij zeggen dat eene vrouw driemaal afhankelijk is; vóór haar huwelijk van haren vader; na haar huwelijk van haren man, en als zij weduwe is, van haren zoon; doch het laatste schijnt voornamelijk op hare behoefte aan troost en ondersteuning te doelen.

De jonge meisjes van de hoogere standen ontvangen onderrigt in het borduren, zoowel als in het schilderen op zijde. De muzijk is gewoonlijk ook bij haar een zeer geliefkoosde uitspanning. Zij brengen het zelden ver in de letterkunde; er worden evenwel enkele voorbeelden aangehaald van vrouwen, die zich, met goed gevolg, op de dichtkunst hebben toegelegd. De zedigheid van manieren, zoo zeer de vrouwen eigen, wordt aanmerkelijk door hare kleeding bevorderd, welke dikwijls van kostbare stoffe vervaardigd, en waarvan het fatsoen zeer welvoegelijk is. Het wordt voor onbetamelijk gerekend dat eene vrouw van geboorte hare handen laat zien; als zij iets aanraakt of verzet, zijn zij gewoonlijk met lange mouwen bedekt. De Chinesche vrouwen

beschouwen de kleeding der Europesche, zoo als zij die wel eens op de schilderijen of prenten zien, met verwondering, en men moet bekennen dat zij al zeer sterk van de hare verschilt.

Huwelijksplegtigheden.

De eerste omstandigheid, welke bij eene achtingswaardige echtverbindtenis in aanmerking komt, is de gelijkheid van rang of stand. Het huwelijk wordt voorafgegaan door eene onderhandeling, welke zij *penos* noemen, en welke geleid wordt door lieden, daartoe van de ouders verkozen. Dan neemt men zijne toevlugt tot de sterrewigchelarij, en van beide wordt het horoskoop getrokken, uit de overeenkomst van het jaar, de maand, de dag en het uur van de geboorte der echtelingen. Dit verrigt zijnde, worden er tot bevestiging van de verbindtenis door den bruidegom geschenken gezonden; maar de bruid brengt gewoonlijk noch geschenken noch huwelijksgoed aan. De keus van eenen gelukkigen dag wordt van zooveel belang beschouwd, dat, indien de almanak ongunstig in zijne voorbeduidselen zijn mogt, de voltrekking des huwelijks nog eenige maanden wordt uitgesteld.

De voorspoedigste en gelukkigste tijd voor een huwelijk wordt geacht in de lente te zijn, en de eerste maand van het Chinesche jaar (Februarij) wordt er het meest toe gekozen. In die maand bloeit de perzikboom in *China;* vandaar hunne gedurige zinspelingen op dien boom, in verband met het huwelijk. Het volgende vers is eene uitbreiding van eene woordelijke vertaling uit een

gedicht, voorkomende in het Chinesche *Boek der Lierzangen*.

«Het lieflijk lentekind, het sieraad onzer hoven,
De perzikbloesem prijkt vol luister voor ons oog;
Zijn geur'ge knop mag ons die fraaije vrucht belooven,
Die van het teederst waas natuur eens overtoog.
Zij prijkt als eene bruid, in schoonheid hoog verheven,
Door liefde en stille deugd naar 't woonhuis heengeleid,
Waarin, door haar bestuur, van een gelukkig leven
De grondslag om haar heen 't genot van vreugd verspreidt.»

Eenigen tijd vóór den bepaalden dag wordt de bruidegom plegtig met eene sierlijke muts opgeschikt, en neemt eenen toevoegelijken bijnaam aan. De bruid, wier haren tot op dien tijd toe in lange vlechten hadden nedergehangen, draagt die van nu af opgestoken, naar de wijze der getrouwde vrouwen, en met haarspelden vastgemaakt. Wanneer de trouwdag komt, zenden de vrienden van den bruidegom hem des morgens geschenken met hunne zegewenschen. Onder die geschenken zijn levende ganzen, welke het zinnebeeld zijn van de eendragt in den gehuwden staat, en in den plegtigen optogt worden altijd eenige van die vogels medegedragen. De bloedverwanten van de bruid zenden insgelijks hunne geschenken, welke voornamelijk in vrouwelijken opschik bestaan, en hare jongere zusters en vriendinnen komen met haar schreijen, totdat het tijd is, om het ouderlijke huis te verlaten. Eindelijk met het vallen van den avond en als de starren beginnen te schijnen, komt de bruidegom in eene sierlijke draagkoets, gevolgd van eene cavalcade van lantarendragers, met muzijk enz. om

zijne bruid te halen. Wanneer zij hunne woning hebben bereikt, wordt de bruid in de armen der gehuwde vrouwen, die als hare speelnooten zijn, in huis gedragen, en over eenen pot met houtskool heen geligt, welke om den hoek van de deur staat. Waarom dit laatste geschiedt, is niet wel te zeggen; men gist dat het misschien betrekking heeft op het begin van de uitvoering harer huisselijke pligten. Weldra komt zij met hare gezellinnen uit de bruidskamer in de groote zaal te voorschijn, dragende eene vooraf toebereide arek- of betelnoot in hare hand, waarvan zij de verzamelde gasten uitnoodigt hun deel te nemen. Na gezamelijk met den bruidegom eenige plegtigheden te hebben ondergaan, wordt zij wederom naar hare woning heengeleid, alwaar haar aanstaande echtgenoot haar ontsluijert. Vervolgens wordt er eene tafel gedekt, en de huwelijksbeker door het jonge paar geledigd. Nu komt er eene deftige vrouw, de moeder van een aantal kinderen, binnen, spreekt den zegen over het huwelijk uit, en verrigt de plegtigheid van het huwelijksbed te spreiden. Intusschen maken de bruiloftsgasten in de zaal zich vrolijk, en wanneer de bruidegom zich bij hen voegt, wordt hij naar gelang van den aard en den rang van het gezelschap, al of niet door hen tot wijn drinken aangespoord. Als de oogenblik van scheiden gekomen is, begeleiden zij hem gezamelijk tot aan de deur van de slaapkamer en gaan vervolgens ieder zijnen weg.

Den volgenden dag komt het echtpaar in de groote zaal, alwaar zij de huisgoden aanbidden en aan hunne ouders en naaste bloedverwanten hunne hulde bewijzen. Vervolgens keeren zij naar hunne kamer terug, alwaar zij de bezoeken

van hunne jeugdige vrienden afwachten, en de geheele eerstvolgende maand blijft aan werkeloosheid en vermaak toegewijd. Den derden dag na de voltrekking des huwelijks gaat de jonggetrouwde vrouw in eene zwierige draagkoets hare nabestaanden bezoeken, en als de maand eindelijk verloopen is, zenden hare vriendinnen haar een hoofdhuldsel van eenen bijzonderen vorm; de bloedverwanten der beide echtelingen nemen deel aan eenen maaltijd, en daarmede zijn de huwelijksplegtigheden afgeloopen.

De kinderen.

De geboorte van eene zoon is eene zeer heugelijke gebeurtenis: eerst wordt hem zijne familie- of geslachtnaam en daarna zijnen voornaam gegeven, welke gewoonlijk in de verkleining van eenig liefkozingswoordje bestaat. Eene maand na de geboorte beschenken de nabestaanden en vrienden onder elkander het kind met een zilveren plaatje waarop de drie woorden: *een lang leven: eer en geluk*, gegraveerd staan. Van zijne vroegste jeugd af wordt den knaap de welgemanierdheid geleerd, en met zijn vierde of vijfde jaar begint hij te lezen. Elke stad, elk dorp, al bestond het ook slechts uit weinige huishoudens, moet eene openbare school hebben. De rijke Chinezen nemen daarenboven nog bijzondere leermeesters aan, en andere zenden hunne zoons naar de dagscholen, welke zoo sterk bezocht worden, dat elk der leerlingen slechts eene geringe som daarvoor te betalen heeft. In de groote steden zijn ook avondscholen, ten dienste der knapen, die des daags een handwerk leeren. De scholieren worden zelden aan ligchamelijke straffen onderworpen. Het is de stelregel der Chinezen, de

uitwerking van belooningen en die van de overtuiging te beproeven, tot zoo lang het hun blijkt, dat deze vruchteloos zijn; waarna het de gewoonte is eenen knaap te vernederen, door hem in het bijzijn van al zijne medescholieren voor zijn zitbankje, of ook wel eens voor de deur, te doen nederknielen. De ergste straf is die van de roede.

De zoons mogen al of niet geschikt zijn om door hunne letterkundige vorderingen eenen glans van eer over hunne ouders te doen schijnen of hen in wereldschen voorspoed en aanzien te doen schitteren; de kans alleen daarvan, gepaard met de zware verantwoordelijkheid voor hun gedrag is een sterke spoorslag voor de vaders, om hen zorgvuldig op te voeden, en tevens de reden, waarom eene zekere mate van opvoeding zoo algemeen door het geheele rijk heerscht. Ieders verlangen naar bezigheid onder die uitgestrekte bevolking is zoo sterk, dat zelfs de kinderen uit de geringste standen, wier armoede hun het uitzigt beneemt, om door de letterkunde vooruit te komen, reeds van den tijd af, waarin zij leeren loopen, aan den arbeid gewend worden. Met eenen dunnen stok, naar hunne jaren berekend, over den schouder, ziet men overal kleine kinderen met lasten bij den weg loopen, welke hun somtijds vrij zwaar moeten vallen; of zij zijn in andere opzigten bezig met hunne ouders behulpzaam te zijn. In een land, alwaar de jongste kinderen het niet van zich kunnen verkrijgen werkeloos te zijn, en alwaar, gelijk het door een spreekwoord uitgedrukt wordt, *de hand te bezigen de weg is om den mond te vullen*, ziet men ook dikwijls een voorkomen van deftigheid bij de kinderen, hetwelk eigenlijk hunnen leeftijd in het geheel niet wel staat.

Dan het is niet slechts gedurende den tijd van zijn leven dat een vader op de dienst van zijnen zoon rekent. Bij het klimmen van de jaren is het zijn troost, te denken, dat, wanneer hij er niet meer zijn zal, zijn zoon de voorgeschrevene plegtigheden in de voorouderlijke zalen en bij de graven hunner vaderen zal blijven verrigten; en het is het gemis van dat vooruitzigt, dat den kinderlooze dubbel ongelukkig maakt.

Lijkplegtigheden.

Wanneer een vader of ouder bloedverwant bij de Chinezen sterft, wordt van die gebeurtenis op eene formele wijze aan al de zijtakken der familie kennis gegeven, en aan weerskanten van de deur wordt een witte lap gehecht: want het wit is de rouwkleur. De onmiddellijke afstammelingen van den doode zitten met ruw wit linnen omhangen en met witte banden om het hoofd nabij het lijk op den grond, en de vrouwen heffen een treurig gejammer aan. Inmiddels komen de vrienden van den overledene met linnen of zijden praaldekens, waarmede zij het lijk bedekken. De oudste zoon of naaste mannelijke bloedverwant, ter wederzijde door de nabestaanden ondersteund en in zijne handen eene kom houdende, waarin twee koperen muntstukken liggen, gaat naar de naastbijgelegene rivier, of beek, of naar de stadsgracht *om water te koopen*, gelijk zij dat noemen. Die plegtigheid wordt meer door den oudsten kleinzoon dan door den tweeden zoon verrigt, en geeft dezen regt op een dubbel aandeel in de nalatenschap, welke anders gelijkelijk onder de zoons verdeeld wordt. Het aangezigt en het ligchaam met dit water gereinigd zijnde, wordt

de overledene even als bij zijn leven, aangekleed en in eene doodkist gelegd, waarvan de planken van vier tot zes duim dik zijn, en waarvan de bodem met ongebluschten kalk bestrooid wordt. Nadat de kist gesloten is, wordt zij met cement toegemaakt, zoodat zij luchtdigt wordt, nadat men haar van binnen en van buiten vernist heeft. Vervolgens wordt er een plankje op geplaatst met den naam en de titels van den overledene, zoo als die naderhand op zijn graf uitgebeiteld worden.

Na verloop van driemaal zeven of een en twintig dagen, heeft de begrafenis plaats, en het houten naambordje wordt in eenen vergulden draagstoel weggedragen, nadat het bewierookt en gewijd is. De stoet is vergezeld van eene muzijk, zeer veel zweemende naar die van eenen doedelzak, en welke van tijd tot tijd door drie slagen op eene soort van trom wordt afgewisseld. De kinderen en nabestaanden van beiderlei sekse gaan er in het wit gekleed achter, maar zonder veel orde, en wanneer men aan het graf gekomen is, beginnen de plegtigheden en wijdingen. Alzoo hun bijgeloof het medebrengt, om geld en kleederen ten gebruike van den doode in de geestenwereld te verbranden, neemt men daartoe zeer wijselijk muntstukken en kleederen *van papier*. De graven der grooten en rijken zijn somtijds vrij ruim, en bevatten een aanmerkelijk gedeelte metselwerk, met de gedaante van dieren in steen er bij.

Na de begrafenis wordt het naambordje van den overledene in staatsie teruggebragt, en, is de familie rijk, dan wordt het in de voorouderlijke zaal geplaatst, zoo niet in eenig ander gedeelte van het huis, maar altijd met een brandend wierookvat er voor.

Het lijk van een rijk man wordt gewoonlijk naar de provincie, waar hij geboren is, vervoerd, maar op den togt derwaarts is het niet geoorloofd door eene bemuurde stad te trekken. Zij hebben de heilzame gewoonte, van het begraven in bewoonde steden niet te dulden. De lijken worden naar het gebergte of zoodanige streken gebragt, welke voor geene bebouwing vatbaar zijn, waardoor zij de gezondheid der levenden niet kunnen schaden. De plegtigheden *op de bergen* te volbrengen, is bij de Chinezen gelijkluidend als of zij zeiden: *bij de graven*. Aan zulk eenen gezondheidsmaatregel, zoowel als aan het gedurig branden van wierook en vuurwerk in de huizen, waardoor de besmetting voorgekomen wordt, mag men wel de ongemeene gezondheid toeschrijven, welke er te *Canton* en op andere plaatsen heerscht, ondanks de ongemakken van eene groote bevolking, een heet klimaat, eene lage ligging, vochtige huizen enz.

De waarde, welke de Chinezen hechten aan de plek, waar een lijk begraven wordt, geeft wel eens aanleiding tot eenig oponthoud in de plegtigheid der begrafenis. Een Hong-koopman te *Canton*, die de oudste zoon des huisgezins was, en om eenige redenen van bijgeloof de begrafenis van zijns vaders lijk had uitgesteld, werd door den tweeden zoon geregtelijk vervolgd, en eindelijk genoodzaakt dien pligt te vervullen. De voornaamste zwarigheden spruiten bij zulke gelegenheden voort uit omstandigheden, welke betrekking hebben op de rigting en de plaats van het graf, waarbij men eene soort van grondkundige wigchelarij raadpleegt, in welke de zelfde bedriegers, die de starrenwigchelarij beoefenen, voorwenden ervaren te zijn.

De keus van eene gelukkige plaats wordt geacht van ten invloed te zijn op den voorspoed der nablijvenden deze zullen dikwijls nog na verloop van jaren zorgv het gebeente opgraven; om het naar een meer verwi en gelukkiger oord te verplaatsen. De graven zijn toegewijd aan HOW-TOO, de Koningin der Aarde.

Vierde Hoofdstuk.

Feestvieringen.

Het Nieuwejaarsfeest.

Er is misschien geen volk in de wereld, dat minder hei- : dagen viert dan de Chinezen. Eenige hunner feestda- ı worden naar de zon geregeld, en zijn dus vast bepaald, als b. v. de winter-zonnestand, en het tijdstip om de ven der dooden te bezoeken: maar het grootste gedeelte ıgen van den loop der maan af en zijn bij gevolg ıder vast bepaald. De voornaamste en bijkans eenigste emeene aanleiding tot blijdschap en vermakelijkheid is nieuwe jaar, wanneer men wel zeggen kan, dat het .eele keizerrijk buiten zich zelf is. Tien dagen vóór de ste nieuwe maan, na den tijd dat de zon in den 15den ad van den Waterman treedt, (het begin van het Chi- che jaar), worden alle de openbare kantoren gesloten. Mandarijnen sluiten hunne zegels weg, tot op den 20sten ı de eerstvolgende maand. De laatste nacht van het oude · wordt door allen wakende doorgebragt, en in den oogen- t van middernacht wordt er eene zoo groote menigte tzoekers en zwermers afgestoken, dat de lucht met den iddamp, als overladen wordt. Het is waar dat hieraan l geld wordt uitgegeven; men kan echter niet zeggen dat geheel nutteloos verspild is, aangezien die damp de lucht

boven de Chinesche steden zuivert. Van middernacht af tot aan den morgen toe, is iedereen bezig met het verrigten van gewijde plegtigheden, of met het gereedmaken van zijn huis ter viering van het nieuwe jaar. Velen wasschen en baden zich in warm water, waarin de geurige bladeren van den *Hoang-py*, eenen vruchtboom, zijn afgetrokken. Alle de huizen worden geveegd en versierd, en het altaar der Huisgoden opgeschikt met porseleinen borden of vaten, voorzien van de welriekende pompoen of kalebas, welke zij *de hand van* BUDH (of FÔ) noemen, en van narcissen. De bollen van de laatstgemelden worden juist zoo lang te voren in potten of vazen met kittelsteenen en water geplaatst, dat zij met het nieuwe jaar in vollen bloei prijken. Vroeg in den morgen van den eersten dag der eerste maand begeven zich allen in hunne beste kleederen naar de verschillende tempels; de nabestaanden en kennissen gaan elkander begroeten, en overal worden bezoeken afgelegd om elkander geluk te wenschen. Zij kennen op dien dag ter naauwernood hunne dienstboden, zoo fraai zijn deze opgeschikt, en overal in de straten ziet men buigen en ten halve nederknielen, waarbij men er zich op toelegt om anderen dit te beletten, hetgeen een gedeelte der Chinesche welgemanierdheid uitmaakt.

De groote roode felicitatie-kaartjes, welke zij elkander bij die gelegenheid toezenden, zijn versierd met eene houtsneê, welke de drie voornaamste punten van geluk bij de Chinezen zinnebeeldig aanwijzen, te weten, mannelijk kroost, eene openbare bediening en een lang leven. Zij worden voorgesteld door eenen knaap, eenen Mandarijn en eene bejaarde gedaante, vergezeld van eenen ooijevaar, het zinnebeeld van

een lang leven. Gedurende de eerste drie dagen zoude het ongelukkig, zoo niet misdadig, gerekend worden eenig werk te verrigten, behalve hetgeen de dagelijksche nooddruft des levens vordert, en vele stellen den arbeid tot op den twintigsten dag uit. De bezoeker wordt overal op thee met betel (*) onthaald. Opdat niets de algemeene feestviering stoore, wordt het einde van het afgeloopen jaar besteed tot het regelen van alle uitstaande rekeningen, en op dien tijd niet te kunnen betalen, zoude iemands krediet zoo zeer benadeelen, dat hij liever op hoogen interest, van den eenen zal borgen, om er den anderen mede te betalen.

Het nieuwe jaar is het voornaamste tijdstip, waarop vrienden elkander geschenken toezenden. Zij bestaan gewoonlijk uit lekkernijen, als b. v. zeldzame vruchten, gebak, fijne thee, en somtijds uit zijden stoffen en sieraden van verschillenden aard. De brenger daarvan houdt gewoonlijk eene lijst in zijne handen, op een rood kaartje geschreven, welke hij dient terug te brengen, ingevuld met de woorden: *In dank ontvangen.* Die beleefdheid dient terstond door geschenken van eenen gelijken aard beantwoord te worden, waarvoor dan de bedienden gewoonlijk eene fooi ontvangen. Eene geheele dragt van zulke nieuwejaarsgeschenken terug te zenden, zoude eene onvergefelijke beleediging zijn, hoewel men er, wanneer zij al te milddadig voorkomen, eene keuze uit mag doen en het overige terug zenden, met de woorden er bij op het kaartje: *De parelen zijn afgewezen.* De beste soorten van vruchten, thee en andere artikelen bij

(*) De betel is een struikgewas, welks bladeren met kalk bestrooid, zamengerold en, zoowel door vrouwen als mannen, gedurig gekaauwd worden.

zulke gelegenheden gebruikt, heeten om deze reden pligtplegings- of anders geschenk-goederen.

Het feest der lantaarnen.

Bij de eerste volle maan van het nieuwe jaar heeft het feest der lantaarnen plaats, waarbij eene groote mate van vernuft en smaak ten toon gespreid wordt in de zamenstelling, en het maaksel eener oneindige menigte van lantaarns, vervaardigd van zijde, verlaksel, hoorn, papier en glas, van welke sommige voorzien zijn van beweegbare figuren, voorstellende: mannetjes te paard rijdende, vechtende, of met allerlei bezigheden werkzaam, en tevens van afbeeldingen van beesten, vogels of andere levende wezens, alles in zijne natuurlijke beweging. Deze figuurtjes worden in beweging gebragt, door een horizontaal rad, draaijende door de zuiging van de lucht, welke in de hitte van de lamp haren oorsprong vindt. Over het geheel genomen voldoet die werking zeer goed, maar als voorwerpen van wezenlijk gebruik beschouwd, hebben de Chinesche lantaarns het nadeel van een zeer flaauw licht te geven, hetgeen ten deele voortkomt uit de ondoorschijnendheid der stoffe waarvan zij gemaakt zijn, ten deele uit de menigte versierselen waarmede zij prijken, maar vooral uit de slechte inrigting der lamp zelve, welke alleen bestaat uit eene pit van katoen in een kopje met olie gelegd. Zij hebben geen middel om het licht te versterken, dan door het getal pitten te vermeerderen. Onze tafellampen worden wel door hen bewonderd, maar zij maken er zelden gebruik van, en dan nog maar uit beleefdheid voor hunne Europeaansche gasten. Al hebben zij

er ook eene ten geschenke gekregen, dan ziet men die toch dikwijls vol stof in eenen hoek staan.

De vuurwerken der Chinezen zijn dikwijls vernuftig en vermakelijk, meer evenwel om de afwisseling der beweegbare figuren, welke zij voorstellen, dan om de kunst van het vuurwerk. Het beste van dien aard, dat zij hebben, is eene cylinderkast, welke in een kort bestek eene menigte figuren bevat; deze figuren zijn zoodanig gemaakt, dat zij, de eene na de andere, aan eene snaar voor den dag komen, en zoolang in beweging blijven tot dat de onderscheidene vuurwerken, welke in den cylinder besloten zijn, alle zijn afgeschoten. Zij vermaken zich insgelijks met het vervaardigen van papieren booten, die zij op het water laten drijven door middel van eenen vuurstroom, welke uit den achtersteven schiet. Hunne vuurpijlen zijn echter over het geheel genomen slecht.

In hunne vermakelijkheden hebben de Chinezen veel van het kinderlijke, hetwelk de overige Aziaten kenmerkt. Wetenschap als een vermaak beschouwd, kennen zij niet, en hun geest zal niet van de bezigheid ontspannen worden door zulke verstandige gesprekken, als bij de hoogere standen in de Europesche zamenleving gevoerd worden.

Het feest van den landbouw.

Een zeer geacht feest bij de Chinezen, en hetwelk den hoogen prijs bewijst, welken zij op den landbouw stellen, is dat, hetwelk plaats grijpt, wanneer de zon den vijftienden graad van den waterman heeft bereikt. De Gouveneur van elke hoofdstad begeeft zich dan in staatsie naar de oostpoort, om de Lente te gaan begroeten, het geen gebeurt door

het in processie ronddragen van eenen grooten uit klei geboetseerden stier, bij de Chinezen den waterbul genoemd, uit hoofde van de geneigdheid van dit dier om modderige ondiepten op te zoeken. Men kiest daarvoor eenen stier omdat deze gewoonlijk den ploeg door de overstroomde rijstvelden trekt. Tot die optogt behooren ook draagstoelen, waarop sierlijk gekleede en met bloemen versierde kindertjes zitten, die de persoonaadjen uit hunne fabelleer voorstellen. De trein gaat van muzijk vergezeld. Wanneer men voor het huis van den Gouverneur is gekomen, houdt deze eene aanspraak tot de vergaderde menigte, waarin hij, in zijne betrekking als Priester van de Lente, hun de zorg over den landbouw aanbeveelt. Nadat hij nu den stier drie slagen met eene zweep heeft gegeven, valt het volk met steenen daarop aan, breekt hem in stukken, om de menigte kleinere beeldjes, waarmede het dier van binnen gevuld is, en welke er nu uitrollen, aan het grabbelen gaat.

Omtrent dien zelfden tijd van het jaar, bewijst de Keizer zijne hulde aan den landbouw, door de plegtigheid van zelf zijne hand aan den ploeg te slaan. Vergezeld van eenige Prinsen van den bloede en van zijne voornaamste Ministers, begeeft hij zich naar een veld, hetwelk opzettelijk daartoe gehouden wordt, in de ruimte, welke den tempel der Aarde omringt, en alwaar alles te voren door landbouwers daartoe in gereedheid is gebragt. Na eenige offeranden van granen, welke bewaard zijn geworden uit den oogst van dat zelfde veld, drijft de Keizer den ploeg door eenige voren heen, waarna de Prinsen van den bloede en de Ministers, ieder naar zijnen rang, dat voorbeeld volgen. Dan worden de vijf soorten van granen gezaaid, en nadat de Keizer het werk

door de aanwezige landbouwers voltooid heeft gezien, wordt het veld aan het opzigt van eenen ambtenaar opgedragen, wiens pligt het is, de opbrengst in te zamelen en tot het brengen van offeranden te bewaren.

Het feest der zijdewormen.

Het zelfde voorbeeld, hetwelk de Keizer in persoon, ten aanzien van het voornaamste voortbrengsel van *voeding* geeft, wordt door de Keizerin gegeven ten aanzien van het kweeken der moerbeziën-boomen en zijdewormen, voorwerpen, waarvan de Chinezen hunne voornaamste *kleedingstoffen* bekomen, en waarover de zorg grootendeels aan de vrouwen is opgedragen. In de negende maand van het jaar begeeft zich de Keizerin, met hare voornaamste hofdames, naar het altaar van den uitvinder der zijdeweverij, om daarop te offeren. Als die plegtigheid is afgeloopen, verzamelen zij eene zekere hoeveelheid moerbeziënbladeren, welke tot voedsel voor het Keizerlijke kweekhuis van zijderupsen bestemd zijn. Voorts worden er nog vele andere verrigtingen gedaan, welke op dien zelfden tak van landhuishoudkunde betrekking hebben, bij voorbeeld, het warmen van de tonnetjes, het winden van de draden, enz. en aldus loopt de plegtigheid af.

Het waterfeest.

De voornaamste openbare feestvieringen in *China*, waarvan ons nog te gewagen overblijft, zijn niet talrijk, de vijfde dag van de vijfde maan, welke gewoonlijk in Junij invalt, wordt op eene wijze gevierd, die niet missen kan de aandacht van eenen vreemdeling te *Canton* tot zich te trekken. Zeer lange, naauwe booten, opzettelijk daartoe gebouwd, worden

met veertig, zestig, ja somtijds tot tachtig roeijers bemand, die onder het roeijen de maat houden op het slaan van eene gong (*), waarmede een man van de equipage overeinde in het vaartuig staat. Alle die vaartuigen roeijen op de rivier met grooten naijver tegen elkander om het hardste. Er vallen niet zelden ongelukken voor, door het omslaan dier draakbooten, zoo als zij om hare aanmerkelijke lengte genoemd worden. Dit feest maakt een der ligchaams-oefeningen van de Chinezen uit.

Het feest der dooden.

Twee malen 's jaars in de lente en in den herfst zijn er tijdperken vastgesteld tot het verrigten der plegtigheden ter eere van de dooden; maar het eerste is het voornaamste en waarvan het meeste werk wordt gemaakt. Dit lijkfeest der Chinezen is daarin van de andere onderscheiden, dat het niet naar de maan, maar naar de zon geregeld wordt, en jaarlijks op eenen vasten tijd wederkomt, te weten 105 dagen na den kortsten dag, zijnde den 5den April. Omtrent dien tijd, ziet men de geheele bevolking van eene stad aan troepjes naar het gebergte gaan, om de begraafplaatsen schoon te vegen en te herstellen, en offeranden te brengen; terwijl zij bij het terugkeeren naar huis, lange wimpels van rood en wit papier achterlaten ten bewijze, dat zij aan de instelling voldaan hebben. In dat jaargetijde ziet men overal op de bergen, welke met begraafplaatsen bedekt zijn, deze blijken van eerbied voor de afgestorvenen in den wind en in den zonneschijn wapperen.

(*) De gong is een muzijk-instrument, veel naar eene rinkelbom of tambourijn gelijkende.

Op den eersten dag van de zevende maand of eenige dagen na het begin van Augustus, is het tweede feest ter eere van hunne afgestorvenen. Er worden alsdan ruime huizen van matten opgerigt en versierd met lantaarns en kandelaars, waarop de beelden der Goden van de benedenwereld vooral van YEN-NANG of den Chineschen PLUTO voorgesteld worden. Priesters van de sekte van BUDH worden gehuurd om zielmissen voor de dooden te zingen; offeranden van spijzen worden hun voorgezet en eene menigte papieren snippers, welke kleederen moeten verbeelden, worden verbrand om ten gebruike van de afgestorvenen naar de andere wereld te gaan. Bij die gelegenheden krijgt men voorstellingen te zien van den toekomenden staat der Budhisten, met de straffen der verdoemden, en de verschillende trappen van geluk en onheil in het toekomstige leven. Die feestvieringen, welke natuurlijker wijze eene groote menigte menschen bijeenbrengen, worden meerendeels met maaltijden en onder vrolijkheid doorgebragt, en men zegt dat zij haren oorsprong te danken hebben aan eene overlevering aangaande eenen jongen man, die naar de beneden wereld ging, niet om zijne vrouw; maar (hetgeen meer met het gevoel der Chinezen overeenkomstig is) om zijne moeder te halen.

Vijfde Hoofdstuk.

Manieren en Gewoonten.

Het gezellig verkeer.

Men zoude denken, dat het gewigt door de Chinezen aan de pligtplegingen gehecht, eene zekere stijfheid aan hunne manieren moest geven; doch ondanks de schijnbare gedwongenheid veroorzaakt door de pligtplegingen, bij plegtige gelegenheden voorgeschreven, weten lieden van hoog aanzien onder hen eene gepaste waardigheid aan eenvoudige ongedwongenheid te paren. Zij stellen evenwel altijd eenen grooten prijs op den voorrang, vooral bij openbare gelegenheden, waar zij door eene groote menigte van aanschouwers bespied worden. Bij het ontvangen van eene buitenlandsche ambassade, zullen zij altijd hun uiterste best doen, om den hoogeren rang, welken zij zich verbeelden, dat hun hof toekomt, te handhaven, door zich boven hunne gasten te plaatsen.

Die onbeleefdheid jegens de vreemdelingen is des te onvergefelijker, omdat het onder hen zelven een algemeen aangenomen regel is, dat de gastheer, zoo lang als een bezoek duurt, de laagste plaats inneemt, terwijl zij malkander zulk een bewijs van slechte opvoeding zeer kwalijk zouden

ıfnemen. Maar zij zien de vreemdelingen als eene mindere oort van menschen aan. Hunne armstoelen staan altijd in ;eregelde orde, en daar zij zeer zwaar en massief zijn, even ls de onze van vroegere dagen, kunnen zij niet gemakkelijk 'erplaatst worden. Er staat in alle de kamers van de Chiıezen eene ruime rustbank, omtrent zoo groot als een ledekant, welke zij eene *kâng* noemen. Midden daarop staat :en klein tafeltje van omtrent eenen voet hoogte, bestemd)m met den arm op te rusten, of er theekopjes op te zet:en. Ter weêrszijden van dat kleine tafeltje op de rustbank, zitten de twee voornaamste personen, tegen over de deur, en van de uiteinden der rustbank af, eenen regten hoek naar de deur beschrijvende, staan twee rijen armstoelen voor le overige gasten, die, naardat ieders rang zulks medebrengt, digt bij of ver van de rustbank zitten.

Het afleggen van een bezoek.

Wanneer iemand in zijne draagkoets een bezoek komt afleggen, geven zijne bedienden zijn kaartje of liever zijnen brief aan de deur af, want het bestaat uit een toegevouwen vel rood papier, met bladgoud versierd, in welks midden zijnen naam en rang geschreven zijn. Als dit papier opengemaakt wordt, is het somtijds groot genoeg, om tot gordijn te kunnen dienen. Wanneer de bezoeker in den rouw mogt wezen, is zijn kaartje wit met blaauwe letters. Naar mate van den rang, die beiden bekleeden, treedt hij die het bezoek ontvangt, zijnen gast eenen kleineren of grooteren afstand te gemoet, en, onder het begroeten, zijn hunne kniebuigingen en wederzijdsche pogingen om die te verhinderen, alle naar den regel afgemeten. De gewone begroetingsmanier

onder lieden van gelijken rang is, de handen zamen te sluiten en die dan twee of driemaal naar het hoofd op te ligten, onder het zeggen van: *Haou-tsing*, *tsing;* dat is: «zijt gij welvarende? — Heil, heil!» Van daar komt, waarschijnlijk, de gewone groet van het Cantonsche gepeupel *chin-chin* af.

Spoedig nadat men gezeten is, komen de bedienden binnen met porseleinen koppen, met omgekeerde deksels, in elk van welke bij het wegnemen van het kleine schoteltje, dat er over heen ligt eene zekere hoeveelheid fijne theebladen wordt aangeboden, waarover warm water is uitgegoten, zoo drinken zij het aftreksel zonder suiker of melk. Hoewel het water meestal in het kopje wordt gegoten, gebruiken zij ook dikwijls theepotten van een antiek en smaakvol fatsoen. Deze theepotten zijn van porselein, hetwelk niet zelden uitwendig met tin overdekt is. Bij gelegenheid van een bezoek wordt er dikwijls een ronde Japansche schotel binnengebragt, in onderscheidene vakjes verdeeld, welke in het midden te zamen loopen, en gevuld zijn met koekjes of gedroogde vruchten. Deze worden met eene kleine tweetandige vork er uitgenomen. Bij het afloopen van een bezoek begeleidt de gastheer zijnen gast, indien hij dezen eene uitstekende eer wil bewijzen, zelfs tot naar zijne draagkoets, en blijft staan, tot dat hij heengegaan is; maar bij gewone gelegenheden kan men volstaan met tot boven aan de stoep, als die er is, of anders tot aan de deur van de kamer mede te gaan.

Alleen Mandarijnen of Staatsdienaren mogen door vier dragers gedragen, of van eenen stoet bedienden vergezeld worden. Deze laatste gaan dan in twee rijen geschaard vóór de

draagkoets. Een paar van hen dragen gongs, waarop zij, na bepaalde tusschenpoozen, eenige slagen geven; een ander paar geeft mede bij tusschenpoozen eenen kreet of liever gil, om de aankomst van den grooten man te kennen te geven. Nog een paar anderen dragen kettingen, waarmede zij te gelijk rammelen; want deze zijn inderdaad cipiers of scherpregters, met hooge mutsen van ijzerdraad, waarin eene graauwe pluim gestoken zit. Verder komen er twee knapen met eenen gewonen, staf of stok van bamboes, en de trein wordt besloten door de bedienden en andere volgelingen, waarvan er sommige roode staatsie-zonneschermen dragen, en andere roode bordjes, waarop de titels van den Staatsdienaar in vergulde letters geschreven staan. De voorbijgangers, die zulk eenen trein ontmoeten, behoeven geen ander bewijs van achting te geven, dan dat zij een weinig ter zijde gaan staan, met de armen digt tegen het lijf gesloten en de oogen naar den grond geslagen. Alleen wanneer zij voor eene regtbank geroepen zijn geweest, behooren zij te knielen, maar dit is iets, waarop de Chinezen weinig gezet zijn.

Maaltijden.

Eene uitnoodiging tot eenen feestelijken maaltijd wordt eenige dagen vooraf gezonden op een karmozijn-kleurig kaartje, waarop de bestemde tijd staat opgegeven, en de gast verzocht wordt het feest *met den glans van zijn bijzijn* te versieren. Bij elken zoodanigen maaltijd hebben tooncel-voorstellingen plaats. De tafels staan in twee rijen geschaard en aan elke tafel zitten twee personen, zoodat zij de voorstellingen op het tooncel kunnen zien. Bij minderen zitten

aan elke tafel vier, en bij nog minderen aan elke tafel zes personen, doch altijd zoo dat er eene zijde vrij is om de spijzen op te brengen. Bij zeer hooge personen plaatsen de bedienden zoodra men gezeten is op elke tafel waaraan slechts twee gasten zitten, eene groote bak met een geheel tafelservies voor vier personen. Daarna worden de gerigten opgebragt. De gasten bedienen zich van stokjes in plaats van vorken, ook van kleine porseleinen lepels, omtrent zoo groot als onze paplepeltjes. Elke gast heeft een kopje, van de grootte van eenen vingerhoed voor zich, waaruit de wijn warm gedronken wordt, voordat men begint te eten staat de gastheer op, drinkt op de gezondheid der genoodigden en spoort hen aan, om zich van de geregten, welke voor hen staan, te bedienen. Zoo wat tegen het einde van den maaltijd staat het geheele gezelschap op en drinkt op de gezondheid van den gastheer. Voordat de tooneelvertooningen beginnen, biedt een der tooneelspelers den aanzienlijksten der gasten eene lijst van tooneelstukken aan, mogelijk wel uit vijftig of zestig stukken bestaande, welke zij allen van buiten kennen, ten einde er een uit te kiezen. Schermen zijn er niet bij, en dus blijft te dien aanzien alles aan des aanschouwers verbeelding overgelaten. De kostumes zijn evenwel zeer prachtig, vooral in heldenstukken, welke uit voorstellingen bestaan van verschillende tijdperken hunner aloude geschiedenis. Het onaangenaamste van alles is het aanhoudend leven van de muzijk en de gongs, gedurende zoodanige tooneelen van het stuk, waarin gevechten en tragische voorvallen worden vertoond.

De vrouwen van het huis, die geen deel kunnen nemen aan de vermakelijkheden van den disch, zitten aan eene der

zijden van het tooneel door een tralievenster te kijken met eenigen harer vriendinnen, die mede tot het feest genoodigd zijn.

Een middagmaal *in forma* aangelegd, hetwelk omtrent ten zes ure in den avond begint, duurt gewoonlijk zeer lang; want de afwisseling der schotels of liever kommen, welke elkander opvolgen, schijnt somtijds eindeloos te zijn. Er wordt met dat al zoo weinig van alle die geregten genuttigd, dat de gasten dikwijls bij voortduring slechts van het een en ander proeven tot dat de maaltijd is afgeloopen. Er schijnt weinig regel te heerschen in het voordienen der verschillende vleeschspijzen; maar na de vogelnestsoep, welke eigenlijk bestaat uit eene krachtige kippensoep, waarin de vogelnestjes in lange reepjes worden gesneden (*), volgen zonder onderscheid de andere geregten van schapenvleesch, visch, wildbraad en tam gevogelte. Het sein dat de maaltijd naar het einde loopt, bestaat in eene kan met rijst voor elke persoon, en deze wordt spoedig daarna door thee, in plaats van wijn vervangen. Het geheel wordt besloten met een nageregt van vruchten en gebak.

Het grootste deel der kopjes, kommen en schoteltjes (want platte borden gebruiken zij niet) welke het tafelservies uitmaken, bestaat uit fijn porselein, somtijds ook worden eenige spijzen voorgediend in zilveren of tinnen schotels, waaronder eene lamp met wijngeest brand, om die warm te houden. De wijnkopjes zijn ook wel eens van verguld zilver en van een zeer smaakvol vaasachtig fatsoen. De kleinheid van die kopjes, gepaard met de ligtheid van den

(*) Deze vogelnestjes zijn de nestjes van zekere soort van zwaluwen, welke men in Azië voor eene lekkernij houdt, en vooral door de Chinezen zeer gezocht worden.

wijn, welke altijd warm gedronken wordt, stelt hen in staat, om er veel van te gebruiken, zonder dat zij er den minsten last van ondervinden, of eenig gevaar loopen van de palen der matigheid te buiten te gaan. Bij enkele plegtige gelegenheden wordt het maal besloten met het uitdrinken van eenen grooten beker, bestaande uit den uitgeholden horen van eenen rhenoceros (*).

De Chinezen beschouwen het oprispen na den maaltijd niet als onwelvoegelijk, maar als een bewijs, van eenen meer dan voldanen eetlust en eene soort van compliment voor den gastheer.

De drank der Chinezen.

Ofschoon het land eenen overvloed van druiven voortbrengt, gebruiken de Chinezen die niet om er wijn van te maken. Zij stoken eenen drank uit rijst welke zoo in kleur als in geur, naar de slapste wijnen gelijkt. Men zet de rijst daartoe eenige dagen lang met sommige andere dingen in het water te weeken. Het vocht wordt dan gekookt, wanneer men het laat gisten, en er van tijd tot tijd het helderste gedeelte boven afgiet, om het in aarden kannen te bewaren. Van het overige wordt eenen zeer geestrijken drank gestookt, welke somtijds bij het einde hunner maaltijden in zeer kleine kopjes wordt voorgediend.

Men zegt dat den Tartaren nog een overblijfsel van hunne vroegere zucht tot het herdersleven is bijgebleven, in hunne neiging tot een zeer geestrijk vocht, hetwelk van schapenvleesch gestookt wordt. Eene der soepen zelfs, welke bij

(*) Men zegt dat deze dieren in de bosschen van *Yun-an* en *Kuang-sy* worden aangetroffen.

gelegenheid van het keizerlijke feest aan de laatste Britsche ambassade te *Tien-tsin* werd opgezet, zoude naar men zegt bestaan hebben uit paardenmelk en paardenbloed.

De Chinezen drinken weinig koud water, hetwelk ook in een groot gedeelte van hun land zeer slecht is. Men mag vooronderstellen dat de slechte hoedanigheid van het water het algemeen gebruik van de thee zeer bevorderd heeft. Ondanks hunnen afkeer van koud drinken, verstaat echter geen volk er zich beter op, om zich bij warm weder van ijs te bedienen dan de Chinezen van de noordelijke provinciën. Elke fruitverkooper die zijne waren uitstalt, verkoopt het aan stukken, of bedient er zich van, ten einde zijne waren te verkoelen. Om het gedurende den zomer te bewaren wordt het gewoonlijk ter genoegzame diepte in den grond begraven, tusschen stroo of andere voorwerpen, welke geene warmte door laten, maar het vocht opslorpen.

Spijzen.

Sommige dingen welke de Chinezen voor eene lekkernij houden, zijn weinig naar den smaak der Europeanen. Zoo maken zij onder anderen veel werk van de poppen der vlinderrups, zoowel als van eene zekere soort van maden, welke zich van het suikerriet voedt. Hunne geregten worden dikwijls gekruid met de olie, geperst uit den wonderboom.

De algemeene verspreiding van de godsdienst van BUDHA is misschien eene der redenen, waarom het ossenvleesch zoo weinig onder hen gegeten wordt, hoezeer de menigte van jonge runderen, welke jaarlijks ten gebruike der Europesche schepen geslacht wordt, een bewijs oplevert, dat

hunne godsdienstige naauwgezetheid ten deze niet buitengemeen ver gaat. Een andere reden is, dat er zoo al geen stellige wet, nogtans algemeen een ongerijmd vooroordeel tegen het vleeschheten bestaat. Er is dan ook geen volk in de wereld, dat minder vleesch en meer visch en groenten nuttigt. De rivieren en kusten van het rijk leveren overvloed van visch op. Karpers en barbeelen treft men schier overal aan, en het volk is zeer behendig in het vischvangen. Aan wild is er in *China* mede geen gebrek. Men treft er vele boschrijke bergen en meren aan, in wier nabijheid zich allerlei wild gevogelte, als fazanten, patrijzen en snippen ophoudt. Op de rivier van *Canton* ziet men des winters groote vlugten ganzen, zoowel als talingen en wilde eenden, zeer zelden evenwel is men in de gelegenheid zich eene houtsnip te verschaffen.

Het meest algemeene plantenvoedsel in dit rijk, behalve rijst, is de *Pè-tsae*, eene soort van kool, welke haren naam (witte kool) ontleent van de bijzonderheid, dat zij, even als bij ons de sellerij, gedeeltelijk wit is. Zij wordt dikwijls als salade gebruikt, en wanneer zij versch is, smaakt zij weinig minder goed, dan de latuw, naar welke zij, te veld staande, ook veel gelijkt. Zij groeit het meest in den omtrek van *Tien-tsin*, waar de grond uit een los en zanderig aanslibsel bestaat. Vandaar wordt zij versch of ingezouten naar alle deelen des rijks verzonden. Men zegt dat de Chinezen haar versch houden door ze in het zand te steken, of diep in den grond te begraven, en in den herfst zijn de negen poorten van *Peking* als versperd door de menigte van karren, welke die kool aanvoeren. Behalve deze groente, gebruikt men in de Noordelijke provinciën

ook gierst. In het zuiden des rijks, bestaan de groenten, welke het meest gegeten worden, in: verschillende soorten van pompoenen en komkommers, de zoete aardappel, en eene of twee soorten van snijboonen, waarvan zij in sommige gevallen de teedere planten koken. Men treft ook weleens bij de Chinesche maaltijden gestoofde erwten aan, welke de Nederlanders er voor hun eigen gebruik hadden ingevoerd; deze worden, zoolang zij jong zijn, met den schil zelven gegeten. In de omstreken van *Macao* is de aardappel zeer algemeen, maar het gebruik daarvan is niet zoo spoedig verspreid geworden, als men zou verwacht hebben; want na twintig jaren sedert hare eerste invoering, is dit voedsel te *Canton*, hetwelk slechts tachtig mijlen van *Macao* verwijderd is, nog ver van overvloedig of goedkoop te zijn. Maar niets zal ook immer de rijst als het voornaamste voedsel der Chinezen vervangen. De hoofdzaak, waarom zij werken is om rijst te bekomen. Hunne huishoudelijke rekening wordt opgemaakt, naarmate van de rijst, welke zij gebruiken. Alles wat er voor in de plaats komt, wordt als een sober eten en als een blijk van de uiterste armoede beschouwd, kunnen zij niet genoeg rijst krijgen om hunnen eetlust te voldoen, dan vullen zij het te kort komende met eene gelijke hoeveelheid water aan, welke zij er onder mengen. Wanneer een Chinees verneemt dat een land geen rijst voortbrengt, dan roept hij gemeenlijk uit: »o Dat ongelukkige land, dat het noodzakelijke om er van te leven niet voortbrengt, het is wonder dat de inwoners niet reeds van honger gestorven zijn.»

Ofschoon de rijken zeer keurig zijn ten aanzien van hunne spijzen, zijn de geringeren daaromtrent zeer onverschillig.

Zij zullen van alles proeven en maken geen zwarigheid, om al wat hun voorkomt, al zijn het ook honden, katten en zelfs rotten te eten. De honden worden ook in een hunner oude boeken als eene zeer gewone spijs opgegeven. Eene wilde kat wordt na eene voorafgaande daartoe ingerigte voeding, zelfs bij de rijken voor eene lekkernij gehouden. Op bijna alle landhoeven worden varkens gemest, en het spek is dan ook verre weg de meest algemeene vleeschspijs der Chinezen. Het is een spreekwoord onder hen, dat *een geleerde niet van zijne boeken*, *en een arme niet van zijn varken zal afzien.* Zij trachten zich het aanhouden van eenden zeer goedkoop te maken door deze haar eigen voedsel te doen opzoeken. Er wordt eene groote menigte van eijeren kunstmatig uitgebroeid, en de eenden bij duizenden in bijzonder daartoe vervaardigde booten opgekweekt. De eendenhokken zijn op breede planken geplaatst, welke ver buiten de boorden uitsteken. Hiermede worden deze vogels naar verschillende plaatsen van de rivieren gebragt en uit de hokken gelaten, om haar voedsel op de modderige oevers en op de ondiepe plaatsen te zoeken. Die vogels zijn zoo goed afgerigt, dat zij op een gegeven teeken hunne drijvers volgen naar de schuinsche plank, langs welke zij bij het vallen van den avond in hunne hokken terug keeren. Men bewaart het vleesch, door de eenden op te spouwen, te zouten, en in dien staat gedurende den winter aan den droogen noordewind bloot te stellen.

Het gebruik van gezouten spijs is zeer algemeen en bezorgt het bestuur een vrij goed inkomen van den impost, op het zout. Daar er dagelijks eene aanzienlijke hoeveelheid

rivier- en zeevisch verkocht wordt en deze zeer spoedig tot verrotting overgaat, wordt er een groote voorraad ingezouten en in de zon gedroogd, alzoo de adellijke geur, welke er dan weldra aankomt, zeer naar den smaak der Chinezen is. Het is zoo wel eene van hunne meest geliefkoosde, als van hunne aangenaamste spijzen.

Voor den middelstand en de smalle gemeente zijn er een aantal kroegen en snoepwinkels, alwaar men voor weinig geld in eenen oogenblik van een warm ontbijt of middagmaal kan worden voorzien. Er zijn er ook eenige te *Canton* voor fatsoenlijke lieden, welke het uitzigt op de rivier hebben. De aanzienlijke Chinezen, die te *Canton* geene nabestaanden hebben, komen gewoonlijk tegen den avond op die plaatsen bijeen, en worden er van eenen behoorlijken maaltijd gediend, en tegen het ondergaan van de zon ziet men die gebouwen, met alle hunne vensters en verdiepingen vrolijk verlicht.

De openbare huizen voor de smalle gemeente bestaan meerendeels uit opene winkels en bij bijzondere feesten, uit ligt opgeslagen matten huizen met eene houten vloer, bezet met stoelen en banken, waar het losbandiger gedeelte van de lagere klasse de gelegenheid vindt om te gaan drinken, en spelen. Tot eer der Chinezen, moet men evenwel erkennen, dat die soort van lieden, naar evenredigheid van de bevolking, niet zeer talrijk is. De zeevarende bewoners van *Canton* en *Fokien* behooren misschien tot de ergste van die soort. Het gevaarvol bedrijf van die arme menschen en hunne ongeregelde omzwervende levenswijze brengen er veel toe bij, om hun dat zorgeloos en ligtzinnig karakter te geven, hetwelk men dikwijls ook bij de laagste klassen der zeelieden van andere natiën aantreft.

Spelen en vermakelijkheden.

Hoewel de lagere standen zonder twijfel zeer tot het spel geneigd zijn, blijft die ondeugd toch meestal bij die standen bepaald. De hoogere standen stellen er zooveel schande in, en de wet is er dan ook zoo gestreng op, dat de fatsoenlijke lieden er zich zelden aan overgeven. De dobbelsteenen, en het domino zijn den Chinezen geheel onbekend. Hunne kaarten zijn kleine stukjes bordpapier van omtrent twee duimen lang en één duim breed, met roode en zwarte merken er op.

Het Chinesche schaakspel verschilt van het Indiaansche in verdeeling, in figuren en in den loop der stukken, en kan in zeker opzigt daarmede niet vergeleken worden, behalve alleen daarin dat het ook een spel van overleg en niet van toevallig geluk is.

De luije ledigloopers voeden somtijds kwartels op, om die te laten vechten, zoo als de Maleijers de hanen, ja zelfs dient hun wel eens eene soort van krekels tot dit wreedaardig oogmerk. Van welke er twee bij elkander in eene kom geplaatst, zoo lang getergd worden, tot zij elkander aan stukken rijten.

Zij hebben tweeërlei middelen om elkander bij hunne vrolijke partijen tot drinken aan te sporen. Het eene *Tsoey-moey* geheeten, bestaat in het raden hoeveel vingers men plotseling om hoog heeft gestoken, waarna de verliezer gehouden is telkens eenen kop wijn te ledigen. Bij stille avonden, wanneer er eenig feest der Chinezen gevierd wordt, kan men het gillend geschreeuw van het gemeene volk, onder die soort van dronkenmansspel, boven

elk ander gedruisch uit hooren. Het andere spel bestaat in het elkander spoedig overgeven van eenen fraaijen ruiker van uitgezochte bloemen, terwijl er in een naastbij gelegen vertrek schielijk eene roffel op de keteltrom geslagen wordt. Hij die den ruiker in de hand heeft, in den oogenblik, wanneer de trom ophoudt, moet daarvoor boeten met het drinken van eenen kop wijn. Men kan zich gemakkelijk verbeelden dat dit spelletje tot menig schaterend gelach aanleiding geeft.

In plaats van tooneelkunstige voorstellingen bij hunne maaltijden, worden er wel eens tot vermaak van de gasten andere spelletjes, als waarzeggen, handjeplak en dergelijke aangevangen. De waarzegger heeft, gelijk natuurlijk is, altijd eenen medehelper, die hem dient om de aandacht van de aanschouwers af te trekken. Eene hunner beste proeven van behendigheid, is het op eene wezenlijk wonderbare wijze ronddraaijen van een schoteltje aan het einde van eenen stok. De schielijke beweging, welke de kunstenaar, door middel van den elastieken stok, daaraan mededeelt, houdt het in eene steeds draaijende beweging zonder te vallen, al wordt ook de stok horizontaal gehouden, en somtijds achter den rug des vertooners om, of tusschen zijne beenen doorgestoken. De schotel loopt zelden gevaar van te vallen, alleen in den oogenblik, waarin de kunstenaar zijne oogen naar eenig ander voorwerp rigt, zoude dit kunnen plaats hebben.

Onder hunne spelen n de open lucht, is het werpen van den vederbal met de voeten dat, waarin zij zich het meest oefenen. Een half dozijn spelers gaan daartoe in eenen

kring staan en houden het spel met eene bewonderenswaardige behendigheid aan den gang. De dikke hielen van hunne schoenen dienen hun tot paletten, maar het is ook geoorloofd, indien het soms noodig mogt zijn, de hand te gebruiken. In het oplaten van vliegers overtreffen de Chinezen ongetwijfeld alle andere volken, zoo wel ten aanzien van het verschillende maaksel der vliegers, als van de hoogte tot welke zij die doen opstijgen. Zij hebben eene zeer dunne, en taaije soort van papier, van het uitschot der zijde vervaardigd, hetwelk met den gespleten bamboes, voortreffelijk tot hun oogmerk dient. De vliegers hebben allerlei gedaanten, en op eenigen afstand is het dikwijls onmogelijk, hen van wezenlijke vogels te onderscheiden. Door middel van ronde gaten, met beweegbare snaren of gespannen koord voorzien, trachten zij daarmede een brommend geluid voort te brengen, gelijk aan dat van eenen bromtol, hetwelk veroorzaakt wordt door den snellen doortogt van de lucht door de gaten van den vlieger. Op zekeren tijd des jaars nemen niet alleen de jongens, maar ook volwassen mannen, deel aan dit vermaak, en het spel bestaat dan dikwijls hierin, dat zij trachten elkanders vliegers, door het lossnijden van den draad, te doen *schoot gaan.*

Kleederdragt der Mannen.

Een Chinees uit den fatsoenlijken stand, heeft, gekleed zijnde, een aantal voorwerpen op zijde, welke een vreemdeling voor wapenen zoude aanzien, maar bij nadere beschouwing tot geheel andere einden dienen. Eene fraai gewerkte zijden schede omsluit eenen waaijer. Eene kleine

lederen doos, veel naar eene patroontasch gelijkende, welke aan zijnen gordel hangt, bevat een stalen vuurslag om zijne pijp aan te steken, en zijn tabak draagt hij in eenen geborduurden zak. Wapens worden er niet gedragen dan door de soldaten bij de parade: want zelfs de militaire Mandarijnen dragen bij gewone staatsiegelegenheden geen zwaard. Het gemeen mag geene wapens dragen, dan ter zelfsverdediging, b. v. om zijn eigendom tegen dieven te beschermen of zich tegen roovers te verdedigen. Het bezit van schietgeweer is door het wantrouwend bestuur volstrekt verboden. De Chinezen uit de nabijheid van *Canton*, die op wild gevogelte schieten, om dat te verkoopen, behooren voor het meerendeel tot de provinciale militie.

De uitersten van hitte en koude, welke op gezette tijden des jaars in het rijk heerschen, gevoegd bij de gewoonte om zeer veel in de open lucht te leven, zijn de oorzaken, welke waarschijnlijk aanleiding hebben gegeven tot het in het oogloopend onderscheid tusschen de zomer- en winterkleeding der fatsoenlijke standen. Dat onderscheid is vooral zigtbaar in de mutsen. De zomermuts, spits toeloopende en vervaardigd van fijn gewrevene bamboesvezelen, of van eene zelfstandigheid naar spaanders gelijkende, is, bij lieden van eenig aanzien, van boven versierd met eenen rooden, witten of blaauwen vergulden bal. Van dezen bal hangt eene soort van franje of liever een bundeltje karmozijnroode zijde of paardenhaar in de rondte over de muts naar beneden af: de muts prijkt van voren somtijds met eene enkele groote parel.

De wintermuts, in plaats van spits toe te loopen, sluit digter om het hoofd en heeft rondom den bol eenen hoog

opgeslagen rand. Zij is van zwart fluweel of bont van voren, en van achteren eenigzins hooger dan aan de zijden. De ronde top is, even als die van de zomermuts, met eenen bal of knoop versierd, welke den rang van den persoon aanduidt, en een bundeltje roode zijde hangt over den bol heen. Als het warme of koude weder aankomt, neemt de hoogste persoon van elke provincie, de *Tsoong-tô* of Onderkoning, zijne zomer- of wintermuts aan, hetgeen in het publieke dagblad wordt bekend gemaakt, en dit is zooveel als eene oproeping aan hen, die onder zijn bestuur staan, om het insgelijks te doen. Binnenshuis dragen de Chinezen gewoonlijk bij koud weder een klein mutsje, hetzij met of zonder sieraden.

De zomerkleeding van de fatsoenlijke klasse, bestaat uit eenen langen wijden tabbaard van dunne zijde, gaas of linnen, welke gewoonlijk openhangt. Bij bijzondere gelegenheden wordt hij echter om de middel met eenen gordel van sterk gevlochtene zijde gesloten. Aan dezen gordel, welke van voren met eenen agaten gesp wordt vastgemaakt, hangen verschillende voorwerpen, als de waaijer, de tabakszak, het vuurslag, en somtijds eene kleine schede met een mesje en een paar eetstokjes. Zij zijn er zeer trotsch op, als zij met een horologie kunnen pronken, en dragen dit dan in een geborduurd zijden foudraal of zakje bij zich.

De winterkleeding, bijna zoo los hangende als de zomerkleeding, is minder geschikt dan de Europeaansche om tegen de koude te beschutten. Zij zit ook niet zoo gemakkelijk, en is daardoor eenigzins hinderlijk aan de ligchaamsbewegingen. Over een langer kleed van zijde of krip, hetwelk tot op de enkels afhangt, dragen zij eenen spencer met wijde mouwen,

makwa geheeten, welke niet lager dan de heup komt. Dit is dikwijls geheel en al van bont, maar ook somtijds van zijde of laken met bont gevoerd. De hals, welke in den zomer geheel bloot blijft, wordt des winters met eenen naauwen kraag van zijde of bont bedekt. Hunne losse kleedingstukken zijn altijd, van boven tot beneden, aan de linkerzijde met lissen en aan de regterzijde met vergulde knoopen voorzien. Deze laatste zijn echter als zij in den rouw zijn van kristal.

Gedurende den zomer hangt het onderkleed los, maar des winters wordt er eene broek over aangetrokken, welke aan de zijde vastgemaakt is: maar alle de andere opgenoemde kleedingstukken hangen er, op eene alles behalve bevallige wijze, van achteren over heen. Ieder die het eenigzins doen kan draagt katoenen of zijden geweven, maar geene gebreide, kousen. In den winter dragen sommige lieden van aanzien laarzen, van laken, satijn of fluweel, met de gewone dikke witte zolen, welke schoon gehouden worden, door ze wit, in plaats van zwart, te maken.

Dat hunne laarzen en schoenen altijd van geweldig dikke zolen voorzien zijn, komt waarschijnlijk doordien zij de kunst niet verstaan, om het leder zoodanig te looijen, dat eene dunne laag van leder voldoende is om ze waterdigt te houden. De schoenen, welke voor de Europeanen te *Canton* gemaakt worden, zijn volstrekt ondoelmatig bij vochtig weder, en zoodra zij nat worden bedorven.

De Chinesche staatsiekleeding is zeer rijk en prachtig, en steekt geweldig bij die van onze rokken af. De kleur van den spencer is gewoonlijk donkerblaauw of purper, en de lange kleederen daaronder zijn meestal van eene lichtere en

vrolijker kleur. Bij plegtige gelegenheden is de laatste rijk geborduurd met draken of andere figuren, in zijde en goud. Er worden dikwijls aanzienlijke sommen aan te kosten gelegd.

Het grootste gebrek in de Chinesche kleeding is de schaarschheid van wit linnen. Zelfs hunne onderhemden zijn somtijds van eene soort van dunne zijde, welke gewasschen kan worden. Daar hunne overige kleeding uit zijde of bont bestaat, wordt er, naar mate van de bevolking, minder wit katoen of linnen dan in eenig ander land gebruikt. Zij spreiden geene linnen lakens op hunne bedden, noch tafellakens over hunne tafels, en door de onzindelijkheid op hun ligchaam zijn zij natuurlijker wijze veel met melaatschheid en andere huidziekten behebt. Zeep kennen zij niet, maar zij gebruiken om te wasschen eene soort van loog, welk van eenen zeer scherpen, bijtenden aard is.

De huiden van alle soorten van dieren worden tot kleedingstukken voor den winter bereid. De lagere standen gebruiken die der schapen, katten, honden, geiten en eekhoorens; zelfs de ratten- en muizenvellen worden tot kleederen aaneen genaaid. De kostbare pelterijen der hoogere standen gaan van den vader op den zoon over, en maken dikwijls een aanmerkelijk gedeelte der erfenis uit. Bij zekeren maaltijd te *Canton*, alwaar men als naar gewoonte zonder vuur in een open vertrek zat, begonnen de Europesche gasten over de koude te klagen: de gastheer liet hen allen, ten getale van tien à twaalf, terstond van fraaije spencers van het kostbaarste bont met wijde mouwen voorzien, en gaf hun tevens te kennen, dat hij er nog eenen geheelen voorraad van overhad.

De Chinezen hangen ten opzigte van den smaak niet van hunne kleedermakers af, en hunne mode duurt omtrent zoo lang als hunne kleederen. Het eenigste rigtsnoer voor de mode, is in handen van het Bestuur der gebruiken en plegtigheden te *Peking*, en zich van de verordening van dat bestuur te onttrekken, zoude voor iets ergers dan louter eenen slechten smaak gehouden worden.

De kleederdragt van alle rangen en standen, welke den keizer in zijn paleis omringen, zijn, zoowel wat de snede en kleur, als wat de stof zelve aangaat, met even zoo veel stiptheid voorgeschreven, als aan eenig hof in *Europa:* In navolging van de Tartaarsche eerdienst der Lama's, is de rozenkrans van honderd en acht koralen een gedeelte geworden van het staatsiegewaad der negen rangen van staatsdienaren. Zij bestaat uit een halssnoer van steenen en koralen, omtrent zoo groot als duiveneijeren, welke tot op de middel valt en naar gelang van het aanzien der dragers, door verschillende koralen onderscheiden wordt. Er is een kleinere rozekrans van slechts achttien koralen, waarmede de Bonzen (*), hunne gebeden en verzuchtingen tellen. De leeken dragen die in *China* somtijds met muskus doortrokken voor hunne borst, en geven er den naam aan van *Heâng-choo*, (gewogene koralen).

De verschillende sieraden aan den gordel gedragen, als de beurs, het vuurslag, het horologiezakje enz., zijn gewoonlijk van het fraaiste borduursel, hetwelk een der schoonste talenten van de Chinesche dames uitmaakt. Alle de fraaije krippen

(*) Eene soort van Monniken of Priesters, in onderscheidene sekten verdeeld, die ongehuwd gemeenschappelijk in kloosters leven.

shawls, welke in *Engeland* worden ingevoerd, waarvan er sommige van zestig tot tachtig dollars kosten, zijn geheel en al door vrouwenhanden vervaardigd, en deze verdienen dikwijls meer dan twintig dollars in de maand voor haren arbeid. Men ziet eenen Chinees zelden zonder zijn snuifleschje, hetwelk ovaal van gedaante en iets minder dan twee duimen lang is. Aan de stop zit een klein lepeltje vastgemaakt, waarmede een weinig snuif aan het voorste gewricht van den duim der linkerhand gelegd, en aldus naar den neus gebragt wordt. Die flacons zijn gewoonlijk of van gekleurd glas, met onbegrijpelijk veel kunst geslepen, of van rotskristal met kleine figuren of letters aan de binnenzijde; eene wijze van bewerking waarvan men zich nog moeijelijk een denkbeeld kan vormen.

De mannen scheren zich allen het haar van het hoofd, behalve op de kruin, vanwaar op de Tartaarsche wijze, een staart van achteren nederhangt. Daarvan wordt niet afgeweken, dan in geval van rouw wanneer zij het haar laten groeijen. Aangezien de Chinezen weinig baard hebben, heeft de barbier ook het meest met hun hoofdhaar te doen, want niemand is gewoon zich zelven te scheren. Men treft er dan ook eene groote menigte baardscheerders aan, die aan eenen stok over den schouder alle de werktuigen dragen, welke tot hun bedrijf te pas komen. Aan het eene einde hangt een scheerstoeltje met laadjes, om er het noodige in te bergen, en aan het andere einde hangt, om het evenwigt te houden, een klein komfoor met een kolenvuur onder eene kom met water. Hunne scheermessen schijnen zeer lomp, maar zijn in het gebruik zeer scherp. De mannen zijn niet gewoon knevels te dragen vóór hun veertigste jaar,

noch eenen baard, voordat zij den leeftijd van zestig jaren hebben bereikt. Die baard is veelal zeer dun.

De gewone kleederdragt der handwerkslieden is zeer goed berekend, om aan alle de ledematen eene vrije beweging over te laten. Zij bestaat in den zomer alleen uit eene katoenen broek, om de middel vastgemaakt, en een los daarover heenhangend hemd. Bij zeer warm weder wordt zelfs dat hemd weggelaten en de broek alleen aangetrokken. Zij bedekken hun hoofd tegen de zon met eenen zeer breeden hoed van gevlochten bamboesstroo, welke des winters door eene vilten muts vervangen wordt, en als het regenachtig weder is, hebben zij mantels van eene soort van biezen of riet, waarvan het water afdruipt als van eenen luifel. Een groot gedeelte van den boerenstand draagt geene schoenen, maar sommige hunner, vooral die, welke zware lasten te torschen hebben, binden zich zolen van stroo onder de voeten, om die eenigzins tegen het nat te beveiligen.

Kleederdragt der vrouwen.

De vrouwen zouden dikwijls bevallig kunnen genoemd worden, indien zij niet de jammerlijke gewoonte hadden van hare aangezigten met witte en roode verw te besmeren, waarbij nog de wanstaltigheid van hare ingekrompene voeten komt. Hare gezondheid evenwel wordt grootendeels bevorderd, doordien zij zich onthouden van zich sterk te rijgen, en van alles, wat de werking der levensdeelen in het minste zoude kunnen belemmeren. Hare kleederdragt is zeer zedig en betamelijk, en onder de hoogere klassen zoo prachtig, als de kostbaarste zijden en geborduurde stoffen haar kunnen maken; want de Chinezen bewaren stellig hunne beste

zijden fabrikaten voor zich zelven. Hetgeen wij gewoon zijn *gekleed* te noemen, zoude bij hen voor loutere naaktheid doorgaan. Zij zouden alles, wat digt om de leden sluit, aanmerken als juist datgeen in het oog doende vallen, hetgeen bestemd was bedekt te blijven.

De jonge meisjes dragen het haar in lange vlechten nederhangende. Het opbinden van het haar is eene der voorbereidende plegtigheden van het huwelijk. Het wordt boven het achterhoofd opgestoken, met bloemen en juweelen versierd, en met een paar rijgpennen, welke er kruiswijze in gestoken worden, vastgemaakt. Somtijds dragen zij een sieraad, den *foonghâng* of Chineschen feniks beduidende, met uitgespreide vlerken van goud en edelgesteente. Alsdan hangt de bek van den vogel aan eene buigzame veer voor het voorhoofd heen. Na zekeren bepaalden leeftijd dragen de vrouwen eenen zijden tulband op het hoofd. De wenkbraauwen der jonge meisjes worden gefatsoeneerd, tot dat zij eene boogvormige gedaante hebben gekregen, welke bij de nieuwe maan, of bij de jonge blaadjes van den wilg vergeleken worden. Het rood en het groen, twee kleuren veel door de vrouwen gedragen, worden nimmer aan de kleeding der mannen gezien. Hare gewone kleeding is een zijden tabbaard met wijde mouwen, of voor de minder gegoede van katoen, over een langer kleed, dat veelal rood is: en hieronder eene broek, welke onder de enkels bij het kleine voetje wordt vastgemaakt. Er is bij de Chinezen een spreekwoord voor het verbergen van wanstaltigheden: *Lange tabbaarden om groote voeten te bedekken.* Desniettegenstaande zijn de Tartaarsche vrouwen of liever de mannen zoo wijs, om de voeten hunner vrouwen in haren natuurlijken staat te laten. Voor het

overige kleeden zij zich even als de Chinezen, en blanketten haar aangezigt op de zelfde wijze.

De huizen.

De huizen der Chinezen bestaan gewoonlijk uit eene enkele verdieping, van binnen in onderscheidene kamers verdeeld en alleen van den kant eener binnenplaats van vensters voorzien. Het aanzienlijkste vertrek digt bij de deur, dient zoo wel om er den maaltijd te houden als om er vreemdelingen te ontvangen. Meer achterwaarts zijn de afzonderlijke kamers, waarvan de portalen door nederhangende zijden of katoenen gordijnen zijn afgescheiden. Digt bij *Peking*, en vermoedelijk ook elders, zijn de meeste kamers voorzien van eene bedstede van gebakken steen, met eenen oven er onder, om ze des winters te verwarmen. Zij zijn gewoonlijk belegd met eene vilten mat, welke, te gelijk met de warmte, huisvesting verleent aan vrij wat ongedierte. Die stookplaatsen zijn evenwel gedurende strenge winters hoogst noodzakelijk, wanneer voor de aanzienlijker huizen het vuur buiten het vertrek wordt aangelegd; maar in de armoedige woningen is de stookplaats van binnen, en dient zoo wel om het eten te koken als om zich te warmen, en daar rondom zit ook het geheele huisgezin.

Aan elk huis van eenig aanzien vindt men in den voorgevel drie deuren, bestaande uit twee openslaande in het midden, en ééne van weerskanten. De beide laatste dienen voor gewone gelegenheden, terwijl de middelste alleen dient om aanzienlijke genoodigden in te laten. Aan de kanten hangen twee groote ronde lantarens, waarop de naam en de rang van den bewoner geschreven staan, zoodat men die zoo wel bij den avond, wanneer de lantarens

aangestoken zijn, als bij den dag, lezen kan. Voorts is binnen het huis eene overdekte gang, alwaar de draagstoel staat, welke versierd is met rood verlakte raamtjes bordjes, waarop met vergulde letters de titels van elk eigenaar van aanzien voluit geschreven zijn.

In de grootste Chinesche huizen worden zelden trappen gevonden, behalve de stoep, door middel van welke zij boven den vlakken grond verheven zijn. Het metselwer van de grondslagen is zeer hecht en fraai, en in den omtrek van *Canton* overal van graniet. De muren zijn van blaauwen baksteen, hetwelk de vreemdelingen ten aanzien van de schoonheid van hun tigchelwerk in eenen verkeerden waan zou brengen. Zij werken ook met groote bekwaamheid in pleister, waarmede zij dieren, bloemen en vruchten afbeelden, welke somtijds naar het leven gekleurd zijn. De goedkoopheid van die sieraden maakt dat zij zeer gezocht zijn.

De wijze waarop zij hunne daken bedekken, is zigtbaar ontleend van het gebruik van den gespleten bamboes. Daar de dwarsche snede van de pannen eenigzins cirkelvormig is, worden zij met de holle zijden naar boven op de daken gelegd, om zoo doende als tot gooten te dienen. Doch daar de regen op die wijze tusschen de reten, waar zij elkander raken, zoude doorzijpelen, worden er pannen in eene andere rigting over heen gedekt, en het geheel wordt aldus verder met kalk in elkander gevoegd.

In steden alwaar de ruimte eene zaak van belang is, hebben de huizen en winkels van het grootste gedeelte der inwoners eene bovenverdieping, en is nog daarenboven op het dak menigmaal een houten plat aangelegd, hetzij om er goederen op te droogen, of om er in de warme zomeravonden een luchtje te gaan scheppen. Die gewoonte maakt

hunne huizen zeer onderhevig aan het gevaar van brand. Niets verwondert de Chinezen zoo zeer, dan de beschrijving of afbeelding der huizen in *Europa* met vijf of zes verdiepingen, en men zegt, dat de Keizer eens gevraagd heeft, of het door de geringe uitgestrektheid van grond kwam, dat de inwoners hunne huizen zoo *nabij de wolken* bouwden.

De pracht der Chinesche woonhuizen wordt eenigermate geschat naar de uitgestrektheid van den grond, welken zij beslaan, en naar het aantal en de ruimte der binnenhoven en der bijgebouwen. De wezenlijke ruimte wordt dikwijls nog vergroot door slingerende gangen of galerijen, in eenen zeer goeden smaak met snij- of traliewerk versierd. De wandelpaden zijn dikwijls met beschilderde tigchelsteenen belegd. Groote kommen of vijvers vol gewijde lotusbloemen behooren bij elk aanzienlijk landhuis, en die vijvers zijn gewoonlijk vol goudkarpers en andere visschen. Men ziet er uit het water of uit den grond, in nabootsing der natuur, kunstmatige rotsen opsteken, en daarin zijn hunne dwergboomen geplant.

De meubelen.

De vertrekken der Chinezen zijn op verre na niet zoo vol meubelen als de onze. Zij zijn evenwel misschien het eenigste volk in *Azië*, hetwelk gebruik maakt van stoelen. Deze gelijken zeer veel naar die zware en logge meubelstukken, welke meer dan eene eeuw geleden in *Europa* in de mode waren, en waarvan een Engelsche dichter zeide:

«de ruggen van de stoelen
Verhinderden het lijf gemak of rust te voelen:
Het neêrgezeten deel gleed van de zitting af,
Terwijl aan 't slingrend been de grond geen steunpunt gaf.»

De kussens voor den rug zijn somtijds van zijde of van Engelsche wol, gewoonlijk scharlakenrood, en door de Chinesche vrouwen geborduurd. Nevens de stoelen staan meestal die stukken huisraad, welke de Portugezen *cuspodores* (kwispedoren) noemen, en noodzakelijk worden gemaakt door de algemeene gewoonte van te rooken. Het onaangename geluid van het schrapen en spuwen, waarmede het zuiveren der keel van het ingeademde gift gepaard gaat, wordt zonder ophouden onder de Chinezen gehoord. Onder de voornaamste huissieraden behooren de lantarens van zijde, horen en andere zelfstandigheden, welke aan den zolder hangen en versierd zijn met roode kwasten, maar in het stuk van verlichting ver bij de onzen achter staan, en veel meer walm dan licht geven.

De groote verscheidenheid en de schoonheid van het geschreven letterschrift, doet het de Chinezen bijkans bij alle gelegenheden als sieraden gebruiken. Zij maken van de schrijfkunst veel werk, en de handschriften van eenen vriend of beschermer, uit zedespreuken, dichtcoupletten of aanhalingen uit hunne gewijde boeken bestaande, worden als gedachtenissen bewaard, of als pronkstukken in hunne kamers opgehangen. De stukken zijn meestal groot en wijd uit elkander geschreven op een' lap wit satijn, of op fraai gekleurd papier.

In de vormen van hunne meubelen beminnen zij zeer de afwijking van de regte lijnen, en verkiezen hetgeen men eene *regelmatige verwarring* zoude kunnen noemen; b. v. in de planken en afdeelingen van eene boekenkast, of in de vakken van een beschot. Zelfs de ingangen van hunne deuren zijn dikwijls in plaats van regtlijnige openingen, volmaakte cirkels, of in de gedaante van een blad of van

eenen pot. Dit is echter alleen het geval, wanneer er geene geslotene deuren noodig zijn, in welker plaats dan ook dikwijls hanggordijnen van zijde of laken, of schermen van bamboesriet gebezigd worden. Hunne slaapplaatsen zijn over het algemeen zeer eenvoudig, in den winter met zijden of katoenen gordijnen behangen, en gedurende de warme maanden met een dun muskiten-net, wanneer zij op eene mat op den harden grond van de bedstede liggen. Twee of drie planken met een paar smalle banken of schragen, om er de planken over heen te leggen, benevens eene mat en drie of vier bamboesstokken, om er de muskitengordijn van dun linnen over uit te spreiden, maken het ledekant van eenen gewonen Chinees uit.

Men zal zeer gereedelijk gelooven, dat in het vaderland van het porselein, een voornaam sieraad der woningen in kopjes en kommen daarvan bestaat, van welke de waarde meer naar de oudheid dan naar eenige andere eigenschap bepaald wordt. Die smaak heeft aanleiding gegeven tot het vervaardigen van nagemaakte antieke voorwerpen, niet slechts in porselein, maar ook in brons en andere zelfstandigheden — eene kunstgreep, waardoor zich menige Europeaan te *Canton* laat bedotten. De fatsoenen van hunne drievoeten en andere antieke vazen, hetzij dan echt of nagemaakt, zijn dikwijls zeer vreemd en niet ongelijk aan de overblijfsels van dien aard in *Europa*. Zij bewaren er hunnen wierook in, welke vooral uit het stof van sandelhout bestaat, en welken zij zoo wel gebruiken om er hunne vertrekken mede te zuiveren, als om er hunne Goden in de tempels op te onthalen.

Zesde Hoofdstuk.

Het reizen.

Manier van reizen te land.

De manier, waarop het grootste gedeelte des keizerrijks door kanalen en rivieren doorsneden is, maakt het reizen te water het gemakkelijkst; doch waar dat niet gebeuren kan, reizen zij (zuidwaarts) in draagkoetsen, en over de groote vlakte buiten *Peking* in huifkarren met één paard bespannen; — want eenen beteren naam verdient dat rijtuig niet. De wielen, welke dikwijls zeer sterk, hoewel zonder spaken zijn, zitten laag aan korte assen gestoken. De karren zelve met huiven van grof katoen er over, en slechts van voren open, zijn ter naauwernood zoo breed, dat er twee menschen digt naast elkander plaats in kunnen vinden. Banken zijn er niet in, en de eenige houding, welke men kan aannemen, is in zijne geheele lengte uitgestrekt, of met de beenen opgetrokken te gaan liggen. Bij gebrek aan veeren is het rijtuig aan een gedurig schokken onderworpen.

Somtijds reizen de Chinezen te paard; maar de beste manier is in de draagkoets, een middel van vervoer, hetwelk bij hen tot volkomenheid gebragt is. Het zij men de

manier van reizen van den kant van spoed, gemak of anlerszins beschouwe, er is nergens anders eene betere te vinden. Twee dragers tillen de stokken, welke zeer dun en buigzaam zijn, op hunne schouders, en op die manier gaan zij, hoewel met eenen afgepasten tred, zeer schielijk voorwaarts, en bijna zonder dat de reiziger eenige beweging bespeurt. In plaats van paneelen, zit er, om de ligtheid te bevorderen, aan de zijden en het achterste gedeelte van den stoel een lap laken, en van boven is hij met gewast doek tegen den regen bedekt. Van voren wordt hij, in plaats van met een portier, met een nederhangend scherm van de zelfde stof digtgesloten, met een rond gat er in, om er door te kunnen zien. De Europeanen te *Macao* voorzien de hunne van Venetiaansche glazen, en maken nimmer van eenig ander rijtuig gebruik. De partikulieren in *China* mogen niet meer dan van twee dragers gedragen worden; gewone overheidspersonen van vier, de onderkoningen van acht, de Keizer alleen van zestien; somtijds schijnt de Keizer zelfs door twee en dertig *coolies* of lastdragers te worden gedragen. Zij verdeelen de zwaarte van den last door het vermenigvuldigen der schouderstokken, welke aan de draagstokken vastgemaakt worden, en dat middel wordt eveneens door de coolies tot het vervoeren van de zwaarste vrachten aangewend.

Er is geen land van de zelfde uitgestrektheid als *China*, waar men zoo weinig gebruik maakt van paarden, hetzij om te dragen of om te trekken, en dit schijnt eenigermate hieruit voort te komen, dat zij de paarden het voedsel misgunnen, hetwelk het aardrijk voor de menschen heeft bestemd. Hunne paarden zijn over het algemeen ellendige

dieren, het kleinste ras van hitten, en daarbij genoegzaam altijd in eenen slechten staat. Het schabrak is weinig beter dan het dier. De rijder wordt gewiegd in eenen hoogen zadel van den gewonen Oosterschen vorm, waarvan alles, tot de stijgbeugels toe, geweldig zwaar en belemmerend is. De teugels welke van gestikte zijde behoorden te zijn, zijn dikwijs van touw, en somtijds hangen zij het beest tot sieraad een bosje rood paardenhaar voor de borst. Waar geen rivier of kanaal het gemak oplevert van te water te kunnen reizen, zijn de wegen of liever de breede paden in de zuidelijke provinciën, geplaveid voor paarden, draagstoeldragers en voetgangers. Rijtuigen op wielen ontwaart men nergens dan in de vlakte nabij *Peking.*

Tot gemak der ambtenaren vinden deze op hunne reis logementen, *Koong-kuâns* geheeten, of logementen des Bestuurs, en overal waar deze niet zijn, zijn de priesters van BUDH gehouden hen in hunne tempels te huisvesten. Een Chinees heeft op reis zijnde, weinig meer noodig dan een hard kussen, in eene ligte matras of mat gewikkeld: en wat zijne *garderobe* aangaat, deze draagt hij, niet te water reizende, aan zijn lijf. Ingevolge de latere manier van in draagkoetsen te reizen, nemen de ambtenaren des Bestuurs somtijds geen geringe pakkaadje mede, en alzoo men bevrijd is van alle onderzoek, wordt daarvan niet zelden tot het binnen smokkelen van opium misbruik gemaakt.

Er zijn geene geregelde postkantoren van het Bestuur daargesteld, ten gemakke van de onderlinge gemeenschap der onderdanen, hoezeer men denken moest, dat zulk eene inrigting de wantrouwende Regering zeer van dienst zoude

over de ondiepten te boomen. De fraaiste dier barges zijn aan de zijden goed voorzien van vensters van glas, of van de binnenste schilvers der parelschelpen. Andere hebben doorschijnend papier of gaas, met bloemen, vogels en andere voorwerpen er op geschilderd, terwijl de lambrizeringen der vertrekken vernist en verguld zijn. De grond of vloer der kajuiten is in vierkante ruiten verdeeld en vrij van alle bagaadje, welke in het ruim bijeen gestouwd wordt. Alles wordt in die rivierbooten even zindelijk gehouden, en dit levert een zonderling contrast op, tegen het algemeen gebrek aan zindelijkheid, hetwelk wordt waargenomen in de huizen der Chinezen.

Wanneer het op geene onkosten aankomt, leggen de Europeanen dikwijls de reis van *Macao* naar *Canton* af in de groote Chinesche jagten van nabij de tachtig tonnenlast, welke gewoonlijk tot ligterschepen gebruikt worden, maar des noods in vertrekken met glazen vensters kunnen verdeeld en van andere gemakken voor de reizigers, voorzien worden. De opbrengst daarvoor ten behoeve der Mandarijnen, onder den naam van regten en tollen, liep in het jaar 1825 zoo hoog, dat dit eindelijk ter kennisse van den Onderkoning gebragt, en eene aanmerkelijke vermindering daarvan bevolen werd. De onkosten blijven evenwel nog zoo aanzienlijk, en het oponthoud onderweg, veroorzaakt door het onderzoeken der papieren en goederen, is zoo lastig en vervelend, dat de meeste vreemdelingen liever den togt in Europesche scheepsbooten afleggen.

Niets doet beter den koopmansaard der Chinezen onder elkander en het vertier van hunnen binnenlandschen handel blijken, dan de menigte booten, welke bestendig met een

heirleger van passagiers, de rivieren en kanalen op- en afvaren. Het vrachtloon voor die vaartuigen wordt vrij eigenaardig *Shuey-keo* (waterbeenen) genoemd, dewijl men het betaalt voor eene dienst, welke ons anders de beenen bewijzen, namelijk om het ligchaam van de eene plaats naar de andere te brengen. Niemand echter, die boven de armere klasse verheven is, zal er zich van bedienen, dewijl de inboorlingen altijd vrij goedkoop eene afzonderlijke boot kunnen afhuren. Dat het gezelschap, hetwelk zich aan boord van zulke algemeene vaartuigen bevindt, niet van de uitgezochtste is, blijkt genoeg uit de waarschuwing, welke tegen den mast geplakt is: *Kin-shin-ho-paon* (Past op uwe beurs). Op eenigen afstand der Europesche factorijen te *Canton*, op eene plaats van waar, ingevolge een reglement der politie, alle vaartuigen van dien stempel moeten afvaren, staat een veerhuis, alwaar de toevloed van passagiers dikwijls de verbaasdheid der vreemdelingen moet wekken.

Zeevaart.

Hoe oud ook hunne kennis van het kompas moge wezen, is evenwel de zeevaartkunde bij de Chinezen in lateren tijd minder vooruit dan achteruit gegaan. Het is aan geen twijfel onderhevig, of zij zijn voorheen tot *Indië* toe gevaren, en tegenwoordig bepalen zich hunne verste zeetogten tot *Java* en de eilanden ten zuiden van *Malakka*. De voornaamste hinderpaal van hunne vordering in die kunst, bestaat in het vooroordeel, hetwelk hun verhindert eene andere manier van bouwen voor hunne logge en onveilige jonken aan te nemen. De romp is niet ongelijk aan eenen Chineschen schoen, en wordt ook somtijds door hen zelven daarbij vergeleken. De

spiegel is gespleten en als het ware open, om er den zwaren riem, welke tot roer dient, in op te ligten, en aldus tegen den golfslag te beveiligen, doch dit moet bij de minste stortzee tegen het achterschip noodlottig zijn. Zij breeuwen de schepen in plaats van met teer, met eene soort van stopverw, uit gebrande gisp en olie zamengesteld, en somtijds met het schaafsel van bamboes, in plaats van met werk vermengd. Met hunne weinig medegevende matten zeilen, kunnen zij bij goed weder nader bij den wind zeilen, dan onze schepen met zeilen van doek; maar van den anderen kant maakt hun platte bodem zonder kiel, dat zij bijkans altijd naar lei (*) overhellen. De lompe ankers van hunne jonken worden van een zwaar en hard hout vervaardigd, door de Chinezen *tech-mo* (ijzerhout) geheeten, en hebben somtijds slechts éénen arm.

Zoo lang hunne jonken bij de kustvaart zich bepalen, zijn zij veilig genoeg en steken stoutmoedig van de eene kaap naar de andere over. Zij worden langs de geheele kust te regt geholpen door een vrij naauwkeurig stuurmansboek, waarin alle de havens, stroomen, zandbanken en dergelijke worden opgegeven. De verschillende koersen worden door middel van figuren op hun kompas aangeteekend. Naar de zon zelve kunnen zij geene waarnemingen doen; maar het gebeurt wel eens, dat eene jonk, welke naar *Batavia* zeilen wil, eenen Portugees van *Macao* aanneemt, die ten naastenbij ervaren genoeg is, om met eenen ouden verroesten sectant de hoogte van de zon te bepalen, en verder zoo goed als kwaad zijne breedte

(*) *Lei* noemt men die zijde van het schip, welke onder den wind ligt, dat is van den wind is afgekeerd.

te berekenen. Op korte overtogten wordt dit evenwel nooit gedaan, en alsdan sturen zij zonder landkaart alleen met het kompas er op af, en berekenen hunne afstanden naar de kaap of het eiland dat zij het laatst in het gezigt hebben gehad. Eene langdurige ondervinding heeft hen zeer in die manier geoefend.

Hunne jonken schijnen met het schuim en het uitvaagsel der Chinesche bevolking bemand te worden — alle wezens, die niets te verliezen hebben en aan den wal niet kunnen bestaan. Behalve den eigenaar der lading of eenen supercargo, die er voor de eigenaars het toezigt over houdt, heeft men er den kapitein of den loods. Deze zit bestendig aan het stuurboord (*) van het schip, om, wanneer zij land naderen, de kusten en kapen in het oog te houden, en zal door de gewoonte zelden gaan liggen slapen. Hoezeer hij in naam het bestuur over de matrozen voert, springen deze nogtans naar hun goedvinden met hem om, en zullen hem somtijds trotseren en uitschelden, alsof hij een van huns gelijken was. Het naaste op den loods volgt de stuurman, die het gezag voert over het roer en de zeilaadje. Behalve de klerken van den supercargo is er nog een convooilooper of kooper van levensmiddelen aan boord, en een ander, wiens bepaalde bezigheid het is over het verrigten der offeranden en het wierookbranden te waken. Het scheepsvolk bestaat uit twee klassen: de bevaren zeelieden, die Tow-mô (hoofden en oogen) genoemd worden, en de gewone matrozen of varensgezellen.

(*) *Stuurboord* noemt men de regterzijde van het schip, de linkerzijde heet *bakboord*.

Deze allen, uitgezonderd de laatstgenoemden, hebben bijzondere slaapkooijen, elke voor éénen persoon geschikt. Ieder van hen is aandeelhouder in de lading, en heeft het regt om zekere hoeveelheid goederen aan boord mede te nemen. De koophandel blijft het voornaamste doel, en men zoude bijna zeggen dat het besturen van de jonk een ondergeschikt oogmerk is. Het scheepsvolk speelt den baas op het vaartuig en kant zich tegen elken maatregel aan, welken het als strijdig met hun belang beschouwt, zoodat de loods en de stuurman dikwijls gedwongen zijn naar hunne pijpen te dansen. In de oogenblikken des gevaars verliezen zij evenwel terstond allen den moed, en hunne besluiteloosheid gepaard met de verwarring, welke het gevolg is van het gemis van allen behoorlijken tucht, loopt niet zelden op den ondergang van de jonk uit.

Zevende Hoofdstuk.

Godsdienstleer.

Wanneer men eenen Chinees vraagt, hoeveel stelsels van wijsgeerig of godsdienstig geloof er in zijn land gevonden worden, zal hij u ten antwoord geven: *Drie* — te weten *Yu:* de leer van CONFUCIUS; Fô, of het Budhismus, en de sekte van TAOU, of de Rationalisten (dienaars van de Reden). Men moet daaruit evenwel niet opmaken, dat die alle bij hem op eenen gelijken trap van achting staan. De leer van CONFUCIUS is de ware regtzinnige, of de staats-godsdienst in *China*, en de andere twee oogluikend toegelaten, zoo lang zij met de eerste niet in botsing komen, zijn door het bestuur minder aangemoedigd dan tegengewerkt geworden.

De leer van Confucius.

CONFUCIUS, zoo als zijn Latijnsche naam luidt, hem door de Jezuïten gegeven (zijn ware naam is KOONG-FOO-TSE) werd omtrent 550 jaren vóór CHRISTUS geboren, in den staat *Loo*, binnen het district, hetwelk thans *Keo-fow-Hien* genoemd wordt, ten oosten van het Groote Kanaal en de provincie *Shan-tong*. Men zegt, dat CONFUCIUS van zijne vroegste jaren

af zeer onverschillig voor de gewone vermaken der jeugd en veeltijds aan ernstige bezigheden overgegeven was. De zoon van eenen Staatsdienaar zijnde, den eersten regeringspersoon van de provincie, waarin hij geboren werd, legde hij zich geheel en al op de staat- en zedekunde toe, zonder eenigzins van de natuurkundige wetenschappen werk te maken, of zich met de gewone bijgeloovigheden van zijn land in te laten. Zijne leerstellingen maken derhalve eer een stelsel van zedekundige en wijsgeerige staatkunde, dan wel eene bijzondere godsdienstleer uit.

Het voornaamste oogmerk van den wijsgeer was de gebreken uit te roeijen, welke in het staatsbestuur waren ingeslopen en den invloed te herstellen van die grondregelen, welke het bestuur der oude Koningen YAOU, SHUN en anderen, hetzij door mondelinge overlevering of door de geschiedboeken vermaard, hadden gekenmerkt. Dat hij dit in opregtheid bedoelde, en dat zijne erkende hervormingszucht geen louter middel was om zijne persoonlijke eerzucht te voldoen, of om eenige bijzondere oogmerken te bereiken, werd bewezen door de bereidwilligheid, waarmede hij van den hoogen stand, tot welken zijne bekwaamheid hem verheven had, afzag, zoodra hij bespeurde, dat zijne raadgevingen ijdel waren, en dat zijn invloed de noodige kracht miste, om de orde te herstellen. Dat gedeelte van het nieuwere *China*, hetwelk ten Noorden van de groote *Keang* ligt, was toen verdeeld in eene menigte van Staten, waarvan die, alwaar CONFUCIUS het levenslicht zag, alleen een gedeelte uitmaakte, en CONFUCIUS doorreisde die verschillende provinciën als een eenvoudig en zelfs behoeftig burger, zich

aan het onderwijs van allerlei standen en aan de verbreiding van zijne grondstellingen van deugd en maatschappelijke orde toewijdende. Hij slaagde daarin zóówel door den invloed van zijn achtbaar voorkomen en vooral van zijn voorbeeld, dat hij gezegd wordt ten laatste meer dan drieduizend leerlingen of bekeerlingen gehad te hebben; waarvan er twee-en-zeventig zich zeer door hunne gehechtheid aan hunnen Leeraar en door de beoefening van zijne lessen hebben onderscheiden. Hij werd toen door de bestuurders der afzonderlijke staten aangezocht, en in hooge bedieningen geplaatst, hetgeen strekte, om hem zijne kennis en zijne ondervinding te doen vermeerderen; maar ten laatste wijdde hij zich geheel en al aan het bijzijn van zijne uitverkorene leerlingen toe, om met deze de wijsbegeerte te bestuderen en die vermaarde werken te schrijven, of althans er de bouwstoffen toe te verzamelen, welke zijnen grooten naam tot aan de volgende geslachten hebben overgebragt, en welke de *Gewijde boeken* van *China* geworden zijn.

Confucius was bekend om zijne nederige eenvoudigheid en zedigheid; doch dit gedeelte van zijnen wandel is niet op zijne leerlingen van den tegenwordigen tijd overgegaan. De wijsgeer had uit een huwelijk, hetwelk hij in den jeugdigen leeftijd van negentien jaren had aangegaan, slechts éénen zoon, die vóór zijnen vader stierf, maar hem echter eenen kleinzoon naliet, die de deugden en bekwaamheden zijns grootvaders overërfde en zich in hooge eereposten onderscheidde.

Nadat confucius zijn laatste werk voltooid had, het *Chun-tsien*, zijnde de geschiedenis van de tijden, welke hij beleefd

had, stierf de wijsgeer in den ouderdom van drieënzeventig jaren, zeer betreurd door de bestuurders van de Staten, over welke hij een nieuw licht van zedelijkheid had doen opgaan. De tijd heeft steeds den luister van zijnen naam verhoogd, en hij wordt thans nog, meer dan twee duizend jaren na zijne dood, in *China* door de aanhangers van allerlei gezindheden met altaren en tempels vereerd.

Hij verdeelde zijne leerlingen in vier klassen, en leerde hen eerst *de beoefening der deugd*, voorts *te redeneren en te spreken*, dan: *regeringsposten wél te bekleeden*, en eindelijk: *de kunst om anderen te vormen en te onderwijzen;* hierbij verklaarde hij hun de klassieke schrijvers zijns vaderlands en ging hen met den wandel eens wijsgeers voor.

Het valt moeijelijk, zegt men, van zijn stelsel van wijsbegeerte eene duidelijke beschrijving te geven, dewijl de narigten van velen niet getrouw zijn, maar met Europesche begrippen vermengd. Daarenboven beklagen zich mannen, die daaromtrent een getrouw onderzoek hebben gedaan, dat de klassieke werken der Chinezen zoo duister en verward zijn, dat men daaruit geen zeker grondbeginsel kan opmaken.

Het Budhismus.

De godsdienstleer van FÔ, of, gelijk die naam te *Canton* wordt uitgesproken, van FUTH, is die van BUDH. Omtrent duizend jaren vóór de Christelijke jaartelling verscheen in *Indië* een buitengewoon mensch, die met eenen onvermoeiden ijver, en dat niet zonder een gunstig gevolg, arbeidde aan de uitroeijing van de bijgeloovige volksdenkbeelden en

aan de vernietiging van het gezag der Braminen (*). Deze man BUDHA, dien de Braminen zelf als eenen afstammeling van VISHNOE (†) beschouwen. De bedoelingen van BUDHA strekten om de godsdienst van zijn land tot hare oorspronkelijke zuiverheid terug te brengen. Hij was van vorstelijke afkomst, maar verkoos een bespiegelend leven, en omhelsde het diepzinnigste stelsel van wijsbegeerte, hetwelk in *Indië* in zwang was. Onderscheidene Vorsten, namen het geloof van BUDHA aan, en deden, zoo ver hun gezag strekte, de leerdienst der Braminen en het stelsel der *casten* in het vergeetboek komen. De geleerde aanhangers van de godsdienst der Braminen bleven echter geen stilzwijgende aanschouwers van hetgeen in hun oog, en naar hunne getuigenis, de zegepraal was der ongodisterij. Zij hielden met hunnen even zoo geleerden tegenstrever eene twistrede, en in die redekaveling, blonk van beide kanten eene groote bekwaamheid uit, zoo als blijkt uit de strekking van vele der werken, welke nog bij de Hindoes gelezen worden; maar even als bij vele andere gelegenheden, had de sterkste gelijk, en zoo lang de regerende Vorsten Budhisten waren, vonden zich de

(*) De Braminen zijn de Priesters en wetgevers der Hindoes, in *Indië*; zij zeggen afkomstig te zijn uit de hersenen van BRAMA, een hunner godheden; maken de eerste en edelste casten in *Indië* uit, en achten zich zoo heilig, dat niemand uit eene andere caste hen mag aanroeren. Niemand dan zij mag de heilige boeken lezen en verklaren, en ieder moet met hunne verklaring genoegen nemen.

(†) VISHNOE is eene godheid bij de Hindoes, naar men zegt in het vleesch gekomen, om de menschen van den kwaden geest DEONTAS te verlossen.

Braminen genoodzaakt om zich bij woordentwisten te bepalen. Eindelijk, omtrent het begin der zesde eeuw van onze jaartelling, werden de Budhisten tot verdelgens toe, door de Braminen vervolgd. De hoofdaanlegger van dit bedrijf was zekere GUMARILA BHATTA, een ijverig bestrijder van de geloofsleer der Budhisten en een bekend schrijver over de leerdienst der Braminen. Deze vervolging eindigde met de bijkans geheele uitroeijing der Budhisten uit geheel Hindostan, maar bragt tevens veel toe tot de voortplanting van die leer in alle de naburige gewesten, tot welke zij destijds nog niet door den koophandel of door reistogten was doorgedrongen.

De Chinezen werden er mede bekend omtrent vijf en zestig jaren na het begin van onze jaartelling, gedurende de heerschappij van MING-FY, uit het stamhuis van HÂN. Die Monarch, een zeker gezegde van CONFUCIUS, aangaande een Heilige, die zich in het Westen zoude opdoen, als profetisch beschouwende, zond Gezanten uit om dien Heilige op te zoeken. Toen die Gezanten in *Indië* kwamen, vonden zij aldaar de sekte der Budhisten; en bragten sommigen hunner met hunne afgodsbeelden en boeken naar *China* over. De overlevering luidt, dat BUDHA zoo wel Priester als Koning was in een land van het Westen, alwaar hij met eene Koningin leefde, waarvan hij eene godheid maakte; dat hij gedwongen werd van zijn bewind afstand te doen, en gedurende twaalf jaren lang eene afgelegene schuilplaats te zoeken, waarna hij de leer der zielsverhuizing (*) begon te

(*) Volgens de leer der zielsverhuizing, gaan de zielen der menschen na hunne dood in het ligchaam van een of ander dier over.

verspreiden, waarvan hij zich bediende als den grondslag van een stelsel van belooningen en straffen na dit leven. Men zegt, dat hij ten laatste zijn gezag wederkreeg en hoogbejaard gestorven is, wordende op eens veranderd in den God FÔ of BUDHA. Het is onder zijne leerlingen een algemeen aangenomen gevoelen, dat FÔ één is van persoon, maar drieërlei gedaanten heeft, welke door drie verschillende gouden beelden voorgesteld, de *Drie onschatbare of zuivere Budha's* genoemd worden. De moeder van den God had, zegt men, gedroomd, dat zij eenen olifant binnenslikte, en vandaar den eerbied waarmede die dieren in *Siam* en *Pegu* worden aangezien. BUDHA's karakter als een hervormer wordt volgens het Chinesche verhaal in dezer voege beschreven, dat hij de menschen poogde te leeren, *hun gedrag te verbeteren en de deugd te betrachten.*

De vijf voornaamste geboden of eerder verboden van het Budhismus moeten verstaan worden als alleen toegevoegd aan de Priesters of aan de zoodanigen, die zich geheel aan de godheid hebben toegewijd. Zij zijn de volgende: 1°. Gij zult geen levend schepsel dooden. — 2°. Gij zult niet stelen. — 3°. Gij zult niet huwen. — 4°. Gij zult geen leugen spreken. — 5°. Gij zult geen wijn drinken. — De *Shamons Hoshângs* of Priesters leven zamen in kloosters, welke bij de tempels van FÔ zijn aangebouwd. In *China* gelijken zij volkomen naar eene broederschap van bedelmonniken en zij zwerven rond, overal geld vragende tot de instandhouding van hunne gestichten.

Zij scheren zich het hoofd kaal. Onder hunne Priesterschap heeft eene geregelde opklimming plaats, zoodat ieder van hen, naarmate van den naam, welken hij zich maakt

door zijne heiligheid, de langdurigheid van zijne dienstjaren of andere redenen; van den laagsten rang eens dienaars, wiens pligt het is de huishoudelijke diensten in den tempel te verrigten, tot dien van eenen Priester en ten laatste tot dien van *Tae-Hoshang*, Abt of Opperhoofd van de broederschap kan opklimmen.

De Chinesche pagoden, (*) van negen verdiepingen staan met de eer- en leerdienst van FÔ in verband. Men vindt beelden van de Godheid en de verschillende Heiligen, die tot zijne dienst behooren in nissen van den muur, wanneer men den wenteltrap opgaat, welke naar den top des tempels geleidt.

Velen dier pagoden zijn niet dan bouwvallen; doch daar, waar zij zich in goeden staat voordoen, behooren zij aan uitgestrekte inrigtingen, welke met den aard van onze gestichten van weldadigheid overeenkomen, en een gedeelte van hunne inkomsten van den omliggenden grond trekken. Deze worden verrijkt of althans onderhouden uit de toelagen en geschenken der aanhangers van BUDHA, en zij strekken meestal om eenen troep lediglopende en onkundige Priesters te voeden, doch het bestuur heeft met haar onderhoud niets te doen.

Sekte van Taou.

TAOU of LAOU-KEUN, de stichter der derde godsdienstige of wijsgeerige secte in *China*, verscheen omtrent gelijktijdig met CONFUCIUS, door wien, hij omtrent 560 jaren vóór de Christelijke jaartelling vermeld wordt. Zoo ver men, uit hetgeen men van zijne leerstelling weet, kan opmaken, schijnt

(*) Dus noemt men de tempels der Hindoes.

hij de verachting van allen rijkdom en aanzien en van alle wereldsche onderscheiding, te hebben willen inprenten, en zich de uitdooving van alle hartstogten welke de rust en de zelftevredenheid van den mensch in den weg kunnen staan, te hebben ten doel gesteld. Dewijl nogtans de dood iets was, hetwelk men niet kon schijnen te verachten trachtten zijne leerlingen en opvolgers eene soort van levens- of onsterfelijkheidsbalsem, uit te vinden, zoodat zij reeds vroegtijdig eene soort van Alchymisten (goudzoekers) werden. Zij zijn beurtelings begunstigd en vervolgd geworden, maar schijnen het meest gebloeid te hebben, onder de Dynastie van SOONG, kort na de tiende eeuw, een tijdperk toen alle bespiegelende stelsels, en over het algemeen alle schijngeleerdheid, het meest in zwang waren.

De voornaamste uitlegger der werken van CONFUCIUS spreekt van LAOU-KEUN, of zoo als hij somtijds genoemd wordt LAOU-TSZE (*) met weinig achting en noemt hem een onkundige goede ziel. Hij wordt aldaar beschreven als eenen kluizenaar, die zich onderscheidde door zijne nederigheid, zijne opregtheid, de eenvoudigheid zijner levenswijze en de stille bedaardheid van zijn gemoed. Hij predikte en beoefende eene vadsige werkeloosheid, de verachting van de wereld en harer begeerlijkheden, en stelde noch op roem, noch op vermaak, noch op werkzaamheid eenigen prijs. Men mag met reden veronderstellen dat het eigenlijke gebouw van de leer, welke thans de belijders van de sekte van TAOU onderscheidt, het werk is geweest der opvolgers van LAOU-KEUN,

---

(*) Het verhaal luidt, dat hij met grijs haar geboren, en daarom LAOU-TSZE (het oude kind) genoemd wordt.

en dat zij van zijnen naam als den stichter van hun stelsel gebruik hebben gemaakt. Zij noemen hem *hun echten voorvader of den van den hemel geëerden stichter*, en het verslag hetwelk aangaande hem in de volksboeken gegeven wordt, is dat hij onder eene menschelijke gedaante een hooger wezen was, en dat er geen eeuw verloopt, zonder dat hij in deze of gene gedaante onder het menschdom verschijnt. Zij geven de verschillende namen op, onder welke hij verschenen is, van het verst verwijderde tijdperk der fabelachtige oudheid af tot in de zesde eeuw, een verloop van dagen, hetwelk in het geheel zeven tijdperken bevat. In navolging der Budhisten misschien, hebben de volgelingen van TAOU ook hunne drievuldigheid, welke zij de *Drie Reinheden* noemen.

Die drievoudige bron en opperste bestuurder wordt voorgesteld als in den Hemel onder de vergaderde Goden boven aan zittende; die Goden zijn de zon, de maan, de starren en de starrenbeelden. Aldaar geeft hij zijnen naam, met toevoeging van een aantal bijnamen, welke allen zijne genade en barmhartigheid aanduiden, aan den *grooten engel* of *barrevoeter* op, om die op de benedenwereld kenbaar te maken, opdat elk die dien naam zal zien of hooren, eene eindelooze zaligheid en volmaakte bevrijding van alle rampen zal genieten. Hun voornaamste boek is het *Taoute-king*.

Behalve de beoefening der Alchymie hebben de leerlingen van LAOUKEUN in verschillende tijdperken van de wetenschap der tooverij hun werk gemaakt, en meer dan één Keizer van dat rijk heeft zich door hunne kunstgrepen laten misleiden. Onder de TÂNG-Dynastie won dat bijgeloof zoo veel

veld, dat den leerlingen van LAOU-KEUN den titel van *Tien-sze* (Hemelsche Leeraars) werd gegeven; dat er een prachtige tempel aan LAOU-KEUN opgerigt en zijne beeldtenis er in geplaatst werd. Men beweert dat de afstammelingen van het hoofd dier sekte in de provincie *Keang-sy* nog een aanzienlijk gesticht hebben, waar heen van alle kanten vele menschen zamenkomen om van alle kwalen en ziekten hersteld, en aangaande hun toekomstig lot onderrigt te worden. De sekte schijnt inderdaad zeer van de instellingen des oorspronkelijken stichters afgeweken te zijn, en velen die het gewaad der Taou-tsze dragen, zijn tegenwoordig niets meer dan goochelaars en bedriegers, die voorwenden in gemeenschap met booze geesten te staan. Het voornaamste verschil in het stuk hunner kleederdragt van die der overige Chinezen bestaat in de manier, waarop zij hun haar dragen, hetwelk boven de kruin van hun hoofd met eene speld of pen wordt opgestoken. Zij is verre weg de geringste en minst geachtste sekte van *China:* hare bijgeloovigheden misleiden thans slechts de alleronnoozelste menschen, en niet dan zelden krijgt men eenen Taou-tsze meer te zien.

Achtste Hoofdstuk.

Kunsten en Wetenschappen.

Er schijnt alle reden voor te bestaan, om te gelooven dat de drie uitvindingen der latere dagen, welke in *Europa* voor de allergewigtigste doorgaan, namelijk de boekdrukkunst, het vervaardigen van het buskruid en het kompas, oorspronkelijk in *China* te huis behooren. Hoezeer wij de Chinezen ook vooruitgegaan zijn in het gebruik en in de toepassing van die werktuigen of krachten, kunnen zij er nogtans roem op dragen dat zij er de eerste bezitters van geweest zijn, en de bewijzen daarvan moeten door alle onbevooroordeelde lieden worden erkend. Men mag dus besluiten, dat de kennis of de overlevering van die uitvindingen door middel van den handel op *Oost-Indië* langzamerhand westwaarts is overgewaaid, en langs den weg van *Klein-Azië* of de *Roode zee* naar *Europa* overgebragt.

Boekdrukkunst.

Het is aan geenen twijfel onderworpen, of de boekdrukkunst is in *China* reeds gedurende de tiende eeuw van onze jaartelling uitgeoefend geweest. De wijze waarop zij er mede

te werk gaan, is zekerlijk verschillend van de onze, maar het hoofddoel namelijk om de boeken te vermenigvuldigen en goedkoop te maken, door den tijd en de moeite van het overschrijven uit te winnen, is geheel en al het zelfde.

Kort voor het begin der dynastie van SOONG, omtrent het midden der dertiende eeuw, zoude, naar men zegt, een Staats-minister, TOONG-TAOU geheeten, de kunst van op het papier te drukken, aan het bestuur bekend hebben gemaakt. Het verhaal luidt, dat de eerste proeve, welke er van de drukkunst genomen werd, bestond in de bladzijden van steenen platen over te brengen, waarop het schrift eerst gesneden was, als wanneer het papier zwart en de letters wit waren. Dit bragt vervolgens de uitvinding te weeg van vaste houten platen, waarop de teekens even als thans in *relief* gesneden waren, en eene verandering in de bewerking plaats greep, zoodat het papier wit bleef en het schrift met inkt er opgedrukt werd.

De hooge achting, welke men in *China* altijd voor de letteren gekoesterd heeft, kan zekerlijk veel hebben toegebragt tot de uitvinding, door welke de boeken voor het grootste aantal der lezers verkrijgbaar worden. Uit de Chinesche geschiedenis schijnt te blijken, dat die uitvinding den smaak van het volk ten spoorslag strekte, om zich zelf te onderrigten, want het tijdperk van SOONG, hetwelk onmiddellijk op de uitvinding volgde, is uithoofde van zijne schrijvers vermaard. Om de goedkoopheid en den spoed te bevorderen, is hunne manier van drukken allerdoelmatigst, en een weinig nadenken zal doen zien, dat de manier van met *stereotypen* (vaste platen) te drukken, meer dan elke andere voor de Chinesche karakters of teekenen geschikt

is. Het Europesche alphabet bestaat slechts uit weinige letters, welker oneindige zamenvoeging verschillende talen vormt. Bij hen daarentegen heeft elk *woord* een teeken in het bijzonder. De zes en twintig letters van ons *alphabet* zijn alle binnen het bereik van den zetter van een vel druks, en door langdurige gewoonte, behoeft hij zijne oogen niet naar de vakken te slaan, waarin de letters gerangschikt liggen; maar in *China* zoude men de honderd armen van BRIAREUS (*) met de honderd oogen van eenen ARGUS (†) noodig hebben, om de honderden, ja duizenden verschillende teekens te zoeken, welke tot het drukken van een enkel boek vereischt worden. Eene tweede reden om de stereotype manier te verkiezen, is het ontzettende getal der afdrukken van hunne *gewijde boeken*, hetwelk er gevorderd wordt voor eene bevolking van honderden millioenen, die de zelfde taal zoo al niet *spreken*, dan toch *lezen*. Er bestaan echter wel eens bijzondere redenen, om de losse of beweegbare vormen te verkiezen, en bij zulke gelegenheden maken de Chinezen daar ook gebruik van. Wij hebben reeds (bl. 41) gesproken over het *Roode Boek* of den *Hof-Almanak*, welke de namen en bedieningen van alle de ambtenaren des rijks bevat. Van dien almanak wordt alle drie maanden eene nieuwe uitgaaf gereed gemaakt, en alzoo den inhoud met eenige wijziging

---

(*) BRIAREUS; volgens de fabelleer, een zoon van TITAN of CAELUS en GEA, wordt gewoonlijk met honderd armen en vijftig hoofden afgebeeld.

(†) ARGUS, een zoon van ARESTOR, had, volgens de fabelleer; honderd oogen, waarvan de eene helft altijd geopend was; terwijl de slaap de andere helft gesloten hield.

altijd de zelfde is, wordt die almanak benevens eenige andere werken met beweegbare letters gedrukt. Voor hunne letterkundige schriften heeft de stereotype manier nog een voordeel. Zij kunnen er afdrukken van maken naar gelang van de graagte, waarmede het boek gekocht wordt, en vermijden alzoo de noodelooze onkosten van het drukken en papier. Wanneer de letters door het gebruik uitgesleten zijn, herstellen zij die en maken ze voor een verder gebruik weder dienstig, maar uit de volgende beschrijving hunner manier van drukken, zal men bespeuren, dat er bij lange na zoo veel niet versleten en verscheurd wordt, als in onze Europeaansche manier, hoewel dit vergoed wordt door de grootere duurzaamheid van onze drukvormen.

De grondstof, door de Chinezen gebruikt, is perenboomenhout, door hen *ly-mó* geheeten. De houten plaat, welke dik genoeg is, om er de noodige sterkte aan te geven, wordt netjes geschaafd en vierkant gesneden in de vormen, naar de ruimte van twee bladzijden. Dan wordt de oppervlakte met eene pap of lijm bestreken, welke somtijds van gekookte rijst gemaakt is. Zij wordt daardoor geheel en al glad en zacht, en in andere opzigten toebereid, om de vormen aan te nemen. De bladzijden, welke door eenen kunstschrijver op dun doorschijnend papier zijn overgeschreven, worden aan den houtsnijder overgegeven, die, terwijl de voormelde toestel nog nat is, die op de houten plaat vastplakt, doch in eene *omgekeerde* rigting, terwijl het geschrevene volmaakt goed door het papier heen te lezen is. Het papier vervolgens afgewreven zijnde, blijft de duidelijke afdruk van het omgekeerde vel in inkt op het hout staan.

Nu snijdt de werkman met zijne scherpe graveerstift zeer netjes het gedeelte van de houten weg, hetwelk niet met inkt bedekt is, zoodat er de vormen duidelijk opgehoogd op staan. Eene geringe feil kan, even als in onze houtsneede, verbeterd worden door het inlasschen van kleine stukjes hout, maar de behandeling is over het geheel genomen zoo goedkoop en gaat zoo spoedig voort, dat het doorgaans gemakkelijker is de plaat op nieuw te schaven en te graveren, alzoo het bij hunne manier van drukken weinig op de dikte van de plaat aankomt.

Strikt genomen, zou *de Chinesche drukpers* eene verkeerde uitdrukking zijn, alzoo in hunne drukkerijen volstrekt geen pers gebruikt wordt. Het papier, hetwelk altijd zeer dun is en den inkt zeer gemakkelijk inzuigt, neemt het afdruksel door eene zeer ligte aanraking aan, terwijl eene te harde drukking het zoude scheuren. De drukker houdt in zijne regterhand twee schuijers aan de beide einden van den zelfden steel zittende; met den eenen strijkt hij den inkt over de vormen, en het papier er vervolgens over heen gespreid zijnde, haalt hij er den anderen droogen schuijer over heen, om er het afdruksel aan te doen hechten. Zij doen dat alles met zooveel vaardigheid, dat één zetter dagelijks een paar duizend vellen afwerkt. Het papier zoo dun en doorschijnend zijnde, wordt slechts aan eenen kant gedrukt; en elk gedrukt vel uit twee bladzijden bestaande, wordt zoodanig gevouwen, dat de ongedrukte zijden tegen elkander komen. De vouw zit derhalve aan de *buitenste zijde* van het boek, en aan de binnenzijde worden de vellen doorgestoken, hetgeen eenen onkundige al ligt in den waan zoude brengen, dat hij een nieuw boek ziet, waarvan de bladen nog niet zijn opengesneden.

Elk Chinees boekdeel is eene soort van *brochure*, netjes met eenen zijden draad in eenen gladden omslag van eene ligte kleur, en elk boekdeel is aan de buitenzijde van de bladen genommerd. De verzamelaars van uitgezochte boeken steken zes, acht of tien deeltjes van het zelfde werk in eene nette doos, met gebloemde zijde of satijn overtrokken. De volksboeken van het land zijn vrij wat goedkooper dan de onze. Drie of vier deeltjes van een gewoon octavo werk kunnen voor eene som, welke met eenen gulden twintig cents gelijk staat, gekocht worden.

Het papier.

De goedkoopheid van hunne gewone letterkundige schriften ontstaat gedeeltelijk uit de wijze van drukken, maar ten deele ook uit den geringen prijs van het papier. Hetgeen bij onze graveurs en kunstkoopers *Indisch papier* heet, is niets anders, dan de groote vellen papier, waarin de zijden stoffen in *China* gewikkeld worden, wanneer zij ons van *Canton* worden toegezonden.

Het tijdperk der uitvinding van het papier schijnt aan te duiden, dat eenige der gewigtigste kunsten, welke met den vooruitgang der beschaafdheid in verband staan, niet zeer oud in *China* zijn. Ten tijde van CONFUCIUS schreef men op den fijn afgeschilden bast van het bamboes met eene stift: naderhand gebruikten zij zijde en linnen. Het papier werd 95 jaren na CHRISTUS geboorte eerst uitgevonden. De grondstoffen, welke zij voor de papierfabrijken gebruiken, zijn velerlei. Eene grove geelachtige soort van papier, waarvan zij zich bedienen, om pakjes in te wikkelen, wordt van rijststolpels gemaakt. De betere soorten worden vervaardigd

van den *liber* of binnensten schors van eene soort van moerbeziënboom, zoowel als van katoen, maar vooral van den bamboes. Zij maken ook papier van vodden en lappen, zijde of katoen.

Oost-Indische inkt.

Hetgeen bij ons te lande algemeen bekend is onder den naam van Oost-Indischen inkt, is niets anders dan hetgeen de Chinezen voor hun eigen schrijfgebruik bereiden. Hun schrijfstoestel bestaat uit een vierkant stuk van dien inkt, een klein stuk zwarte lei met een kuiltje aan eenen der hoeken, om water te bevatten, eene fijne penseel van konijnenhaar aan een steeltje van riet gestoken, en een rolletje papier. Die vier artikelen, de inkt, de lei, waarop hij gewreven wordt, de schrijfpenseel en het papier worden, ten gevolge der groote achting, welke de Chinezen de letteren toedragen, *de vier onschatbare werktuigen* genoemd. De Chinesche, of zoo als hij meestal verkeerdelijk wordt genoemd, de Oost-Indische inkt wordt almede verkeerdelijk gehouden voor het uitwerpsel van eene soort van inktvisch. Hij wordt bereid uit zwartsel van de lampen en uit lijm, waarbij men een weinig muskus voegt, om er eenen aangenamen geur aan te geven.

Het buskruid.

Hoe oud reeds de ontdekking onder dit volk der vervaardiging van het buskruid, of zoo als zij het noemen van het *vuurkruid*, moge zijn, hebben zij echter waarschijnlijk de toepassing daarvan op het schietgeweer uit het westen ontleend. Het stilzwijgen der schrijvers, die ten jare 1273

het beleg van *Siang-yang-foo* bijwoonden, aangaande het kanon, en de bijzonderheid, dat die personen hun het gebruik aanwezen der *balistoe* of werptuigen, om steenen tegen den Tartaarschen Keizer te slingeren, schijnt te bewijzen, dat de Chinezen in dien tijd de vuurwapenen evenmin kenden, als het de Europeanen deden. Hunne geschiedenis levert de sporen op, dat zij zich bedienden van eene compositie, gelijkende naar het Grieksche vuur, hetwelk in de grachten, die de steden omringden, geworpen zijnde, op de aanrakingen van het water ontploften en eene groote verwoesting aanrigtten. De uitvinding van het buskruid, zoo als het zamengesteld is uit zwavel, salpeter en wilgen houtskool, is bij de Chinezen zeer oud, en werd waarschijnlijk door hen toegepast op hunne vuurwerken (waarin zij heden nog zeer ervaren zijn) of op andere schadelooze en nuttige bedoelingen, lang voordat hun weinig oorlogzuchtige geest henzelven op het denkbeeld der vuurwapenen had kunnen brengen, of die van de Europeanen doen ontleenen.

Men mag met reden vooronderstellen, dat die vroege ontdekking van het buskruid bevorderd is geworden door den overvloed van salpeter, welke men in de aangeslibde vlakten nabij *Peking*, aantreft.

Het kompas.

De Chinezen schijnen de aantrekkingskracht van den magneet op een tweeleedig doel toegepast en er oudtijds, zoowel te land als ter zee, gebruik van gemaakt te hebben. Hiertoe diende een werktuig de *magnetische kar* genoemd, waarop een klein beeldje stond, op eene punt draaijende,

en met den vinger altijd naar den zelfden kant van den gezigteinder wijzende.

Behalve gedurige offeranden aan de *Koningin des Hemels*, bidden zij het kompas zelf ook aan. Het wordt met eene reep rood laken overdekt, waarvan ook een stuk aan het roer en aan den kabel, de twee voorwerpen van het daarop volgend grootste belang voor de varenslieden, gehecht wordt. Er wordt wierook gebrand en goudpapier in den vorm eener jonk gevouwen, daarvoor aangestoken. Het kompas maakt ook aan boord eene soort van hoofdkwartier uit. In de nabijheid ligt een weinig tabak met pijpen en eene brandende lamp er bij, rondom welke het scheepsvolk bijeen komt om te praten en zich een weinig te vermaken. Wanneer zij door stilte worden opgehouden, wordt er eene groote hoeveelheid goudpapier, tot de gedaante van eene jonk gevouwen, te water gelaten en offeranden daarbij aan de Godin en onderscheidene andere geesten gedaan, maar wanneer zij zien, dat hun zulks niet baat, wordt het offeren gestaakt, en zij wachten geduldig eene betere gelegenheid af.

Het zuiveren van de boomwol of katoen.

Om de boomwol te zuiveren doen zij die tweeërlei behandeling ondergaan. Het werktuig, hetwelk dient om het haar van het zaad te zuiveren, bestaat uit twee houten rollen horizontaal, zeer digt bij, en boven elkander geplaatst. Deze worden door middel van een rad en eene trede in beweging gehouden, en de boomwol over den eenen kant van de spleet gehangen, wordt door het draaijen van de rollen naar den anderen kant gewenteld, terwijl het zaad, dat te groot is om er tusschen te geraken, op den grond nedervalt.

Vervolgens wordt de boomwol van hare knobbels en vuiligheid gezuiverd. De kaarder houdt eenen zeer veerkrachtigen boog met eene sterke pees boven eenen hoop boomwol. Nadat hij deze pees met veel kracht onder een gedeelte van de boomwol naar beneden gehaald heeft, door middel van een houten werktuig, hetwelk hij in zijne regterhand houdt, laat hij den boog losschieten, en die gedurige trilling maakt de boomwol los, spreidt ze uiteen en scheidt haar af in fijne witte vlokken, zonder dat er de vezels van beschadigd worden.

De zijdeteelt.

Behalve den gewonen Chineschen moerbeziënboom, welke eenigzins van den Europeschen verschilt, bedienen de Chinezen zich somtijds tot het voeden van de zijdewormen, van eene wilde soort, en zelfs van de bladen van eenen anderen boom, welke voor eene verscheidenheid van den esch doorgaat. Het voornaamste oogmerk in het kweken van den moerbeziënboom voor de zijdewormenteelt, is de grootste menigte van jonge en gave bladeren zonder vrucht voort te brengen. Om die reden mogen de boomen zekeren ouderdom en zekere hoogte niet overschrijden. Zij worden op eenen bepaalden afstand van elkander gepoot, en men zegt, dat zij nà verloop van drie jaren hunnen vereischten waschdom hebben bereikt.

De moerbeziënboom voor de zijderupsen wordt voornamelijk in *Che-keang* gekweekt, welke provincie met de drie anderen, welke fijne zijde voortbrengen, te weten, *Keang-nân*, *Hoope* en *Sze-chuen* op 30⁰ breedte liggen. *Che-keang* is eene aangeslibde streek, van talrijke rivieren en wateren

doorsneden. De grond wordt er gemest met klei uit de rivieren gehaald, en daarenboven met asch en mest: en de afstanden tusschen de boomen worden over het algemeen met gierst, peulvruchten of andere groenten bezaaid. De tijd om de jonge boomen te snoeijen, ten einde er schoone looten aan te krijgen, is in het begin des jaars. Aan elke loot worden vier spruiten gelaten, en men draagt zorg de takken behoorlijk te dunnen, om het loof daardoor meer licht en lucht te geven. Bij het inzamelen van de bladeren maakt men gebruik van eene ladder met eenen stut, omdat de jonge boomen te zwak zijn om er met eene ladder tegen te kunnen steunen, en daarenboven hunne takken er door zouden beschadigd worden. De boomen worden met hun loof zorgvuldig opgepast, en de insekten door allerlei middelen, waaronder ook eenige sterk riekende oliën behooren, er uit geweerd.

De jonge boomen lijden natuurlijkerwijze door ze van hunne bladeren te ontdoen, dit is dus eene reden te meer om ze na verloop van eenigen tijd door andere te doen vervangen. Men tracht, die schadelijke uitwerking gedeeltelijk te verhelpen door den boom te snoeijen, ten einde het hout te verminderen als de bladeren weggenomen zijn. Het is evenwel opmerkelijk hoe schielijk zulk een boom in den zomer of herfst zijn loof wederkrijgt, wanneer hij er door eenen storm of orkaan van beroofd is. De nieuwe planten worden aangewonnen door afzettels of uitspruitsels; somtijds ook door zaad. Wanneer de boomen tot het uitbotten der fijne bladeren te oud worden, en schijnen vruchten te zullen voortbrengen, dan worden zij of geheel uitgeroeid of zoodanig gesnoeid en behandeld, dat zij nieuwe en jonge takken krijgen.

De huizen, waarin de wormen gekweekt worden, staan doorgaans in het midden der boomkweekerijen om die zoo ver als mogelijk is van alle gedruisch te verwijderen: alzoo de ondervinding geleerd heeft, dat een plotselijk geluid, alware het ook het blaffen van eenen hond, noodlottig is voor de jonge wormen. Een onweder heeft wel eens een geheel broedsel vernield. De verdeeling van het gebouw is zoodanig ingerigt dat het, ingeval zulks noodig is, door eene kunstmatige hitte kan verwarmd worden. Er wordt veel zorg besteed aan de vellen papier, waarop de eijeren der wormen gelegd zijn. Het uitbroeijen van die eijeren wordt, door het regelen van de warmte of de koelte, naar vereisch van omstandigheden, uitgesteld of vervroegd. Men tracht namelijk te berekenen dat jonge wormen uitkomen tegen den tijd, dat de teederste lentebladeren der jonge moerbeziënboomen het geschiktste zijn om haar te voeden.

Men berekent insgelijks het voedsel voor de jonge wormen zeer naauwkeurig, door de bladeren te wegen, welke in het eerst fijngekapt, maar bij het opgroeijen der insekten, in hun geheel aan hen gegeven worden. In het regelen van de temperatuur der kamers, en om die zindelijk en vrij van elk gedruisch en van allen reuk te bewaren, wordt de grootste zorg in acht genomen. De wormen worden op eene soort van teenen horden of manden gevoed, welke met bladeren belegd zijn, die, zindelijkheidshalve, gedurig verschoven worden, omdat de insekten er een genoegen in vinden, naarmate hun de reuk uitlokt, gestadig van horde te veranderen. Wanneer zij opgroeijen, verschaft men hun steeds eene grootere ruimte door het getal der horden te vermeerderen, waarop eerst drie, vervolgens zes

en zoo al voorts meer gelegd worden, totdat zij haren uitersten wasdom hebben bereikt. Zoodra de wormen hare verschillende huiden afgelegd, haren groei bereikt, en eene doorschijnende geelachtige kleur aangenomen hebben, worden zij overgebragt naar eene andere plaats in afzonderlijke kamers verdeeld, om haar tot de werkzaamheid van het spinnen gelegenheid te geven.

Acht dagen nadat zij beginnen te spinnen, zijn de zijden tonnetjes voltooid, en dan wordt het noodig die in de hand te nemen, voordat de popjes tot motten worden, welke er dadelijk door heen boren, en de tonnetjes vernielen zouden. Zoodra men derhalve een aantal daarvan, om er eitjes van te krijgen, ter zijde heeft gelegd, worden de popjes in het hart van de tonnetjes gedood, door ze tusschen lagen zout en bladeren in potten te leggen, zonder dat er de lucht kan indringen. Vervolgens worden zij in tamelijk warm water gelegd, dat de lijmachtige stoffen oplost, welke de zijde zamenhoudt, en de draden worden afgehaspeld. Deze draden windt men dan in kluwen van zeker gewigt en zekere grootte op, en zoo worden zij een artikel van handel, onder de benaming van *ruwe zijde* of door middel van het weefgetouw, hetzij voor binnen- of buitenlandsch vertier, tot allerlei stoffen, bearbeid. Ondanks de schijnbare eenvoudigheid hunner weefgetouwen kunnen de Chinezen de nieuwste en moeijelijkste patronen van *Frankrijk* of *Engeland* naauwkeurig namaken. De Chinezen munten vooral uit in het vervaardigen van damast en gebloemd satijn. Hun krip is nog nimmer volkomen nagemaakt, en zij bereiden eene soort van gewaterde zijde, te *Canton* bekend onder den naam van

ponge, welke zachter wordt, naarmate men het langer gebruikt.

Porselein.

Het Chinesche porselein heeft ongetwijfeld oorspronkelijk tot model voor alle dergelijke fabrijken in *Europa* gediend. De kennis van de fijnste soorten van porselein is echter in *China* zelve niet zeer oud, maar in de eerste tijden van hunne geschiedenis kende dit vernuftig volk reeds verschillende soorten van aarden- en pottebakkers waren. Het kan wel niet anders of zij zijn langzamerhand van het eene op het andere gekomen, en er moeten eeuwen verloopen zijn, voordat het ondoorzigtige, grove, alleen van buiten verglaasde aardenwerk, tot die schoone half doorzigtige zelfstandigheid kon overgaan, welke wij nu in het porselein bewonderen. Dit wordt bewezen door de oude stukken, welke door de Chinezen met bijzondere liefhebberij worden verzameld. De eerste fabrijk waarvan men leest, was in *Keang-sy* (dezelfde provincie alwaar het thans nog vervaardigd wordt), en wel in de zevende eeuw van onze jaartelling: doch de vermaarde ovens van *King-tê-Chin*, ten oosten van het meer *Poyang*, werden niet vóór het jaar 1000 na CHRISTUS geboorte aangelegd. Het is bekend dat de voornaamste verdienste der Chinesche waren bestaat in hunne hardheid, in de fijnheid, en in de eigenschap om de hitte van het vuur te kunnen wederstaan zonder te barsten. De beste soorten zijn, met opzigt tot de deugdelijkheid der stof, nooit geëvenaard: maar wat het schilderen en vergulden aangaat, kunnen zij niet met de voortbrengselen van Europa vergeleken worden. De voornaamste bestanddeelen van het Chinesche porselein

zijn *pe-tun-tse* of *Keiskan* en *kas-lin* of *kieon-ling* (*klei*). De beste *pe-tun-tse* wordt verkregen, nabij *Hocy-chin*, in de provincie *Keang-nân*. Deze wordt met stampers fijn gestoten, welke door middel van getande raderen, door eenen bergstroom in beweging gebragt worden. Nadat de steen gestampt is wordt zij, door in het water te hangen en te bezinken, tot een bijkans onveilbaar poeder gemaakt, waarna zij er den vorm van tigchelsteenen aan geven, om die aldus aan de pottebakkers te verkoopen. *Kaon-ling* is de naam van eenen berg nabij *King-te-chin*, en de porseleinaarde daaruit verkregen is het eigendom van vier familiën, wier namen, uit dien hoofde, op de hoeken dier grondstoffen gedrukt worden. Het doorschijnende verglaassel van het Chinesche porselein wordt verkregen door de vermenging van den gestampten *pe-tun-tse* met de asch van het varenkruid, hetwelk op de zelfde bergen, welke de andere grondstoffen opleveren, in overvloed groeit. Het glasachtige mengsel van den vuursteen en het loogzout, door de Chymisten *silicant* geheeten, geeft aan het porselein zijnen buitensten glans. De Chinezen noemen dit *vernis* of *olie*. Bij de bewerking begint men met de grondstoffen uit te graven en de pap te maken. Vervolgens wordt de asch tot het verglazen bereid en die met de *pe-tun-tse* vermengd, zoodat er een lijvig vocht uit ontstaat. Er worden aarden potten vereischt, om het porselein in te bakken, waarvan de ronde stukken aan eene lat gedraaid, en de andere in eene vorm gelegd worden. Voorts wordt de blaauwe grondstof, welke men voor het best houdt, geschift. Nadat het eerst rondom den last gedraaid of in eenen vorm gekneed is, wordt aan het *biscuit* (zoo als de werklieden het noemen)

de laatste hand gelegd. Om het glad te strijken en er alle de oneffenheden van weg te nemen, worden die stukken afval op nieuw gestampt en tot eene melkachtige zelfstandigheid omgewerkt, ten gebruike van de schilders. Bij het beschilderen van het porselein wordt één troepje werklieden gebruikt om de omtrekken te teekenen, een ander werkt er de kleuren op, en de Chinezen zeggen, dat deze schikking van den arbeid dient, om des werkmans hand bij één doel te houden en zijnen geest niet af te leiden. Men beweert dat het porselein, alvorens gebakken te worden door twintig paar handen gaat; en dat het, alvorens ter verkoop aangeboden te worden, aan het dubbel van dat getal werk heeft verschaft.

Verlaktwerk.

De verlakte goederen der Chinezen, hoezeer, volgens hunne eigene bekentenis, minder kunstig, dan die der Japanezen worden echter dikwijls onder de bewerking van de beste arbeiders, overschoone voortbrengselen. Er is nogtans een groot verschil tusschen den gladden gitzwarten grond der prachtige kamerschermen, welke somtijds wel eens naar ons Vaderland worden overgebragt, en de artikelen van dagelijksch gebruik ten dienste der Chinezen vervaardigd, in de gedaante van tobben, bakken, waschkommen en huissieraden. Die grovere soort van verlaksel wordt bereid uit de noot of de zaden van zekere plant, terwijl het fraaijere komt van de gom eener soort van *Sumak*. De voornaamste onkosten der fabrijken komen voort uit de zorg, waarmede de vastheid van het vernis geregeld moet worden, in het opleggen daarvan, en in de menigvuldige herhalingen

van die bewerking voor de fijnere stukken, alzoo elke laag eenen aanmerkelijken tijd lang droogen moet, eer men het weder aanraakt. Toen die verlakte goederen voor het eerst in *Europa* kwamen, werd er eene hooge waarde aan gehecht, en de uitvoer er van te *Canton* was aanmerkelijk, maar de vooruitgang der Europesche fabrijken heeft tegenwoordig de aanvraag er naar zeer doen afnemen.

Metalen.

In verschillende vakken van het bewerken der metalen, zijn de Chinezen bij uitstek bekwaam. Zij bezitten de kunst van het ijzer in zeer dunne platen te gieten, en ijzeren vaten te herstellen door middel van eenen kleinen oven en eenen blaasbalg, waarmede een rondreizend arbeider zijnen kost verdient. Hun werk van geslagen ijzer is niet zoo net als het Engelsche, maar daarentegen zeer sterk. Wat de goedkoopheid aangaat, winnen de Engelschen het hun in dit stuk mede af, en het is waarschijnlijk dat, indien er modellen van Chinesche ijzeren gereedschappen en werktuigen van allerlei aard naar *Europa* overgebragt en naauwkeurig nagemaakt werden, zonder iets het minste in den vorm te veranderen, deze allen weldra geschikte handelsartikelen zouden worden. Thans wordt het ijzer slechts in staven binnen *China* ingevoerd, en zij bewerken het naar hunnen eigen zin. Eene volmaakte overeenkomst met hunne eigene modellen, zoude een middel zijn, om alle zoodanige artikelen in *China* aan den man te helpen. Naar hetgeen een buitenlandsch fatsoen heeft, kijken zij ter naauwernood, al ware het ook beter dan het hunne, met uitzondering evenwel van horologies en pendules, waarvan zij het nut erkennen, en welke

zij thans ook begonnen zijn zelve te maken, waartoe zij de raderen, veeren en wat er meer toe vereischt wordt, uit *Engeland* doen overkomen.

Hun wit koper, hetwelk zeer veel naar zilver gelijkt, kan zeer fraai gepolijst worden. Het is een mengsel van koper, zink en ijzer met een weinig zilver en somtijds eenig *nikkel* er bij. In zijnen oorspronkelijken toestand van erts, zegt men, dat het fijn gestampt, met houtkoolgruis vermengd, en in eenen pot boven een langzaam vuur geplaatst wordt, als wanneer het metaal even als de damp in een distelleertoestel opstijgt, en naderhand in water verdikt wordt. Het is smeedbaar genoeg om er doozen, borden en verschillende voorwerpen voor de huishouding van te maken. Het zonderlingste gebruik van dat metaal evenwel, is er eene soort van theepotten van te maken, wanneer het over eenen aarden pot van den zelfden vorm gelegd wordt, zoodat de aarden stof van binnen er eene voering van schijnt te zijn. Het oor en de tuit zijn gewoonlijk van zekeren steen gemaakt, waaraan de Chinezen den naam geven van *yu*. De buitenzijde dier theepotten wordt gewoonlijk met fraaije sieraden en spreuken op het metaal bewerkt.

Het doordringend schelle geluid hunner *gongs* ontstaat door de groote hoeveelheid tin met koper vermengd. In de aanzienlijkste Budhistische tempels is altijd eene groote cylinderklok opgehangen, welke evenwel, niet zoo als de onze door aan een touw te trekken, geluid, maar van buiten met eenen zwaren houten hamer geslagen wordt. De groote klok van *Peking*, door eenen der Jezuïten gemeten, is veertien en eenen halven voet hoog, en heeft bijna dertien voeten middellijns. Deze zoowel als vele anderen van die soort is

zeer oud; en bij die staaltjes van oudheid mogen wij ook de vazen en drievoeten van brons en ander metaal voegen, waarop de Chinezen eenen grooten prijs stellen, hoewel zij over het algemeen te lomp zijn om sierlijk genoemd te worden.

Spiegels.

Nog eene hunner antiquiteiten is de ronde spiegel, welke waarschijnlijk uit een mengsel van koper en tin, mogelijk met een weinig zilver daaronder, bestaat.

De spiegel heeft van achteren in het midden eenen knop, waarbij men hem kan vasthouden, en op het overige gedeelte van dien achtersten kant ziet men in opgelegd werk eenige cirkels met eene soort van Griekschen rand. Zijn gepolijste kant heeft dien graad van bolheid, welke het gelaat in zijne half natuurlijke grootte terugkaatst, maar de opmerkenswaardigste eigenschap dezer spiegels is dat, wanneer men met dien gepolijsten kant de zonnestralen opvangt, de wederschijn van den sierlijken rand met dien van de cirkels op de achterste zijde gewerkt, duidelijk op den muur of een vel papier gezien worden. Het metaal, waarvan de spiegel vervaardigd is, schijnt het zoogenaamde Chineesch zilver te zijn, bestaande in een mengsel van tin en koper. Het metaal is zeer klinkend. De spiegel heeft van achteren ook een rand van $1^1/_4$ of $1^1/_6$ duim breedte, en het binnenste gedeelte, waarop de figuren gewerkt zijn, is aanmerkelijk dunner.

De metallieke spiegels hebben evenwel, bij de Chinezen thans grootendeels, voor de glazen plaats gemaakt. Doch hunne spiegels zeer dun, en hunne oppervlakte niet geslepen

of gepolijst zijnde, zijn zij zeer onvolkomen. Zij zijn even als de onzen, van achteren met een mengsel van kwik bestreken.

Het glas.

Men verkrijgt te *Canton* het glas gedeeltelijk door datgeen te versmelten, hetwelk gebroken uit *Europa* overkomt, doch het is zeker, dat de Chinezen onze kittelsteenen voornamelijk voor hunne glasfabrijken ontbieden.

Men heeft opgemerkt, dat er in den omtrek van *Peking* geene glazen vensters waren, en dat daarvoor in de plaats een sterk half doorschijnend papier gebruikt wordt, hetwelk van *Corea* komt. De Chinezen geven daarvan tot reden, dat er nog geen vensterglas gevonden is, hetwelk bestand is tegen zulk eenen uitersten graad van hitte en koude, als men in het Noorden van *China* ondervindt. Men heeft somtijds te *Canton* de bewijzen gezien, dat eene buitengewone verandering van de temperatuur de vensterruiten brak, doch dit moet zijne oorzaak hebben gevonden in de drukking van de onvolmaakte en slecht vervaardigde vensterroeden op het glas. — Voor hun tafelgereedschap blijven de Chinezen aan het gebruik van porselein, boven dat van glas of iets anders, de voorkeur geven.

Brillen.

Zonder iets te weten van de theorie der gezigtskunde, welke over de vereeniging en verspreiding der luchtstralen door verschillende buizen handelt, gebruiken zij zoowel bol- als holgeslepen glazen of liever kristal, om de zwakte van het oog te gemoet te komen. Voor de brillen evenwel wordt

dat gemis, van daartoe geschikt glas, door het geheele rijk heen vervangen door het rotskristal. Dit wordt fijngemalen met het poeder van de *corundum*. Het bewijs, dat de Chinesche brillen oorspronkelijk bij hen uitgevonden en niet van *Europa* ontleend zijn, kan men in den zonderlingen vorm, zoowel als in de vreemde wijze van ze op te zetten, vinden. Zij maken namelijk den bril vast aan eene zijden snoer, aan welks beide einden een stuk gewigt hangt, en de grootte van de glazen geeft aan hem, die den bril draagt, een zeer peinzend voorkomen.

Om het oog tegen den te sterken glans der zon te dekken, maken zij gebruik van eenen steen, welken zij *chashe* of theesteen noemen, naar de gelijkheid van zijne doorschijnende kleur met een slap aftreksel van zwarte thee. Er zijn voorbeelden, dat de Chinezen de Europeaansche teleskopen getracht hebben na te maken, doch, bij gebrek aan de noodige kennis, zijn zij daarin niet geslaagd.

Teeken- en schilderkunst.

De teeken- en schilderkunst staan in *China* op verre na niet in zoo hooge achting, als in *Europa*, en worden om die reden minder aangemoedigd. Men moet dus wel verwachten, dat er ook minder vorderingen in gemaakt worden. In de stukken evenwel, welke geen stipte waarneming van de regelen der doorzigtkunde (perspectief) vereischen, zijn zij dikwijls niet ongelukkig. Zij schilderen de insekten, vogels, vruchten en bloemen zeer fraai, en niets overtreft den glans en gloed van hun koloriet. Engelschen naturalisten te *Canton* en *Macao* hebben dikwijls geboren Chinezen gebruikt, om hunne teekeningen van dieren en

planten te vervaardigen, en onder eene geschikte leiding werden deze dan ook altijd bekwaam bevonden, om zoowel eene naauwkeurige en wetenschappelijke schets, als eene fraaije en goed gekleurde teekening, dier verschillende voorwerpen, te maken; zij houden zich echter niet met het *schaduwen* der voorwerpen op, maar vermijden dit zelfs opzettelijk in hunne teekeningen.

Toen hun eens onderscheidene portretten door de beste Europeaansche kunstenaars tot geschenken voor den Keizer bestemd, ter beschouwing getoond werden, vroegen de Mandarijnen op het zien der verschillende tinten, door het licht en bruin veroorzaakt, of de originelen eene andere kleur aan de regter- dan aan de linkerzijde van hun gezicht hadden? Zij merkten de schaduw van den neus als eene groote fout in de schilderij aan, ja er waren er eenigen, die den kunstenaar beklaagden, omdat hij na zoo veel moeite er zulk een treurig ongeluk aan gekregen had.

Hoewel de Chinezen de kennis van de perspectief niet in hare juistheid of naar vaste regels toepassen, zoude men zich evenwel vergissen, als men meende, dat zij die geheel verwaarloozen. Hunne kunstenaars, althans die te *Canton* hebben zich in dat opzigt het onderrigt der Europeanen ten nutte gemaakt, en in hunne teekeningen is dikwijls de perspectief tamelijk goed in acht genomen, hoewel zij het schaduwen geheel uit het oog verliezen. De houtsneden in de Chinesche boeken bestaan doorgaans slechts in omtrekken, doch hunne teekening is geestig en natuurlijk. De teekeningen waarmede zij zelf het meeste op hebben zijn in waterverw of Oost-Indischen inkt, zeer fijn op dun papier of op zijde gewerkt. Het bamboes is hun geliefdkoosd

voorwerp om af te beelden. Zij stellen dit in al de tijdperken van zijnen groei voor, van de tengere loot af, welke even uit den grond spruit, wanneer zij die, even als wij de aspergies, tot spijs gebruiken, tot aan het tijdperk toe, waarin het zijne bloemen draagt en in het zand schiet.

Beeldhouwkunst.

In de beeldhouwkunst, beschouwd als de kunst om levende voorwerpen in gebeitelden steen na te bootsen, zijn de Chinezen zeer weinig gevorderd. Hunne achterlijkheid in deze, zoowel als in eenige andere der fraaije kunsten, wordt te regt toegeschreven aan het geringe verkeer, hetwelk zij met andere natiën hebben, en aan het gemis van aanmoediging in hun land, welk gemis voortspruit uit het staatkundig stelsel, van de weelde tegen te gaan en den arbeid, welke met den landbouw in betrekking staat, aan te moedigen. Hunne gebeeldhouwde figuren zijn, zoowel wat den vorm, als de evenredigheid aangaat, zeer lomp, doch hunne gebrekkigheid in dit opzigt wordt eenigermate opgewogen door hunne groote bekwaamheid in het bewerken van alle weekere grondstoffen, vandaar dan ook, dat zij hunne goden nimmer van steen, maar altijd van klei geboetseerd, voorstellen. Zij behoeven daartoe ook geen groote ontleedkundige kennis, omdat hunne beelden altijd met eenig gewaad omhangen zijn. Die *draperie* zelve is over het algemeen met veel waarheid behandeld.

Het kunstsnijden.

In de behandeling van het kunstsnijden op hout of ivoor en andere harde zelfstandigheden, winnen de Chinezen het

alle overige natiën van den aardbodem verre af. De ivoren ballen, waarin er somtijds zeven of acht kleinere zitten opgesloten, hebben lang de bewondering der Europeanen gewekt, en zelfs aanleiding gegeven tot de veronderstelling, dat er een kunstje moet plaats grijpen in het voegen van den buitensten bal, nadat er de anderen in gebragt zijn. Doch zij zijn wezenlijk de een in den ander gesneden, door middel van werktuigen met scherpe haken, welke, door de talrijke ronde gaten in de ballen geboord, heenwerken, en die den arbeider in staat stellen om er het ivoor tusschen weg te nemen en aldus den eenen bal van den anderen los te maken, waarna de oppervlakte bewerkt wordt. Hunne bekwaamheid en behendigheid loopt evenzeer in het oog in het snijden van harde zelfstandigheden zoo als men ziet aan hunne snuifflesschen van agaat en rotskristal, welke volkomen worden uitgehold tot eene lengte van omtremt twee duimen, door eene opening in den hals, welke geen vierde van eenen duim middellijn heeft; en hetgeen nog sterker is, aan de *binnenzijde* van die flesschen staan kleine karakters welke men, wegens de doorschijnende zelfstandigheid, lezen kan.

De werktuigen.

Het bijzondere fatsoen der Chinesche werktuigen bewijst in de meeste gevallen hunne oorspronkelijkheid. Hunne timmermans zaag is van eene zeer dunne stalen plaat gemaakt en wordt om die reden regt gehouden door eene ligte bamboeshouten lijst, waarin zij gestoken zit, en welke te gelijk tot greep dient. Naar het uiterlijke te oordeelen geeft dit haar een lomp voorkomen, maar de ligtheid van

het bamboes maakt haar onder den arbeid zeer handelbaar. De timmerlieden maken aan hunne els eenen riem vast, waarvan de twee einden aan de beide einden van eenen stok vastzitten. Daar die riem zeer los is, legt men eenen slag daarvan rondom de greep van de els, welke zich alsdan, met groote snelheid, vooruit en achteruit beweegt. Sommige der meubelen, voor de Engelschen, te *Canton* vervaardigd, kunnen wat de netheid aangaat in *Europa* niet overtroffen worden, en in duurzaamheid steken zij de Engelschen wel eens de loef af. Hun smids aanbeeld heeft in stede van eene platte, eene min of meer balronde oppervlakte. Het bewerkt wordende ijzer geeft aldus aan alle kanten meer onder den hamer mede, maar het verliest waarschijnlijk wel iets van zijne hechtheid. Hunne blaasbalg bestaat uit eenen hollen cijlinder, waarvan de zuiger zoodanig is gemaakt, dat de wind zonder tusschenpoozen werkt.

Toonkunst.

Hunne muzijkale werktuigen zijn allen op éénen toon gestemd en zij weten weinig of niets van het *accompagnement*. Dat het beoefenen der muzijk in *China* zeer oud is blijkt reeds daaruit, dat CONFUCIUS er zelf meermalen melding van maakt, en zijne aanmoediging daartoe, had moeten doen verwachten, dat er door verloop van tijd, iets beters uit zoude zijn voortgekomen dan men er thans nog hoort. Zij hebben teekens om den naam van elken noot uit te drukken. Van deze maken zij gebruik in het schrijven hunner gezangen; maar of die teekens oorspronkelijk zijn, dan of zij die van de Jezuïten geleerd hebben is twijfelachtig. Hunne speeltuigen zijn zeer

talrijk en bestaan uit velerlei soorten van luiten en cithers, onderscheidene fluiten en blaasinstrumenten, eene knarsende soort van viool met snaren, en eene soort van harmonica met snaren, welke met twee smalle bamboesstokjes bespeeld wordt. Voor het overige belletjes en schelletjes van allerlei klinkend metaal, en trommen van slangenvel. In plaats van darmsnaren gebruiken zij zijden draden. Vele Chinezen hebben een goed muzijkaal gehoor, hoewel zij weinig muzijkalen smaak bezitten.

Bij de optelling der Chinesche speeltuigen mag vooral niet vergeten worden dat, hetwelk vrij veel naar den Schotschen doedelzak zweemt. De toon van het Chinesche werktuig is zoo volkomen gelijkende naar dien van het Schotsche, dat het altijd de aandacht der Schotten, die in *China* geweest zijn, getroffen heeft, en toen eens een Bergschot, die aan boord van een Engelsch Oost-Indievaarder in *China* gekomen was, naar *Canton* werd gezonden, om er eene bijeenkomst, ter gelegenheid van 's Keizers verjaarfeest, bij te wonen, waren de Chinezen niet minder in hunnen schik met het schilderachtig kostuum van den bergbewoner, dan verrukt over de toonen, welke hij uit zijn speeltuig haalde.

Het schijnt dus dat zij meer genoegen in die muzijk vonden, dan een der matrozen, die zich met den Bergschot aan boord van het zelfde schip bevond. Bij zekere gelegenheid toen deze met de pistool en den dolk in zijnen gordel en met zijnen doedelzak in de hand op het dek paradeerde, pakte Janmaat, waarschijnlijk om met de toonkunst van zijnen Schotschen reisgenoot te spotten, een jong varken tusschen zijnen regter arm en zijne zijde op, en drukte het zoo lang, tot het een geluid begon te geven, hetwelk, zoo al niet

zoo welluidend, althans even zoo schel klonk als dat van den doedelzak. Er ontstond een daverend gelach, hetwelk den Bergschot zoo toornig maakte, dat hij, zonder de tusschenkomst der omstanders, zich zeker op den vermetelen spotter zoude gewroken hebben.

Negende Hoofdstuk.

Natuurlijke historie.

Viervoetige dieren.

Men hoort in *China* weinig van belangwekkende wilde en verscheurende dieren. Men beweert evenwel, dat in de bosschen van *Yuan-nân*, in het Zuid-westen des rijks, de Bengaalsche tijger zoude worden aangetroffen, en inderdaad, de menigvuldige afbeeldingen van die soort van dieren, en de verhalen welke er van in de Chinesche boeken voorkomen, strekken ten bewijs, dat zij genoeg onder hen bekend zijn. Te *Canton* evenwel, is hij geheel vreemd. De leeuwen zijn voor de Chinezen zoo goed als fabelachtige dieren. Uit sommige der naburige Zuidelijke en Westelijke streken, mag eens een enkele tot in de nabijheid van *Peking* verdwaald zijn geraakt, maar de Aziatische leeuw is een geheel ander dier en oneindig minder fel dan de Afrikaansche. De bosschen van *Zuid-China* leveren vele kwaadaardige en ontembare, hoewel kleine, wilde katten op. Door de Chinesche lekkerbekken wordt dit gedierte voor een keurlijk wild gehouden, en nadat het in hokken opzettelijk gemest is, gestoofd op de tafel voorgezet.

De gewone tamme hond van *China* heeft de grootte van eenen patrijshond, en is ligt geel van kleur: het haar van den rug is grof en borstelig: de ooren staan regt overeinde, en de snoet is zeer spits, hetgeen hem eene groote gelijkvormigheid geeft met de vossen. De achterpooten zijn ongemeen regt zonder eenige buiging bij den knieboog, zoodat hij loopende een zeer averegtsche figuur maakt. Terwijl hij in beweging is, draagt hij even als eenige andere rassen van honden, den staart hoog over den rug heengebogen. Zijne oogen zijn gitzwart, klein en scherp: de binnenzijde van de lippen en den snoet zijn van de zelfde kleur, maar de tong is blaauw. De teef heeft eenen achternagel aan elken der achterpooten; bij den reu vindt men dien niet. Hoewel het vleesch van deze dieren dikwijls gegeten wordt, maakt men ze toch ook tam, ten einde hen als wachters te kunnen gebruiken, en eene waaksche hond wordt *Shen-kow*, eene goede hond, geheeten. Het voedsel, dat men hun geeft, behoort voornamelijk tot het plantenrijk en bestaat in de eerste plaats uit rijst.

In de bergachtige streken van *Shensy*, ten Westen van *Peking*, zijn de beeren zeer algemeen. Men heeft die dikwijls in hokken gezien te *Canton*, waarheen zij hoogst waarschijnlijk uit het Westen, misschien uit *Yun-nân* of *Sze-Chuen* gebragt waren. De klaauwen van die dieren, zeer vettig zijnde, worden door de Chinezen als eene lekkernij genuttigd. Het land is over het algemeen te goed bebouwd en te zeer bevolkt om aan vele wilde dieren onderhoud te verschaffen, hoewel zij er oorspronkelijk misschien in groot aantal geweest zijn. Om de zelfde reden, (behalve die van het klimaat) worden er ook weinige apen en meerkatten

gevonden. Men treft er eenige aan op het eiland *Linthin*, nabij den mond der rivier van *Canton*, doch het is zeer waarschijnlijk dat deze afkomstig zijn van eenige dieren van die soort, die op dat eiland losgeraakt zijn van de menigvuldige jonken en schepen, welke aldaar uit de zuidelijke zeeën binnenloopen.

Tusschen *Peking* en *Tartarijë* maakt men veel gebruik van de drommedarissen als lastdieren, maar in *China* zelf heeft de zelfde reden, welke den menschelijken arbeid elken anderen doet vervangen, ook het gebruik van die dieren geweerd. De paarden zijn in *China* zeldzaam, en die er zijn, behooren niet tot het beste ras, misschien om de zelfde reden, welke hun hoornvee zoo nietig doet voorkomen, te weten het gemis van voeder en oppassing. Naar evenredigheid van hunne grootte zijn er de paarden evenwel sterk van beenderengestel, en iets grooter dan onze hitten: maar zij worden slecht opgepast. Er is een wit geplekt paardenras, hetwelk dikwijls op de Chinesche schilderijen wordt afgebeeld, en het welke men voor een voortbrengsel der verbeeldingskracht zoude aanzien, ware het niet dat men er inderdaad zulke had aangetroffen. Alles wat de paarden en de noodige inrigtingen voor hem aangaat, is, zelfs bij eenen Mandarijn of bij een rijk man ten uiterste armhartig, en zij hebben geen het minste denkbeeld van hetgeen er tot een behoorlijk en vooral tot een zindelijk onderhoud van een paard vereischt wordt. Ezels en muildieren zijn in het Noorden van het rijk zeer algemeen. De muildieren zien er over het algemeen vrij goed uit, en men zegt, dat zij duurder zijn dan de paarden, uithoofde dat zij met minder voedsel zwaarderen arbeid verrigten.

Van de gewone herkaauwende dieren hebben de Chinezen velerlei soorten van herten; inzonderheid eene gevlekte, welke zij wel eens in de omtuiningen hunner huizen nahouden. Eene soort van antilope wordt menigvuldig aangetroffen op de grenzen van *Mongoolsch Tartarijë*, en door de Chinezen *Huâng-yang*, de gele bok, genoemd. Men vindt dat dier in de zandige woestijn van *Shamo*, gelijk mede eene groote menigte van hazen. De Chinesche schapen hebben lange staarten, en behooren tot het ras, hetwelk in *Afrika* te huis behoort, maar beneden het Europeaansche geschat wordt. Alzoo de Chinezen nooit melk gebruiken, vindt men nergens koeijen, dan nabij *Canton* en *Macao*, doch ook deze zijn van een klein ras; ja mogelijk wel het kleinste, dat er bestaat; want zij zijn veelal niet grooter dan ezels, maar fijn gevormd en van eene zeer goed geëvenredigde gestalte, en zonder den bult, welken het Indiaansche ras eigen is. De buffels, welke zij voor het beploegen der rijstvelden gebruiken, zijn almede klein; met eene huid van eene donkere leikleur, en slechts dun met haar bedekt. Zij hebben al de logge manieren aan hun ras, en zoeken des zomers hunne toevlugt tegen de vliegen, welke hunne haarlooze huid bitter kwellen, door zich tot den neus toe in modderpoelen te dompelen, waar zij zich in het slijk wentelen en geheel met vuilnis bedekken. Die leelijke dieren worden zeer mak gemaakt door degenen, die hen in den landbouw gebruiken, en men ziet ze gewoonlijk gedreven door eenen knaap, die wel eens op den rug van het dier gezeten in slaap valt.

Het tamme Chinesche varken is in *Europa* genoeg bekend, alwaar het op de pachthoeven wordt aangefokt, alzoo

men op de reizen van *China* naar *Europa* bevonden heeft, dat het een voortreffelijk ras is. Het varkensvleesch is de eenigste soort van vleesch, welke een Chinees van lageren stand ooit nuttigt, en zelfs dit wordt veelal vervangen door zouten visch, als een goedkooper voedsel om met rijst te vermengen. Het wilde zwijn mag misschien in de streken der westelijke grenzen worden aangetroffen, in het midden van *China* of aan de Oostkust, alwaar de landbouw en de bevolking tegenwoordig zulk eene hoogte bereikt hebben ontmoet men het nooit. Van de andere wilde soorten van dikhuidige dieren bewoont de olifant ook *China* thans niet meer, of het mogt in *Yun-nân* zijn. De Keizer heeft er eenige te *Peking*, maar die worden hem bij wijze van schatting uit *Siam* of ergens elders van daan gezonden, en alleen om de zeldzaamheid of staatsie onderhouden. De eenhoornige rhenoceros van *Azie* wordt in de bosschen van het uiterste Westen en Zuiden gevonden. Van zijne hoornen worden somtijds door snijden en polijsten eene soort van kammen vervaardigd, wordende alsdan de neuswortel of het punt alwaar de horen in den neus gehecht zit, uitgehold, terwijl de punt van den horen tot een handvatsel dient. De meening dat zij een toovermiddel tegen het vergift is, werd waarschijnlijk door de Mongolen uit *Indië* overgebragt.

Van de knagende dieren bereikt de gewone rot somtijds eene aanmerkelijke grootte, en men weet dat hij door de Chinezen van lagere standen gegeten wordt. Die dieren wonen in de holen aan de oeverkanten der rivieren en kanalen, en worden des nachts gevangen door middel van eene lantaarn, welke aan den ingang der holen gehouden, hunne

bewoners naar zich lokt, en hen dan zoo zeer verblindt, dat zij zich gemakkelijk laten vangen.

Vogelen.

Men heeft in *China* enkele prachtige soorten van hoenders, zooals de goud- en zilverlakensche fazant, bij welke men voor eenige jaren nog eene derde soort ontdekt heeft, wier langste staartvederen de buitengewone lengte van zes voeten bereiken. Dewijl deze regtstreeks uit het Noorden komen, is het ongemakkelijk er een van te bekomen, en men heeft er ook nog nooit een wijfje van kunnen magtig worden. In 1830 werden vier hanen te *Canton* aangebragt en voor honderd en dertig dollars of omtrent dertig ponden sterling verkocht. De moeijelijkheid van de hennen te krijgen wordt toegeschreven, of aan het oogmerk der verkoopers om te verhinderen dat er jongen uitgebroeid worden, of aan hunne meening, dat de vederen der hennen niet zoo sierlijk zijnde, haar minder aanlokkend voor de koopers zullen maken. Die hinderpaal is zooveel te betreurenswaardiger, omdat de hooge breedte, van waar die soort tot ons komt, het waarschijnlijk doet voorkomen, dat zij in *Europa* in de vrije natuur zouden kunnen tieren. Eene andere dergelijk soort wordt de *Medaillonfazant* genoemd, naar eene fraaije en schitterend kleurige lel, door het dier uitgespreid of ingetrokken, naar mate het meer of minder getergd wordt. De schitterende kleuren trekken meerendeels naar purper, met gloeijend roode en groene stippen, waarvan de gloed ook van den meerderen of minderen staat van drift der vogels afhangt. De kleuren ontwikkelen zich gedurende de vroegste voorjaars-maanden of in den paartijd.

Het land levert eenen overvloed van allerlei wild gevogelte op, waaronder vooreerst de talrijke vlugten wilde ganzen, welke gedurende de wintermaanden de rivier van *Canton* bedekken, altijd de opmerkzaamheid der vreemdelingen tot zich lokken. Gedurende den zomer trekken zij naar het Noorden, en onderscheiden zich, even als haar geheele geslacht, door hare neiging tot gezelligheid. De Chinezen maken daarenboven, hoewel zonder eenige reden daarvoor, die vogels tot zinnebeelden van de huwelijkstrouw, en dragen ze daarom altijd bij gelegenheid van eenen plegtigen bruiloftsoptogt mede. Er was veel meer grond voor om dien karaktertrek toe te schrijven aan den *Yuen-yang*, eene prachtig gevederde taling, gewoonlijk de *Mandarynseend* genoemd. De vederen van de eend zijn even zoo dof als die van den waard schitterend; doch gedurende vier maanden van den zomertijd rust het mannetje en wordt alsdan gelijk aan het wijfje. Deze soort van taling verschilt hierin van de andere vogels, welke zwemvliezen hebben, dat zij gaarne op hooge takken zit of op steenrotsen.

Er zijn des winters in de nabijheid van *Canton* even zoo vele wilde eenden als ganzen. Zij houden zich bij voorkeur midden in het land en wel op die uitgestrekte meren, door welke het kanaal heenloopt; en de vernuftige manier van hen te vangen kenmerkt geheel en al den aard en het karakter der Chinezen. Men werpt opzettelijk een aantal holle kalebassen in het water en laat die aldaar ronddrijven. De vogels eindelijk gewend zijnde om die straffeloos te naderen, vermommen zich de jagers ten laatste, door zulke kalebassen over hun hoofd te plaatsen, met gaten er in om te kunnen zien en adem te scheppen, even alsof het helmets

waren. Vervolgens door het ondiepe water, hetwelk hun boven de schouders staat, heen wadende, behoeven zij niets meer te doen dan de vogels omzigtig te naderen, en hen, den eenen na den anderen, bij de poten te vatten.

De vischraaf, waarvan zij zich op die zelfde meren tot de vischvangst bedienen, zoo als wij hier voor (bladz. 14 en 15) gezien hebben, is een bruine pellikaan met eenen witten hals, het lijf van onderen witachtig met bruine vlakken, eenen ronden staart, blaauwe oogkringen en eenen gelen snavel. Men heeft ook eene soort van pellikaan waargenomen op eene rotsgroep, *de Negen eilanden* geheeten, ongeveer zes mijlen ten noord-oosten van *Macao*, maar die was waarschijnlijk eene geheel andere.

Onder de verschillende vogelen van *China* moet men nog de wachtels tellen, welke dikwijls gevoed worden, om het vermaak van ze zamen te doen vechten. — In de zandige woestijn van *Shano* vindt men eene bijzondere soort van vogels in het Chinees zandpatrijzen genoemd. — De gewone ringduif houdt zich in groote menigte in de bosschen nabij *Canton* op.

De Chinesche kraai is met witte vederen aan haren hals geteekend. Die soort van vogels wordt als heilig beschouwd, hetzij uithoofde van eenige dienst, welke zij de tegenwoordige dynastie bewezen heeft, of omdat zij het zinnebeeld is van den kinderpligt, een denkbeeld gegrond op de werkelijke of vermeende bijzonderheid, dat de jongen de ouden helpen wanneer zij zwak geworden zijn. In *Europa* wordt die karaktertrek aan den ooijevaar toegeschreven, maar in *China* wordt die vogel als het zinnebeeld van een lang leven aangemerkt. — Onder de verdere gewone vogels van *China*

moeten wij niet verzuimen melding te maken van eene keurlijke soort van ortolaan, welke zich nabij *Canton* komt vertoonen tegen den tijd, wanneer de laatste rijstpluk wordt ingeoogst. Omdat het zich met de aren van dat gewas voedt, wordt dat vogeltje de *rijstvogel* geheeten.

Kruipende dieren.

De grootste soorten, van kruipende dieren, zoo als de krokodil en de alligator, zijn, in het zuiden des rijks en zelfs tot *Canton* toe, onbekend. Gedurende de heete maanden ziet men er eene groote menigte van de kleine hagedissoorten, waarvan er vele de boomen en heesters beschadigen, terwijl andere de rotsklooven of gaten in oude muren bewonen. Ook treft men er onderscheidene rivierschildpadden en twee, in *Europa* niet voorkomende, soorten van kikvorschen aan.

Niettegenstaande zijne ligging onder den keerkring, heeft *Canton* weinig last van venijnige slangen. Die welke het meest gevreesd wordt is eene dunne slang van tusschen twee en drie voeten lengte, en door de Chinezen, *de zwarte en de witte* genoemd, omdat zij, van den kop af tot den staart toe, met zwarte en witte ringen geteekend is.

Visschen.

De goudvisch (goudkarper) is eene der fraaiste visschen welke men veelvuldig in de Chinesche wateren, aantreft. Hij is sedert lang in *Europa* bekend, en die welke daar voortgeteeld worden, stammen af van de eerste, welke door de Nederlanders eerst naar *Java* en van daar naar ons vaderland zijn overgebragt. Zij strekken tot een sieraad voor de meeste lusthoven in *China*, alwaar zij in

kunstmatig aangelegde vijvers of in groote aarden of porseleinen kommen gehouden worden, voorzien van bosjes mos of varenkruid tegen rotswerk gehecht. Men moet somtijds deze vijvers van traliewerk omringen, om de dartelende en spartelende diertjes te beveiligen tegen de talrijke vischdieven, die hen vroeg in den morgen komen bestoken.

Van de eetbare vischsoorten is nabij *Canton* de beste, eene soort van kabeljaauw, welke de Chinezen *shek-pân* heeten. — Een platte visch, bij de Chinezen *tsâng-yn* genoemd, wordt mede vrij hoog geschat, maar minder dan de vorige. — Tongen zijn er goed en in overvloed voorhanden; maar de visch, welke door de Chinesche lekkerbekken het meest gewaardeerd wordt, is de steur, in de eerste plaats omdat hij schaarsch, en in de tweede plaats omdat hij geleiachtig is, eene hoedanigheid, waarop voor de tafels van dat land een groote prijs gesteld wordt. De manier der Chinezen van dien visch toe te bereiden, maakt hem zoo smakelijk, dat dit geregt op de Europesche tafels is overgenomen. Zekere lekkerbek merkte eens aan, dat ieder land ten minsten *één lekker schoteltje* oplevert.

Insekten.

Onder de insekten, treft men eene groote menigte sprinkhanen aan, welke, van tijd tot tijd, in sommige districten groote verwoestingen aanrigten, waarom er, voor de uitroeijing daarvan, belooningen worden uitgeloofd. — Sommige der meest vergiftige insekten, als bij voorbeeld, de schorpioenen, worden te *Canton* niet gevonden, maar de duizendbeen, door de Chinezen *pé-tso* (honderd pooten) genoemd, is zeer gemeen. — Men heeft er eene monsterachtige groote soort van spinnen,

welke de boomen bewoont en tot zulk eene grootte opgroeit, dat zij in staat is kleine vogels te verslinden.

Op de boomen doet zich ook eene groote soort van krekel voor, welke een hard en zelfs verdoovend geluid maakt, door de trilling van twee vliezen onder haren buik. Men hoort dat sissende geluid, vooral bij heeten zonnegloed, den ganschen dag door.

Op eenen berg ten Oosten van *Canton*, *Lo-fow-shan* genoemd, houden zich vlinders, van eene buitengewone grootte en met allerprachtigste kleuren op, welke ook zoo vermaard zijn, dat de dichtkunst er meermalen op zinspeelt, en dat eene verzameling van de fraaiste jaarlijks naar *Peking* wordt opgezonden.

Planten.

Ons bestek laat niet toe veel meer aan te halen, dan de belangrijkste en voornaamste planten en boomen van *China*. Aan het hoofd daarvan staat natuurlijkerwijze de theeboom. De stalen welke uit de zwarte en groene theeprovinciën worden overgebragt, verschillen eenigzins van blad, zijnde de laatste dunner, ligter van kleur en langwerpiger van vorm dan de andere. De *hyson* of groene theesoorten worden minder dan de zwarte aan de werking des vuurs onderworpen, en behouden daarom meer van hare natuurlijke kleur, en van de bijzondere eigenschappen van het blad, maar zij zijn tegelijk ook veel meer onderhevig aan den invloed van den tijd en de vochtigheid van de lucht. Wanneer men de tweeërlei soorten van blad beschouwt, nadat zij zich in warm water ontwikkeld hebben, zal men bespeuren, dat de zwarte zoowel de teedere stammetjes als een gedeelte van de stengeltjes, waaraan zij groeijen, behouden, terwijl de hysonbladeren

meestal boven de stengeltjes zijn afgeplukt. De zwarte thee bevat derhalve meer van de houtvezels, terwijl de fijne groene enkel blad is, waarom zij dan ook meer kost. *Chê-keang* brengt groene thee voort, maar het voornaamste district ligt in *Keang-nân*, bij het Noordwestelijk uiteinde van eene bergketen, welke die provincie van *Chè-keang* scheidt, tusschen 30° en 31° Noorder breedte. Men krijgt den theeboom, niet ver van *Peking* af, te zien, aan den zuidelijken oever van de *Yang-tse-keang*, waar de grond voor een gedeelte uit zand bestaat. Het gewest der zwarte thee is *Fokien*, tusschen 27° en 28° Noorderbreedte, aan de Zuid-Oostelijke helling van eene bergketen, welke die provincie van *Keang-sy* afscheidt. De theeplant tiert het beste aan de kanten van bergen, waar men eene dunne plant-aarde vindt. Ter vervanging van de thee, drinken de arme Chinezen somtijds een aftreksel van gedroogd varenkruid, en men heeft bevonden, dat het in de nabijheid van het meer *Poyang* opzettelijk met die bedoeling verkocht werd.

Bij de Chinezen draagt de *camelia* den zelfden naam als de *theeplant*, en zij bezit ook vele van hare botanische kenmerken. Zij maken werkelijk twee zeer naverwante geslachten uit.

De *kamferlaurier* een der merkwaardigste voortbrengselen van *China* en *Japan* is een fraaije boom ter hoogte van vijftig voeten, welke men in de zuidelijke provinciën aantreft; hij heeft somtijds twintig voeten omtrek en draagt zware takken van acht of negen voeten in doorsnede. Van het hout, hetwelk sterk naar den kamfer riekt, krijgt men eene groote hoeveelheid van die soort van gom. Het hout van den

kamferboom wordt veel gebruikt door de schrijnwerkers, want het is proefhoudend tegen de wormen. Aangezien het, zonder te splijten bewerkt kan worden, is het zeer geschikt en wordt ook te *Canton* veel gebruikt, om Europeaansche booten te timmeren.

Aan de Noordelijke grenzen van de provincie *Canton* groeijen twee soorten van dennenboomen, in grooten overvloed. De toppen der kalkgruis-rotsen, welke de rivier omzoomen, van haar begin af tot zuidwaarts van den doortogt van *Meiling* toe, leveren de dennenstammen op, waarvan de groote vlotten den stroom komen afzakken. Deze bestaan uit een aantal kleinere vlotten, zamengebonden met gevlochten wilgentakken, en dragen de houten huizen van hen, die ze door middel van lange bamboesstokken langs de rivier sturen. — De *nanmo*, eene soort van ceder, welke den tijd en de insekten wederstaat, schijnt bij uitsluiting voor de gebouwen des Keizers en voor de tempels bestemd te blijven. Het was een artikel van beschuldiging tegen eenen Minister van KIENLOONG, die door den zoon en opvolger van dien Keizer ter dood veroordeeld werd, vooral uit hoofde van zijnen overgrooten rijkdom, dat hij zich verstout had, zulk hout tot den opbouw van zijn paleis te gebruiken. — De *tsze-lân*, ook *mo-wâng* of de woudkoning genoemd, heeft veel waarde als schrijnwerkershout, en gelijkt naar hetgeen wij gewoon zijn rozenhout te noemen. — In het zuiden des rijks vindt men nog den *yang-shoo* of basterd banyaan.

Diezelfde streek brengt ook de plant voort, uit welks zaad de Chinezen hun scheëpsteer persen. Alzoo het zich in het water niet oplost, wordt het veel gebruikt, om er tobben en waschkuipen van binnen mede te vernissen,

gelijk mede, om er de papieren zonneschermen mede te bestrijken, waarvan eene groote hoeveelheid naar *Indië* wordt uitgevoerd. Het fijner vernis evenwel wordt verkregen van den *tsië-skoo* of lakheester, waarvan het vernis even als gom afdruipt. De Chinezen zeggen, dat het in zijnen vloeibaren staat ongezond is voor de werklieden en de personen; die het verzamelen, gebruiken veel voorzorg, om zich voor de giftige eigenschappen te beveiligen, welke het even als andere vernisstoffen, in zich bevat. Men zegt, dat zij het doen met maskers voor hun aangezigt en handschoenen aan. De verlakte goederen der Chinezen zijn genoeg bekend, en hoewel het vernis gewoonlijk met gitzwart of met rood gebruikt wordt, hecht het evenwel ook op alle andere kleuren.

Van den *smeerboom* winnen de Chinezen hunne talk. Waarschijnlijk nemen zij tot het gebruik van die zelfstandigheid uit het plantenrijk hunne toevlugt, uithoofde van het gebrek aan eene genoegzame menigte van groote dieren in hun rijk. Het zaad van den smeerboom heeft in zijn uitwendig voorkomen eenige gelijkenis naar de beziën van het klimop. Zoodra het rijp is, opent zich het zaadhuisje en verdeelt zich in twee of dikwijls drie vakjes, in welke even zoo vele pitten of kernen zitten, ieder aan een bijzonder stengeltje, en bedekt met eene sneeuwwitte zelfstandigheid, welke bijzonder fraai afsteekt tegen de bladeren van den boom, die in den herfst eenen tint, tusschen het purper en scharlakenrood, hebben aangenomen.

Een andere nuttige boom is de moerbezie, zoo onontbeerlijk voor de zijdewormenteelt. De Chinesche moerbezieboom verschilt echter in haren groei nog al vrij wat van de

Europesche. De bladeren van eerstgenoemde zijn kleiner, van een ligter groen en veel dunner. De vrucht is overvloedig genoeg, maar klein, van een laf zoet en onsmakelijk. De voorname kweekplaats voor de jonge boomen, om de zijdewormen te voeden, is nabij *Soo-chow* in *Keang-nân*, niet ver van de zee, en onder eene der heerlijkste luchtstreken van de wereld. Tusschen die stad en *Hâng-chow* zijn de beide oevers van het kanaal en, zoo ver men zien kan, de geheele landstreek met moerbezieboomen beplant. Er schijnen twee soorten te zijn: de eene de gewone en de andere met veel kleiner bladeren, zacht en hartvormig, en eene witte bezie dragende van de grootte eener wilde framboos.

Van het *bamboes*, die reusachtige gras- of rietplant, bedienen de Chinezen zich om er allerlei loodsen en kramen van te timmeren; ook wordt het lijstwerk van hunne matten en staketsels voor de tooneelvertooningen, in weinig uren, van bamboes opgeslagen. Sommigen der talrijke soorten van dat gewas, vooral eene zwarte soort, worden gebezigd tot het vervaardigen van huissieraden. Lange repen van den buitenschors dienen tot het maken van paardenlijnen voor de vaartuigen, en van de kleinere schilfers worden mandjes van allerlei soort vervaardigd. Het binnenste merg, tot een deeg gemaakt, dient voor de papierfabrijken, en de jonge teedere looten, welke de uitspruitsels van den hoofdstam zijn, worden, even als de aspergie bij ons, gekookt of gestoofd gegeten, of men maakt er een gebak van. De wijde halmen dienen tot buizen, wanneer er de gewrichtsvliezen uit zijn weggenomen. De Chinesche landbouwer zoude zich in vele gevallen in eene volslagene verlegenheid bevinden, zonder behulp

van het bamboes, waarvan hij zijne heggen en vele werktuigen voor zijnen landbouw vervaardigt. De kleiachtige verdikking, *tabasheer* genoemd, welke somtijds in het inwendige der halmen gevonden wordt, dient tot geneesmiddel.

De plant, waarvan de mergachtige zelfstandigheid, *rijstpapier* geheeten, gemaakt wordt, schijnt een peulvruchtachtig gewas te zijn, hetwelk in de moerassen groeit en in eenige streken van *Indië* gevonden wordt. De vierkante stukken, welke daarvan in *China* verkocht worden, komen van den stam, die, niet boven een paar duimen middellijns hebbende, van rondom wordt afgesneden, waarna de ronde pit er wordt uitgerold en platgedrukt. Die zelfde zelfstandigheid gebruiken de visschers tot dobbers voor hunne netten, alzoo zij minder zwaar zijn en beter drijven, dan die van het kurk.

Op den vlakken weg tusschen *Peking* en den Grooten muur, wordt in den aangeslibden grond eene soort van boekweit gevonden, waarvan de bladeren, even als die van den indigo, sterk geweekt eene blaauwe verw opleveren.

De *smilax* of Chinesche wortel, onder welken laatsten naam hij in den handel bekend is, wordt door de Chinesche artsen als een zweetmiddel in velerlei soorten van ongesteldheden gebruikt, en groeit in de nabijheid van *Canton*. — De *rhabarber*, dat onwaardeerbaar geneesmiddel, groeit ten Noorden, in de koude en bergachtige provincie van *Shensy*. Hare kleur is oorspronkelijk wit en wordt rood door het droogen. — De *kurkuma* wordt somtijds gebruikt om de zwarte theesoorten groen te kleuren, ten einde alzoo de buitenlanders te bedriegen, en de wortel maakt te *Canton*, mede een artikel van uitvoer uit. — De gember wordt binnenslands verbouwd, en versch als eene groente in de winkels ver-

kocht. — Uit de pitten der abrikozen wordt in het Noorden eene soort van olie geperst.

De Chinesche *cassia*, eene gemeene soort van kaneel, groeit in de provincie *Kuâng-sy*, en wordt veel door de Europesche schepen medegenomen. — Eene soort van zeewier in de baai nabij *Macao* gevonden, wordt als gelei gebruikt. Het wordt eerst in versch water gelegd en daarna gedroogd. Vervolgens in water gekookt en verkoeld zijnde, verkrijgt het de vastheid van gelei, en wordt met velerlei vruchten gebruikt, om er conserven van te maken.

De tabaksplant schijnt omtrent overal te groeijen, maar heeft verschillende graden van sterkte, hetgeen waarschijnlijk van den grond en van het klimaat afhangt. In het Noorden is zij bleek van kleur en wordt in het blad verkocht, hetwelk door den kooper tot een grof poeder gemalen wordt. In het Zuiden zegt men, dat zij hare roode kleur te danken heeft aan de oplossing van opium, waarin zij gedoopt wordt. Zij wordt in kleine stukjes gesneden door middel van eene schaaf, nadat eene menigte van bladen digt tegen elkander gedrukt is. — Het planten van den *papaver* of slaapbol is geheel en al verboden.

Vruchten en bloemen.

Wij moeten thans ook nog het een en ander, aangaande de vruchten en bloemen van *China*, op geven. Onder de eersten behooren drie onderscheidene soorten van *oranjeboomen.* De eerste is de in *Europa* bekende China'sappel; de tweede is van eene bleekgele kleur maar zeer zoet, en met eene vrij sterk riekende schil, zijnde de gemeenste en goedkoopste soort van het land; de derde en mogelijk de beste

soort heeft, wanneer zij rijp is, eene zeer hoog roode schil, welke los rondom de vrucht zit. Deze heeft somtijds drie of vier duimen middellijn, en heeft in *China* den naam gekregen van den *mandarijnsappel.* De Chinezen hebben daarenboven een aantal kleine soorten van citroenen, waarvan er eene, *kumkat* geheeten, eene heerlijke lekkernij uitmaakt. — Kleine roode *limoenen* zijn er algemeen, maar bij die van *Europa* niet te vergelijken. Hetgeen hier het naast bijkomt, is een zonderling voortbrengsel van tuinbouwkundig vernuft, waardoor eene bijzondere soort van *citroen* geheel en al tot schil gekweekt wordt, welke op den top uitloopt in lange smalle repen naar vingers gelijkende, van waar hij den naam heeft gekregen van *fó-schow*, de hand van FÔ. De reuk van die dikke schil is zeer sterk; maar dit vreemde voortbrengsel van de werking der kunst op de natuur heeft ook het gevolg, dat het zich, voor de tweede maal, niet weder aan de zelfde plant vertoont.

De platte perzik, een vreemdsoortig natuurlijk voortbrengsel, waaraan de Chinezen, uithoofde van haren vorm, den naam geven van *ping-taou* of de koekperzik, heeft eene zeer bijzondere gedaante en zal mogelijk het beste worden uitgeduid als gelijkende naar eene perzik, welke men, door haar van boven en aan den steel te drukken, plat heeft gemaakt.

Sommige andere bijzonderheden der Chinesche tuinen zijn minder natuurlijk, zoo ziet men, bij voorbeeld, in hunne bloempotten dwergstammetjes met volgroeide vruchten. Van den tak van eenen vruchtboom wordt een ring van den schors weggesneden, en die plek rondom bedekt met eenen dikken klomp klei. Deze wordt vochtig gehouden, en wanneer er vezeltjes in de klei geschoten zijn, wordt die tak

afgestoken en in eenen ondiepen pot gezet. De takken, welke den meesten bloesem dragen, worden daartoe uitgekozen, en het afsteken heeft plaats, wanneer de vrucht omtrent rijp is; in dien toestand worden zij in de potten verkocht. Wanneer men zulk eene behandeling op hooge soorten van woudboomen wil toepassen, moet de tak, welke worteltjes in de klei geschoten heeft, van den boom afgenomen en in eenen ondiepen aarden bloempot van eenen langwerpig vierkanten vorm geplaatst worden. Die pot wordt alsdan gevuld met kleine stukjes aangeslibde klei, in genoegzame hoeveelheid, om aan de plant een karig voedsel te verschaffen, en er wordt naar evenredigheid water opgegoten. De takken worden door snoeijen en branden in hunnen groei gestuit, en verbogen in eene rigting, welke naar die van eenen ouden boom in miniatuur gelijkt. De schors wordt met allerlei zoete zelfstandigheden besmeerd, welke er de mieren heenlokken, en daardoor verkrijgt de plant vroeg de vereischte kleinheid van blad en over het geheel eene dwergachtige gestalte. Veelal wordt er de olmboom toe gekozen, en wanneer de dwergboomen eenmaal gefatsoeneerd zijn, behoeft men er niet weder naar om te zien, dan om de jonge scheuten door besnoeijing klein te houden.

Eene vrucht, welke *loong-yen*, het drakenoog, geheeten wordt, is klein en heeft eene zachte huid. — De *loquat* is eene fijne vrucht van de soort der mispelen, en gelijkt in kleur en gedaante naar de abrikoos, maar wordt veelal bedorven door haar te vroeg en voordat zij volkomen rijp is af te plukken. — De *wampee*, gelijk zij te *Canton* wordt genoemd, is wel eens bij de aalbezie vergeleken, doch zij heeft daar niets van dan de grootte. De vrucht, welke aan

trosjes aan eenen vrij grooten boom hangt, wiens loof zeer geurig riekt, heeft eene gele huid, welke een zeer zuur vleesch bedekt, dat eene pit omringt, waarin twee of drie zaadkorrels, van eene groenachtige kleur, besloten zitten. — De *mangoes* rijpen in het Zuiden van *China*, maar zij zijn klein en slecht. De boom draagt zelden zoo vele vruchten als de bloesem beloofde; van hier komt het, dat de Chinezen op eene satirieke wijze den naam van *mangobloem* geven aan die soort van lieden, die meer beloven dan zij geven.

De druiven gedijen weinig, althans in den omtrek van *Canton*, alwaar de afwisseling van regen en droogte te menigvuldig is, terwijl er behalve dat de typhons of orkanen de wijnstokken dikwijls vernielen. Men vindt den wijnstok zeer sterk aangebouwd langs de oevers van de rivier tusschen *Hang-chow* en de haven van *Ningpo*, op de breedte van 30°, van waar de druiven verder in jonken naar *Canton* worden gebragt. Dewijl de wijnstokken zich over de oevers uitstrekken, worden er op bepaalde afstanden van eenige voeten regtstandige latten in het water gestoken, en de ranken daaraan vastgemaakt. In het Noorden des rijks vindt men appelen en peren, maar de laatste zijn onsmakelijk, en de eerste meelachtig en slecht, hoezeer fraai van kleur en aangenaam van geur.

Shantong brengt eene soort van dadelen voort, welke als de Fransche pruimen gedroogd zijnde, eene platte eironde gedaante krijgen, en eene donkerroode kleur met eene gerimpelde schil en eenen lekkeren zoeten smaak hebben. — In het Noorden vindt men ook walnoten, benevens twee soorten van hazelnoten, waarvan de eene de gewone Europeaansche is, en de andere eene kleinere, welke niet aan bosjes groeit.

De Chinezen hebben daarenboven de aardnoot, welke sterk geteeld wordt, uithoofde van hare olie, die de Chinezen voor hunne lampen gebruiken. Het zaad, hoewel gewoonlijk een gedeelte van de bloem, rijpt op eene zonderlinge manier onder den grond, en voordat men het inzamelt, worden de stengels van de plant met eene spade uit den weg geruimd. Het wordt vervolgens, te gelijk met de aarde, uit den grond gehaald en in eene groote zeef gelegd, welke tusschen drie palen hangt, en waarin een arbeider het zaad overstort, terwijl een andere de zeef schudt en het vuil er uit zift.

Aan het hoofd hunner bloemen stellen de Chinezen de gewijde *lotus*, hetzij van den kant van haar nut of van dien harer fraaiheid beschouwd. Zij houden haar dikwijls alleen tot sieraad in groote aarden of porseleinen kuipen vol goudvisschen. Hare tulpachtige maar groote bloesem, hetzij dan rood of geel, hangt boven hare schildvormige bladeren. De steel steekt van onderen midden in het blad vast. Waar zij om haar zaad en haren wortel gekweekt wordt, welke beide tot voedsel dienen, overdekt zij wijd en breed de meren en de moerassen. Hare zaadpitten, welke naar eikels gelijken, worden of versch gegeten of gedroogd, en in het laatste geval heeft de smaak veel van onze noten. De wortels worden in sneden gegeten; zij zijn wit, sappig en hebben eenen aangenamen verkoelenden smaak.

Eene tweede hooggeschatte bloem is de bloesem van den riekenden olijfboom, bestaande in kleine witte of gele bloemen, in trosjes bij elkander groeijende, welke uitbotten ter plaatse, alwaar het blad zich aan de takjes aansluit. Zij bloeit een groot gedeelte van het jaar door, en bij vochtig weder kan men op

eenen tamelijk verren afstand den geur van den bloesem bemerken. Hare vrucht is eene kleine olijf, maar deze wordt zelden aan de boomen gezien, welke den bloesem gewoonlijk zonder de vrucht laten vallen. Het is opmerkzaam, dat een tak van dezen riekenden olijf bij de Chinezen eene der eerbelooningen voor de letterkundige verdiensten uitmaakt, en het zinnebeeld is van eene vreedzame en studerende levenswijze, terwijl de olijf in *Europa* insgelijks aan MINERVA was toegewijd. De hoofdstad der provincie *Kuâng-sy* heet *Kuei-lin-foo*, naar de menigte der kweekerijen van den *kuei-hua* of riekende olijfboomen.

De bekende *mow-tân* of *stam-pioen* zal, zoo ver Zuidwaarts als *Canton* ligt, zelden ouder worden dan één jaar en aldaar nooit tweemaal bloeijen. De Chinezen betalen veel geld voor de planten van die soort welke aldaar aangebragt worden. — Eene der door hen meest geliefde bloemen is de *Indische hondsroos*, welke er van velerlei en schitterende kleuren is. — De *moo-le-hua* eene zeer sterk riekende witte bloem, wordt somtijds in *China*, gelijk overal in *Oost-Indië*, door de vrouwen in het haar gedragen. — De *choo-lân* een kleine groenachtig gele bloesem, naar eene snoer koralen gelijkende, wordt gebruikt om aan de theesoort, welke haren naam draagt, geur te geven. — De *donzige mirte*, een in het wild groeijende heester, welks bloemen bij hare eerste ontwikkeling rozenrood zijn, wordt in groote menigte op de bergen van de provincie *Canton* gevonden, en even zoo in *Keang-sy* de *edgenia mikrophylla*, een aardig plantje van de mirtensoort, welke er alle de heuvelkanten overdekt, en waarvan de dikke beziëntrosjes als eene fruit gegeten worden.

Delfstoffen.

Alzoo *China* eenen overvloed van oorspronkelijke rotsen bezit, is het ook rijk in delfstoffen. Het goud wordt het meest gevonden (in zijnen natuurlijken staat) in het zand der rivieren van *Yun-nân* en *Szechuen*, nabij de grenzen van het land der Birmanen, hetwelk bekend is om de menigte van goud, welke het voortbrengt. Hetgeen de *Kin-shâ-keang* of de *Stofgoudrivier* genoemd wordt is een gedeelte van de groote *Keang* in het begin van haren loop.

Men zegt, dat het meeste van dat kostbaar metaal van *Ly-keang-foo*, nabij die rivier komt, en van *Yoong-chang-foo* op de grenzen van *Ava*. In *Yun-nân* worden mede zilvermijnen uitgegraven, en inderdaad, de groote hoeveelheid van zilver, welke eenige jaren geleden in Europa gebragt is, om aldaar tegen opium verwisseld en naar *Indië* uitgevoerd te worden, heeft bewezen, dat daarvan onuitputtelijke bronnen in het Rijk aanwezig moeten zijn. — Het gewone koper, waarvan de kleine muntstukken van het land geslagen worden, komt uit *Yun-nân* en *Kuei-chow*. Een groot gedeelte daarvan wordt *tze-lae* of, oorspronkelijk genoemd, als in het bed der stroomen gevonden. Nabij het Groote Meer in *Hoo-Kuâng* vindt men eene groote hoeveelheid van *malachiet* of groen kopererts, hetwelk door de Chinezen tot groene verwstof fijn gemalen wordt. Het geroemde *pê-tung* of wit koper (het Chineesch koper), hetwelk gepolijst zijnde naar zilver gelijkt, komt, naar men zegt, alleen uit *Yun-nân*. — In *Kuei-chow* vindt men eene aanmerkelijke hoeveelheid kwikzilver, en in *Hoo-pé* wordt eene rijke mijn van *tutenagne* of zink gevonden.

Tiende Hoofdstuk.

De landbouw.

Wijze van bebouwen.

Er is misschien geen punt, hetwelk *China* betreft, meer vergroot voorgesteld geworden door de vroegste zendelingen, dan de toestand van den landbouw, waarschijnlijk ten gevolge van het contrast, hetwelk deze met den toenmaligen toestand van den landbouw in *Europa* opleverde. De Chinezen munten zeer uit in het bebouwen van hunne natuurlijk vruchtbare landerijen, zoodat zij daarvan eenen overvloed van voortbrengselen trekken; maar zij zijn verre ten achteren in de kunst van zoodanige streken vruchtbaar te maken, welke van nature onvruchtbaar zijn. In de nabijheid van *Canton* leggen zij evenwel in het aanwinnen van vruchtbare kleilanden door het inpolderen van aanmerkelijke streken gronds, langs de oevers van het water, eene groote volharding en bekwaamheid aan den dag. Hetgeen echter het meest vergroot is voorgesteld geworden, is hunne manier van de landen op eene terrasvormige wijze te bebouwen. Zij bestaat, wel is waar, in de bergachtige streken, en kan te *Whampoa* zelfs van de schepen af gezien worden

maar zij is op verre na zoo uitgestrekt niet, als men wel verondersteld heeft. De woeste en boschrijke streken, welke men er aantreft, bewijzen dat de Chinezen niet dikwijls pogingen aanwenden, om eenen van nature barren en onvruchtbaren grond te bebouwen, behalve in de onmiddellijke nabijheid der steden, en dat de terrasvormige manier van de bergen te bebouwen zich alleen bepaalt bij die lagere gronden, alwaar de opeenhooping der bestanddeelen, welke van hunne toppen zijn afgezakt, eenen uit zijne natuur zelve onvruchtbaren grond oplevert.

Gemis aan weiden.

Nergens in *China* wordt eenig goed land voor de veeweiderij bestemd, welke inderdaad niet kan geacht worden aldaar een tak van den landbouw uit te maken. Het weinige vee, dat zij hebben, wordt slechts naar dorre weiden gebragt, welke nimmer door mesten of anderszins verbeterd worden. Hieraan moet men dan ook het ellendig voorkomen van hunne koeijen en paarden toeschrijven. Het vleesch van groot of klein vee wordt zelden dan door de rijken gegeten, en geen Chinees zal ooit melk, boter of kaas nuttigen. Het is van de vroegste tijden af altijd een voorwerp van zorg voor het bestuur geweest, den landbouw en het kweeken van voedsel voor den mensch krachtdadig aan te moedigen, want er hebben altijd eenige ongerijmde vooroordeelen en stellingen tegen het eten van vleesch der dieren bestaan. Het wetboek bepaalt eene gestrenge straf tegen hen, die zonder een uitdrukkelijk schriftelijk verlof hun eigen vee dooden. Er is derhalve geen volk in de wereld (uitgezonderd de

Hindoos — die evenwel melk gebruiken), dat zoo weinig vleesch of zoo veel visch en plantenvoedsel nuttigt. Daarentegen is er weder geen ander land, waarin tot het trekken en torschen minder dieren gebruikt worden. — In het Zuiden des Rijks zijn dan ook, behalve eenige ellendige rijpaarden en enkele buffels, om er mede te ploegen, alle andere trekdieren zoo goed als onbekend.

Toewijzing van woesten grond.

Het provinciale bestuur verkreeg, in 1833, des Keizers goedkeuring op een zeer menschlievend ontwerp, dat namelijk, van de armste bewoners uit te noodigen, om zich op de barre gronden neder te zetten, waar zij die ook mogten vinden; om die tot hun eigen voordeel en zonder eenig bezwaar van belasting te bebouwen. De aldus betrokkene landerijen zouden, eerst in vervolg van tijd, aan de grondbelasting onderworpen worden, doch een onbezwaard eigendom blijven van de eerste bebouwers, met eene wettige akte van het bestuur daarvan verzekerd: en aangezien het doel was de armen te verligten, werd het ook aan geenen rijke vergund daarvan gebruik te maken. In het besluit, waarbij van die inrigtingen kennis werd gegeven, merkte men aan, dat geene zorg voor het bestuur gewigtiger is dan het volk van het noodige voedsel te voorzien.

Aardappelenteelt.

Het moet zeker bevreemden, dat de aardappelenteelt sedert hare eerste invoering te *Canton*, als een artikel van landbouw en voedsel zoo weinig opgang maakt. Niets bewijst duidelijker de kracht der ingewortelde vooroordeelen bij de

Chinezen, dan hunne onverschilligheid jegens deze, zoowel als jegens alle andere Europesche groenten, als daar zijn: de kool, de erwten enz., welke, te gelijk met de aardappelen, reeds voor meer dan eene halve eeuw te *Macao* verbouwd zijn. De rijstvelden rondom die plaats dienen des winters voor den groei van moeskruiden, de aardappelen er onder begrepen; doch de laatste maken bijkans uitsluitend het voedsel der Europeaansche en oorspronkelijke Portugesche bevolking uit. Zelfs de schepen te *Canton* worden te *Macao* van aardappelen voorzien, alwaar zij in overvloed voorhanden en goedkoop zijn; maar in de eerstgenoemde plaats is hun gebruikt niet algemeen genoeg, om er den prijs van te doen verminderen. Het is waarschijnlijk dat, zoowel uithoofde van den grond, als van andere redenen, gepaard met het oude vooroordeel ten voordeele van de rijst, deze nog lang het voornaamste artikel van landbouw zal blijven. De arbeid er toe vereischt, is ook van eenen minder omslachtigen aard dan die, welke men tot het verbouwen der moeskruiden besteden moet.

Het bemesten.

Elke stof, welke tot bemesting geschikt is, wordt zorgvuldig bewaard. De koeken welke er overblijven, nadat zij er de planten olie hebben uitgeperst, horens en beenderen tot gruis gestampt, roet en asch met den slijk en de andere stoffen, welke men uit de goten haalt, alles wordt gebruikt. De kalk van oude keukens, welke in *China* geene schoorsteenen, maar van boven slechts een gat, hebben, wordt er hoog om geschat, zoodat zij de keukens, om des ouden kalks wille, dikwijls op nieuw witten. Elke soort van haar wordt

tot mest gebruikt, tot zelfs dat hetwelk de barbiers aanbrengen. Die jaarlijksche opbrengst van haar door de baardscheerders is aanzienlijk in een land, alwaar gedurig eenige honderden millioenen hoofden en kinnen geschoren worden. De drek van allerlei dieren, maar vooral die, waarvan zij des avonds ontlast worden, is nog van meer waarde dan al het overige. Somtijds kneden zij er koeken van, welke zij in de zon laten droogen, en in dien staat verkoopen zij die aan de boeren, die ze dan in water laten uitdijen, alvorens ze te gebruiken. Zij maken groote putten of regenbakken, welke zij met kalk bestrijken, zoowel als aarden kuipen, welke zij in den grond steken met stroo er over heen, om het uitdampen te beletten, waarin zij allerlei planten en dierlijk vuil bijeen verzamelen. Dit alles in eene genoegzame hoeveelheid vloeibare stof gekweekt, laten zij gisten en rotten, en gebruiken het alsdan voor de velden. Zij zuiveren het bedorven water door er ongebluschten kalk in te werpen en kennen het gebruik van den kalk tot het bemesten.

De Chinesche boer weekt altijd het zaad, hetwelk hij voornemens is uit te strooijen in eene vloeibare meststof, tot dat het zwelt en de blijken van ontkieming begint te vertoonen; alzoo hem de ondervinding heeft geleerd, dat zulk eene behandeling den groei der planten zal bevorderen, zoowel als die beveiligen tegen de insecten, welke in den grond verborgen waren, toen het zaad gestrooid werd. Misschien heeft die bewerking de knollen in *China* bevrijd van het nadeel, hetwelk elders hunnen groei belet. Voor de wortels der planten en vruchtbomen wendt de Chinesche boer op gelijke wijze eenen vloeibaren mest aan, als een middel om hunnen groei en hunne kracht te bevorderen. Ten aanzien der

vruchtboomen hebben zij ondervonden, dat de beste plaats om die te planten aan de oevers der rivieren is. De kanten der Chinesche rivieren zijn doorgaans hooge dammen van vette klei, als dijken opgeworpen ter beveiliging van de landen, welke grootendeels aan de rivier zelve ontwoekerd zijn. Die dammen zijn van boven zes of acht voet breed, vijf of zes voet hoog en loopen naar het water af met een hellend vlak van ten naastenbij 30°. Ten gevolge hiervan worden de wortels door het water gevoed, zonder er van doorweekt te worden, en het welige voorkomen der vruchtboomen langs de *Rivier van Canton*, de oranjeboomen, plantanen en andere, schijnen er de voorspoedige werking van te bewijzen. De voordeelen van zulk eene beplanting gaan gedeeltelijk verloren, doordien de vruchtboomen te zeer blootgesteld zijn om door de voorbij varende booten geplunderd te worden, en dit verklaart mogelijk ook wel de kwade gewoonte, welke de Chinezen hebben, van het ooft onrijp af te plukken. De gevaarlijkste vijanden van de boomgaarden zijn in sommige zuidelijke streken de typhons, welke de boomen knakken en vernielen.

Het bevochtigen.

Tot het bevochtigen der landerijen gebruiken zij de allervernuftigste middelen onder verschillende gedaante. Somtijds gebruiken zij eenen enkelen emmer aan het einde van eenen langen hefboom gehangen, welke in eenen regtstandigen paal draait, even gelijk men dat in vele andere landen ziet. Waar de oeverkant, over welken het water moet geligt worden, niet zeer hoog is, gaan zij op de volgende eenvoudige manier te werk. Twee arbeiders

houden zamen eenen waterdigten korf of eenen emmer aan touwen vast, en door beurtelings de touwen aan te trekken en te vieren, deelen zij eene slingerende beweging mede aan den emmer, welke zoo doende eerst met water gevuld en vervolgens met eenen zwaai over de hoogte wordt ledig gestort, terwijl de elastieke beweging in de bogt van de touwen dien arbeid aanmerkelijk verligt.

De rijstbouw.

De Chinesche rijst is veel grooter van korrel dan de overige Indiaansche, en bestaat gemeenlijk uit twee soorten, de fijnste of witte en de grovere of roode soort. De Chinezen zijn met hunne eigene producten zeer ingenomen, maar als daar gebrek aan is, toch ook tamelijk geneigd om te koopen, hetgeen van buiten inkomt. Het bestuur van *Canton* moedigt den invoer van de buitenlandsche rijst aan, door de schepen, welke haar medebrengen, van de haventollen vrij te stellen; doch dat voordeel wordt grootendeels krachteloos gemaakt door de oneerlijkheid en afpersingen der lagere Mandarijnen, welke somtijds ten gevolge hebben, dat de schepen niet verder komen dan *Lintin*, alwaar zij dan de rijst aan de kustvaarders verkoopen. Er zijn evenwel tijden geweest, wanneer die vrijstelling van een gedeelte der zware belasting op de rivier van *Canton* eenen invoer van vijftien tot twintig duizend lasten in de schepen van verschillende natiën heeft aangebragt, hetgeen echter een geringe toevoer is voor de behoefte van eene zoo talrijke bevolking. Er is ook eene aanmerkelijke hoeveelheid rijst noodig voor het stoken van geestrijke dranken.

De ploeg, waarvan de Chinezen zich tot den rijstbouw bedienen is van een allereenvoudigst maaksel. Het scherpe kouter voor aan de ploegschaar hebben zij niet noodig, omdat de grond er leemachtig is, en zij nimmer zoden behoeven door te snijden. In sommige streken wordt de ploeg met menschen handen door den grond geduwd, maar in enkele ook door middel van ossen, ezels of muildieren, die er zonder onderscheid voor gespannen worden, er doorgetrokken. De ploegschaar loopt van achteren uit in eene kromte, welke dient tot een schepbord, om de aarde aan eenen kant te schuiven. In de provincie *Canton* beploegt men de rijstvelden met eene soort van kleine buffels van eene donkergraauwe kleur, door de Chinezen *shuey-new*, de *wateros* genoemd, naar zijne zucht, om in de modderige ondiepten te dartelen, en zich daarin rond te wentelen. Wanneer er in de lente regen genoeg gevallen is, om de rijstvelden onder water te doen staan, worden zij in dien staat beploegd, zoodat de stier en zijn drijver tot over de kniën in het water en in den modder staan. Hierna wordt eene hark of egge met eene enkele rij tanden en waarop dikwijls een man gaat staan, er over heen gehaald, om de kluiten door te breken en den grond schoon te maken.

Eerst wordt de rijst in een klein stukje grond gezaaid, hetwelk naar behooren toebereid en met water bedekt wordt, en vervolgens naar de velden overgeplant, alwaar zij moet groeijen. Kort voor dat zij gezaaid wordt, zet men het zaad in vloeibaren mest, hetgeen haren toekomstigen groei bevordert en haar minder van de wormen of insekten doet lijden. Twee of drie dagen, nadat zij gezaaid is, komen de jonge ligtgroene scheuten voor den dag, en als deze

ongeveer zes duim in de lengte zijn opgeschoten, worden zij naar de velden overgebragt, welke gereed zijn gemaakt, om haar te ontvangen. Die verrigting van het overplanten, levert het voorbeeld op van eenen volkomen wel en geregeld verdeelden arbeid. Een arbeider haalt de scheuten uit, en geeft die aan eenen anderen over, die ze naar de plaats hunner bestemming brengt. Aldaar worden zij door eenen anderen troep arbeiders aangenomen, die tot over de enkels in het slijk en het water staan. Eenige van deze arbeiders hollen de gaten uit, waarin zij de scheuten, bij zes te gelijk, planten, terwijl anderen hen volgen, om de aarde rondom de wortels aan te voegen. Tusschen elke plant blijft eene ruimte over van zes of acht duim. Dan wordt het veld onder water gehouden, naarmate zulks vereischt wordt, of naar gelang van het jaargetijde, en elk buitengewoon gemis van water is natuurlijkerwijze nadeelig voor een zaad, hetwelk de Amerikanen van *Carolina*, uithoofde van zijne geaardheid, het *moeraszaad* noemen.

Tusschen den zaaitijd en dien van den oogst worden de velden gewied, en op eene andere wijze zorgvuldig opgepast; zoodra de rijst, geel wordende, nagenoeg rijp is, laat men het water langzamerhand wegloopen, zoodat met het einde van Junij of het begin van Julij, wanneer de oogsttijd invalt, de velden bijna droog zijn. De planten worden elk afzonderlijk digt bij den grond afgesneden, door middel van eene soort van sikkel of gebogen snoeimes, en dan in bundels of schoven weggedragen, om gedorscht te worden. De dorschvloer is van eene harde soort van aarde, nu en dan vermengd met kalk. Men heeft wel gezegd dat de rijst somtijds door het vee wordt getreden,

maar de gewone manier van dorschen is, gelijk bij ons, met eenen dorschvlegel. Zij hebben wannen even als de onze, en het schijnt eenigzins op waarheid te berusten, dat wij die nuttige werktuigen van hen ontleend hebben. Om van den harden dop bevrijd te worden, wordt de rijst in steenen vijzels gestampt, waarvan de kegelvormige stampers in beweging worden gebragt door horizontale hefboomen, waaraan zij zijn vastgemaakt. Een door water bewogen rad, doet eenen cylinder draaijen, in welks buitenzijde tanden gestoken zijn, die, de uiterste einden der hefboomen aanrakende, hen beurtelings naar beneden halen en zoo doende de stampers aan het andere einde naar boven doen gaan.

Overal waar de aard van het land zulks toelaat, wordt voor den rijstmolen een rad gebruikt, dat door het water gedreven wordt. In de boerenwoningen heeft men meestentijds eenen molen, bestaande uit een paar ronde steenen, door eenen man of wel door eenen knaap, ja somtijds zelfs door eenen ezel of een muildier in beweging gebragt. Bij zoodanig eenen molen werkt de grootste kracht, op het einde van eenen hefboom, welke aan den bovensten steen is vastgemaakt.

Voor den tweeden oogst wordt de grond dadelijk van al de oude stoppels en wortelen gezuiverd en terstond wederom onder water gezet. Er worden op de zelfde wijze als voorheen op nieuw planten in gezet, en de oogst wordt in November ingezameld. Wanneer er andere zaden gezaaid worden, geschiedt zulks met eenen drilploeg, ten einde het zaad te besparen. Zulk een drilploeg bestaat uit twee houten stokken aan de einden met ijzer beslagen, om de groeven of sporen te openen. Deze houten zijn op wielen gezet

De Rijstmolen.

van onvermoeiden arbeid en gedurige bemesting vruchtba te houden. Dit kan ten deele ook tot eene verklari strekken van de zorg, waarmede alle verrottende zelfsta digheden en zelfs die, waarvan men den meesten afk heeft, in *China* tot zulk een oogmerk gebezigd worden. uiterste schaarschheid van allerlei soort van vee, zoowel voedsel als tot de dienst in den landbouw bestemd, hou hen verstoken van dat middel, hetwelk de Europeanen a wenden, om hunne landen vruchtbaar te maken, maar lev hun tevens het denkbeeld, van het te doen vervangen d hetgeen er het naast mede overeenkomt. Men kan daar voegen, dat de grond van elke boerenwoning slechts in e klein stuk lands bestaat, onmiddellijk achter de hut v den eigenaar.

Elfde Hoofdstuk.

De koophandel.

Binnenlandsche handel.

De binnenlandsche handel van een zoo uitgestrekt rijk als *China*, welks bestuur het grondbeginsel heeft, alle andere volken te weren, moet natuurlijkerwijze het voornaamste gedeelte van zijnen geheelen koophandel uitmaken. De Europesche handel te *Canton* is bijna niets, wanneer men de uitgestrektheid en de bevolking van het land in aanmerking neemt, en de gemeenschap met de buitenlanders, welke door middel van de Chinesche jonken wordt voortgezet, blijft ten uiterste beperkt, zoowel door de onvolmaaktheid hunner zeevaartkunde en hunne onbehendigheid, als door de ongeschiktheid hunner vaartuigen en den geringen moed om zich buitenslands te wagen. De reizen welke de jonken in de naburige gewesten doen, strekken zich niet verder uit, dan ten Noorden naar *Japan*, ten Oosten naar de *Philippijnsche Eilanden*, ten Zuiden naar *Batavia* en ten Westen naar de *Straat van Malakka*. In Junij en Julij zeilen zij naar *Japan* en vertrekken dan van *Ningpo* en *Amoy*, hunne vaartuigen bevracht hebbende met zijden stoffen,

porselein en suiker, benevens eenige droogerijen, als rhabarber en ginseng, alsmede met het sandelhout, hetwelk hun te voren in Engelsche en Amerikaansche schepen uit *Indië* en de *Zuidzee-Eilanden* is aangebragt. Naar de *Philippijnsche-Eilanden* nemen zij allerlei goederen mede, waarvoor zij niets anders dan rijst en dollars terugbrengen. Van *China* naar *Batavia* of *vice versa* zeilt geen jonk, dan ten tijde van de gunstige mousson. Zij vertrekken alsdan in Februarij of Maart van huis en komen in Julij weder. De uitgevoerde waren zijn thee, porselein en velerlei droogerijen, in ruiling voor hetgeen de voortbrengselen der *Straat van Canton* genoemd wordt, als areeknoten, rottingen, vogelnesten, peper enz. Sedert eenigen tijd hebben die jonken nog al eenen aanzienlijken handel gevoerd op *Singapoera*, hetgeen den voormaligen handel op *Batavia* mogelijk wel eenigzins benadeelen zal.

Alle onbewerkte voortbrengselen komen in *China* beter aan den man, dan de bewerkte stoffen. Hunne wetten, welke het gebruik verbieden van alles, wat niet door de gewoonte geheiligd is, gepaard met de eigenliefde en den laatdunkenden hoogmoed van het volk, zijn in de meeste gevallen hinderpalen tegen de uitbreiding van het vertier der Europesche manufakturen. In het strafwetboek wordt bevolen, dat de huizen, de kamers, de rijtuigen, de meubelen, de kleedingstukken en andere artikelen, door de ambtenaren des bestuurs en door het volk in het algemeen gebruikt, naar de bestaande reglementen behooren te worden ingerigt. Zij drijven meer handel in de noodwendigheden dan in de overdaad des levens, en het groot verschil van het klimaat over de uitgestrektheid des

Rijks, hetwelk de Noordelijke en Zuidelijke provinciën van elkander afhankelijk maakt, maakt tevens het geheele land onafhankelijk van de vreemdelingen. Het Zuiden zorgt voor den voorraad van rijst en suiker; het Westen levert metalen delfstoffen, het Oosten zijde, boomwol en thee, en het Noorden pelterijen en eene menigte droogerijen, welke onder eene warme luchtstreek niet kunnen groeijen.

De transito-regten of regten van doorvoer van dien binnenlandschen handel leveren het bestuur aanmerkelijke inkomsten op, en werden misschien wel voor het eerst ingesteld om de onkosten voor het graven van het Groote Kanaal te bestrijden. Zij strekken zich thans bijna over alle artikelen van verbruik uit, en men heeft uitgerekend, dat de verhooging van den prijs der thee te *Canton*, door de regten van het bestuur, zoowel als door het moeijelijke en verre transport per as uit de provinciën, waarin zij groeit, op de zwarte theesoorten alleen jaarijks eene aanzienlijke som beloopt.

De moeiten en onkosten voor het transport, zonder de regten, kunnen worden opgemaakt uit de zwarigheden, welke men ondervindt bij het opvaren der rivier tot aan den grensdoortogt van de provincie *Chê-keang*. Na eene verdrietige vaart van zeven dagen — indien het voortgetrokken worden tegen eenen sterken stroom op, over eenen steenachtigen grond waarop de vaartuigen gedurig vastgeraken, aldus mag genoemd worden — komt men van den oorsprong der rivier *Shang-tung-chiang*, eerst bij de stad *Chang-shanhien* aan. Die zelfde moeijelijkheden worden ook op de andere rivier de *Keang-sy*, nabij den doortogt van *Mei-ling* ondervonden. Toen de Engelsche ambassade in 1816 de rivier opvoer,

stonden er ter wederzijden van de jagten geheele rijen manschappen met groote houweelen, om haar door het steenachtige kanaal eenen doortogt te verschaffen.

De Hong-kooplieden.

Er worden door de Hong-kooplieden, onder verschillende benamingen, belastingen geheven; als daar zijn: *ten behoeve der armée*, *van de Gele rivier*, *Keizerlijke regten* enz. Het *consoo-fonds*, eerst bestemd als een middel om de schulden der bankbreukige Hong-kooplieden te voldoen, is eene rijke bron van inkomen voor de Chinezen, zoowel als een zwaar verlies voor den buitenlandschen koophandel. Daarenboven worden de lagere tolbeambten te *Canton* bij verpachting aangesteld, en zoeken bij gevolg hunne onkosten door onwettige belastingen op den Europeschen handel te verhalen. Alzoo het *consoo-fonds* zijnen oorsprong vond in die afzonderlijke maatschappij van monopolisten, Hong-kooplieden geheeten, is het noodig aan te merken, dat die maatschappij en hare voorregten even zoo zeer voortsproot uit de bijzondere staatkunde des bestuurs, als uit de schraapzucht harer leden zelve. De hoogmoed en het wantrouwen der bestuurders van het rijk hebben hen altijd teruggehouden van eene regtstreeksche gemeenschap met vreemdelingen, en zij vonden het gemakkelijker den last en de verantwoordelijkheid van hun bestuur op de lagere Staatsdienaren te werpen en door hunne tusschenkomst de belastingen op te leggen. De Hong-kooplieden te *Canton* bestaan in dezen oogenblik uit elf personen van zeer verschillend aanzien en karakter. Zij maken geen gezamenlijke compagnieschap uit, maar mogen voor zich zelven handel drijven.

hoezeer de geheele maatschappij, tot in het jaar 1830 toe, voor de schulden van elken der leden aan buitenlanders aansprakelijk was. Doch die aansprakelijkheid werd toen zeer op losse schroeven gesteld, alzoo men bevond, dat zulk eene verantwoordelijkheid van den kant van de gezamenlijke maatschappij, door de gelegenheid van schulden bij de Europeanen aan te gaan, aan de minder gegoede lieden een krediet schonk, hetwelk de voornaamste oorzaak was van de menigvuldige bankroeten, hetzij dan ter goeder of ter kwader trouw, welke er onder de daarvoor blinde Hong-kooplieden hadden plaats gehad. In het jaar 1837, werd er op nieuw tegen twee bankbreukige Hong-kooplieden eene vordering te berde gebragt door de vreemdelingen, ten bedrage van omtrent drie millioenen dollars, en na vrij wat moeite werd de *consoo* voor de betaling aansprakelijk gesteld, maar zulks in den ruimen termijn van tusschen acht en tien jaren.

Het fonds van de *consoo*, waaruit zulke groote sommen geput zijn tot de vereffening van schulden, door oneerlijke of verachterde kooplieden aangegaan, wordt goedgemaakt, uit belastingen, tot drie ten honderd beloopende, door de maatschappij der Hong-kooplieden op den in- of uitvoer van vreemde koopwaren gelegd; van daar, dat het een wezenlijk bezwaar voor den handel op *Canton* wordt. Het schijnt dat die belastingen, in plaats van gebruikt te worden tot de vereffening der schulden, waarvoor zij werden ingesteld, in volle werking zijn gebleven, en dienen om de toenemende eischen, welke het bestuur van den *consoo* invordert, te voldoen. Onder zulke omstandigheden kan het geen verwondering baren, dat de provinciale

bestuurders eene voor hen zelven zoo voordeelige monopolie zoo halstarrig ondersteunen, te meer daar zij door dat middel zich kunnen vet mesten, ten koste der Europeanen, zonder in eene dadelijke botsing te komen met eene soort van menschen, die geenszins geneigd zijn, zich te onderwerpen aan die verrigtingen van ootmoedigen eerbied, welke voor den hoogmoed der Chinesche bestuurders zoo streelend zijn.

Zware onkosten der buitenlandsche schepen.

Behalve de belastingen zijn de haventollen en andere dergelijke onkosten ook zeer bezwarend voor de schepen, welke de rivier bevaren. Wij willen hier de gewone omstandigheden schetsen, welke er plaats vinden bij het aankomen van een schip, en de schikkingen die men daarvoor moet maken. Als men de kust uit het Zuiden nadert, bereikt men het eerst twee kleine maar hooge eilanden, *de Dieven-eilanden* genaamd. Dan vaart men eene kaap voorbij ten Zuid-oosten van *Macao*, door de Portugezen *Cabrita* geheeten, en op de hoogte van de stad vindt men eene ankerplaats van drie à vier vademen water. De schepen zenden vervolgens hunne booten te *Macao* aan den wal, om eenen Chineschen loods te vragen, dien men zelden vóór den volgenden morgen krijgt; zoodat, als het weder ongunstig is, de schepen terstond naar *Lintin* opvaren, om eene ankerplaats te hebben. De zeekaarten, op last van de Engelsche Oostindische Compagnie vervaardigd, leveren de noodige aanwijzingen op, om een schip naar *Whampoa* te brengen; de loodsen zijn allen visschers, die daartoe gebruikt worden door degenen, die, hoewel er zelven niets van wetende, eene aanstelling van het

bestuur krijgen en aldus op hunne beurt eene monopolie genieten tot vergoeding van het gevaar, hetwelk zij loopen, want als een schip vergaat, krijgt de loods stokslagen. Zonder eenen loods mag een koopvaarder de batterijen aan den ingang der rivier niet naderen. Het loodsgeld voorbij de batterijen is zestig dollars, en vóór dat men daaraan komt, ten naastenbij even zooveel.

Bij het ankeren te *Whampoa*, omtrent tien mijlen beneden *Canton*, komen twee booten met de Onder-Ambtenaren van het plaatselijk bestuur, en zij maken die achter aan het schip vast. Hun pligt is, om als spionnen aan boord te dienen en den smokkelhandel of andere ongeoorloofde daden te weren. Vervolgens wordt er een *compradar* of convooilooper gehuurd; maar men moet, om aan de knevelarijen der Mandarijnen te voldoen, voorloopig vijftig dollars afpassen. In den *Wegwijzer voor den koophandel in China* wordt gezegd, dat wanneer een Scheepskapitein of een Super-carga geen factorij te *Canton* huurt, hij nog eens eene som van zeven en negentig dollars moet betalen, om den tolbedienden de moeite te vergoeden, welke zij zich geven, ten einde eenen *compradar* voor hen op te zoeken. In sommige gevallen wordt dit betaald door den koopman, die zich borg stelt voor het schip, en deze vindt dan wel een middel, om, bij het sluiten van zijne rekening met den Agent of den Kapitein van het schip, zich zelven daarvoor schadeloos te stellen. Een der Hong-kooplieden moet verantwoordelijk zijn, voor de betaling van alle de fooijen en regten, welke er voor het schip moeten worden voldaan. Ook is hij aansprakelijk voor het gedrag van elken Europeaan of anderen vreemdeling, die er aan boord is.

Wij moeten nog melding maken van eenen ambtenaar, onder den naam van *Taalman* of tolk bekend, die eerder aldus schijnt genoemd te worden, omdat hij de vereischten van zijne bediening mist, dan omdat hij die bezit: want die lieden kunnen in het geheel geen andere taal dan Chineesch schrijven, en zij spreken het Engelsch zoo, dat men hen niet kan verstaan. De tolken zijn even als de Hong-kooplieden verpligt, om hunne aanstellingen rijkelijk te betalen, en worden daarenboven bitter uitgezogen door de lagere bedienden, even gelijk de Hong-kooplieden de prooi zijn der hoogere ambtenaren. Zij ondervinden ook de zelfde bezwaren in het verkrijgen van hun ontslag. De Hong-kooplieden moeten zich voor de tolken borg stellen, voordat deze hunne aanstelling kunnen bekomen. Het werk der tolken is de vergunning te bezorgen voor het ontschepen der lading, alle de zaken met het tolhuis te vereffenen en van de regten en tolgelden aanteekening te houden. Elk schip is gehouden 173 dollars, als eene fooi aan zijnen tolk te betalen. Als men eenigen tijd te *Whampoa* heeft gelegen, wordt het schip door den onderambtenaar van den Hoppo *gemeten*, om daarnaar de tollen te regelen. Voor een schip van 850 tonnen, beloopen die, allen, behalve de vooragemelde betalingen, zamen ten naastenbij 5000 dollars of tusschen de 10,000 en 12,000 gulden.

Smokkelhandel.

Het is duidelijk, dat de bovengenoemde afpersingen alle de schepen, maar vooral de kleinere, op welke zij het zwaarst drukken, aansporen, om die zoo mogelijk, te ontduiken. Aan die reden, zoowel als aan den sluikhandel met het opium, moet men den schielijken aanwas van het

depôt van smokkelhandel toeschrijven, hetwelk ten jare 1822 is opgerigt. Als om dien smokkelpost nog sterker aan te moedigen, beval het Chinesche bestuur, in 1825, uit hoofde van de schaarschheid van rijst, dat de schepen welke rijst en *geene andere goederen* aanvoerden, van de haventollen te *Whampoa* bevrijd zouden zijn. Ten gevolge hiervan stationeren de schepen thans te *Lintin*, beneden den mond van de rivier, en verkoopen de rijst, waarmede zij bevracht zijn, in genoegzame hoeveelheid aan andere kortelings aangekomen schepen, om hen voor die tolgelden te vrijwaren, terwijl hunne wezenlijke ladingen of te *Lintin* achtergelaten worden, om die van daar binnen te sluiken, of aan boord van andere schepen overgeladen, welke geheelenal naar *Whampoa* bevracht zijn. Het is duidelijk dat zulk een buitengewoon voordeel ten behoeve van de rijst, den invoer van buitenlandsche manufacturen in den geoorloofden handel moet benadeelen.

Het vervolg van tijd alleen zal doen zien of men van de pogingen, om de Europesche manufacturen aan de oostkust in te voeren, eenen beteren uitslag kan verwachten, dan de laatste proefneming ondervonden heeft. Wijle Dr. MORRISON merkte in 1833 reeds aan, dat het vrijstellen van eenige haven ten Noord-Oosten, voor het gerief der Europesche schepen, geen gebeurtenis was, waarop men onder het bestuur der tegenwoordige Souvereinen van *China* konde hopen. Zij zullen zelfs niet toelaten, dat de thee, door middel van den kusthandel, uit de havens digt nabij de plaatsen, waar zij groeit, naar het Zuiden heen gebragt wordt, uit vrees, dat de handelaars hunne ladingen naar Europesche schepen of havens zullen overbrengen en aldus het

bestuur berooven van de inkomsten van den binnenlandschen doorvoer; maar vooral uit vrees, dat er een ***verraderlijke handel*** met de Europeanen zoude geopend worden, en de thee in het bezit geraken van de Engelschen, zonder het tolhuis te *Canton* aan te doen. Tot op den tegenwoordigen tijd toe, is de sluikhandel in *opium* op de kust gedurig toegenomen, tot de commissaris LIN, door die waar te *Canton* te verbieden, dien geheel en al naar de Oostkust heeft verlegd. In dezen oogenblik schijnt hij met gewapende schepen, waarvan men zegt, dat er één veertien stukken voert, met groot voordeel doorgezet te worden, en er hebben ontmoetingen plaats gehad, welke menschenlevens gekost hebben; doch met dat al blijven de Europesche manufacturen even nutteloos en ongezocht als te voren.

Het opium.

De Chinezen zijn hartstogtelijke liefhebbers van opium te rooken. Het opium, zijnde het verdikte sap van zekere bloem, wordt in eenen koperen ketel gekookt, vervolgens tot zuivering door eenen doek gegoten en voor de tweede maal gekookt. Het fijn gesneden blad van zekere andere plant wordt daarmede vermengd, zoodat het vocht daarin opgeslorpt wordt, daarna wordt het tot kleine pillen ter groote van eene erwt gerold. Eene dezer pillen legt men in een pijpje dat ter zijde van de opiumpijp uitsteekt, en wordt alsdan aangestoken. Dit opiumrooken is uiterst nadeelig voor de gezondheid. Eene geheele vermagering, het wild staren van het oog, tering met verlies van allen eetlust, zijn er niet zelden de gevolgen van. Het gebruik van dit nadeelig en bedwelmend middel is even zoo algemeen

geworden, als de navraag van den beginne af schielijk toenam.

Aangezien de invoer en het gebruik van dit verderfelijk natuurvoortbrengsel in *China* volstrekt verboden is, kan het aldaar niet dan ter sluik binnengevoerd worden. Die sluikhandel is het eerst te *Macao* begonnen, maar de Portugezen van die plaats, hebben, door hunne onvoorzigtige schraapzucht, dien naar het eiland *Lintin* verplaatst, alwaar het opium door gewapende vaartuigen aan de Chinesche smokkelaars overgegeven wordt, zoodra er schriftelijk berigt van *Canton* is ontvangen, dat de koop gesloten is en het geld aldaar zal betaald worden. Eindelijk werd de aandacht van het bestuur te *Peking*, door het toenemen van het kwaad, in eene hooge mate daarop gevestigd en het schijnt zeker, dat de waardij van den invoer, welke in het jaar 1832 het aanzienlijk beloop van 15,000,000 dollars (ongeveer 36,000,000 guldens) bedroeg, gedurende eenigen tijd verminderde. Degenen, die het opium rooken en somtijds de slagtoffers daarvan worden, gevoelen daartoe eenen, op bepaalde tijden wederkeerenden trek, welke door niets anders, dan door het genot er van te lenigen is. Indien zij het niet kunnen krijgen, wanneer die dagelijksche lust hen bekruipt, worden hunne ledematen verslapt, hunne oogen en neuzen ontlasten een slijmerig vocht, en zij zijn tot allen arbeid onbekwaam, doch nadat zij er eenige haaltjes van gedaan hebben, begint hunne kracht en geest op eene wonderdadige wijze te herleven. Het opium wordt dusdoende voor de opiumrookers het leven zelf, en wanneer zij voor den regter gebragt worden, zullen zij zich liever aan een zware straf onderwerpen, dan dengenen aanklagen, die het hun verkocht heeft.

De plaatselijke Ambtenaren laten zich somtijds omkoopen, om de smokkelarij door de vingers te zien, of om eene begonnen vervolging te staken. Het grootste getal der handelaars, die goederen te *Canton* ter markt brengen, smokkelen daarmede het opium binnen, en wanneer de bevoegde magt eenen opiumrooker vat, verklaart deze, dat hij de persoon niet kan opnoemen, van wien hij het goed gekregen heeft.

Het schijnt dat het opium geheel en al van buiten wordt ingevoerd. Ongetrouwe onder-beambten en ondeugende kooplieden hebben er het misbruik het eerst van in werking gebragt: jonge lieden van aanzienlijke familiën, welvarende kooplieden en burgers maakten zich die gewoonte eigen, tot dat zij ten laatsten ook onder het volk verspreid werd. Men heeft, na voorafgaand onderzoek van Geleerden en Ambtenaren, vernomen, dat er in alle de provinciën opiumrookers zijn, maar dat de Rijks-Ambtenaren er het meeste gebruik van maken, en dat dit gebruik zich onder alle rangen van burgerlijke Ambtenaren en Militaire Officiers, beneden den rang van Provinciale Gouverneurs en hunne bijzitters, verspreid heeft. De Districtbestuurders vaardigen bekendmakingen uit, om den heimelijken verkoop van het opium te verbieden, in den zelfden oogenblik, waarin hunne bloedverwanten, klerken en dienstboden, voortgaan met het te rooken. De ondeugende handelaars maken dat verbod tot een voorwendsel, om er den prijs van te verhoogen. De politiebedienden, die zich door het volk laten ompraten, worden in het geheim koopers van opium, in plaats van mede te werken tot uitroeijing, en zoo doende worden alle besluiten en verbodswetten verijdeld en van onwaarde.

Twaalfde Hoofdstuk.

Handelsbetrekkingen tusschen Nederland *en* China.

De eerste poging, welke de Nederlanders deden, om in *China* voet tot koophandel te krijgen was in 1601. De Admiraal JACOB CORNELISZ VAN NECK, in 1600 uit *Nederland* vertrokken, had daartoe drie schepen van zijn smaldeel afgezonderd, te weten: *Dordrecht*, *Haarlem* en *Leyden*. Deze drie schepen, na het eiland *Sumatra* aangedaan en zich te *Bantam* opgehouden te hebben, vervolgden hunne reis naar *China*. Den 29 Augustus 1601 kwamen zij te *Banka* aan, vervolgens aan *Poeloe Kandor* of het eiland *Kandor* (*), en wierpen den 10 September het anker voor *Cambodia*. Bedrogen en verraden door de Chinezen, werden zij eindelijk genoodzaakt van daar te wijken, na er eenige maanden te hebben doorgebragt. Den 8 November 1602 begaven zij zich naar *Kayhan*, en handelden er over eene partij peper, maar eindelijk ziende, dat men hen slechts ophield, verlieten zij die streken, na eenige verwoesting op de kusten te hebben aangerigt.

In het jaar 1607 deed CORNELIS MARTELIEF *de Jonge* eene poging, welke niet beter uitviel.

(*) Daar *Poeloe* een eiland beteekent is *Poeloe Kandor* volstrekt het zelfde als het eiland *Kandor*.

In 1622 zond de Gouverneur Generaal van *Neêrlands-Indië* JAN PIETERSZ KOEN acht schepen van *Batavia*, ten einde den handel op *China*, door het bezetten van een versterkt punt in de nabuurschap, zekere vastheid te geven, het zij door zich van *Macao*, toen nog een eigendom van de Portugezen, of van een der destijds nog onbewoonde *Piscadores* of *Visschers-eilanden*, tusschen *China* en *Formosa*, meester te maken, of zich wegens de kosten van dezen togt schadeloos te stellen door het wegnemen van alle Portugesche en Chinesche vaartuigen, welke men zoude ontmoeten. CORNELIS REIJERSZOON, die het bevel over deze kleine vloot voerde, ging den 10 April van *Batavia* onder zeil. Hij begon met *Macao* zoowel van de land- als van de zeezijde aan te tasten, doch er sprongen eenige vaten buskruid. De Portugezen werden door eenen Japanneschen overlooper verwittigd dat dit een gevoelig verlies voor de Nederlanders was. Zij vielen hen dus aan, en de onzen moesten met een verlies van 130 dooden en bijkans even zoo vele gekwetsten afdeinzen. Deze gevoelige slag deed het beleg opbreken. Alzoo genoodzaakt zijnde van deze onderneming af te zien, liet REIJERSZOON er drie schepen om te kruissen, en kwam met het overschot van zijn smaldeel aan de *Piscadores*. Van daar zond hij vijf schepen naar de kusten van *China*, om te beproeven of hij den Chinees eindelijk niet tot koophandel zoude kunnen overhalen: hij stelde tot vergaderplaats zijner vloot het eiland *Formosa*, of *Tayouan*, zoo als de Chinezen het noemen. Terwijl deze schepen op reis waren, deed hij eene sterkte bouwen op het eiland *Péhou*; achttien mijlen van *Macao*. Drie schepen en twee jagten van *Batavia* afgezeild kwamen zijne vloot versterken. De jagten en een

groot schip waren van de Nederlandsche vloot gescheiden met bevel om zich naar de kusten van *China* te begeven, het schip had er schipbreuk geleden en de jagten bragten niets terug dan de hoop, dat men op de *Piscadores* eenen Chineschen afgezondene zoude zien komen, om er met den Nederlandschen vlagvoerder te handelen. Daar kwam er ook inderdaad een; maar dewijl hij aandrong, dat de opgeworpen sterkte geslecht zoude worden, deed dit gezantschap geen de minste vrucht. Men besloot eindelijk te beproeven, of men beter met vijandelijkheden konde slagen.

Reijerszoon zond eenige schepen uit om de pogingen, welke tot aanknoopen van eenigen koophandel gedaan werden, te ondersteunen, terwijl men niettemin ten zelfden tijd alle de Chinesche vaartuigen, welke men magtig konde worden, zoude wegnemen. De Nederlanders maakten weldra onderscheidene zeer rijke prijzen op de Chinezen en verbranden wel vijftig van hunne jonken. Ook staken zij eene Chinesche stad in brand. Daarentegen leden twee vaartuigen met veertig der kundigste zeelieden schipbreuk. Het verblijf in deze streken, waar men noch hout noch goed water vindt, was intusschen door gedurige tegenwinden en ziekten zeer onaangenaam. Men had weldra honderd Chinezen aan boord, die het niet gemakkelijk viel met de weinige gezonde manschappen te bewaken. De Chinezen werden zoo het schijnt, door hunne tegenspoeden handelbaar. Sommigen hunner, welke men gevangen had gekregen, onderrigtten den Nederlandschen gezaghebber, dat een groot getal Chinesche kooplieden het besluit genomen had een verzoekschrift aan den Onderkoning van *Hoey-chow-foo* over te leveren, ten einde de vrijheid

te erlangen, om met de Nederlanders handel te mogen drijven, en REIJERSZOON oordeelde uit dit berigt zijn voordeel te moeten trekken; hij vaardigde JAN VAN MELDEREN naar *Hoey-chow-foo* af, om met dien Vorst in onderhandeling te treden. Men stond VAN MELDEREN niet toe, dat hij daar kwam en REIJERSZOON besloot toen, om er zelf naar toe te trekken. Overal werd hij met eerbewijzen overladen. Te *Hoey-chow-foo* aangekomen, werd hij met aanzien ontvangen en tot den Raad toegelaten. Aldaar werd hem te kennen gegeven, dat er minder te verkrijgen zoude zijn, indien men vooraf de sterkte op het eiland *Péhoe* gebouwd, niet slechtte en de *Piscadores* ontruimde. REIJERSZOON beriep zich op zijnen last, verkreeg verlof om een schip naar *Batavia* te zenden, ten einde aldaar nieuwen last te halen, en bewoog de Chinezen, om zelven eenen Gezant derwaarts te zenden. Dit trouweloos volk begon, terwijl deze schepen door tegenwind opgehouden werden, op nieuw zijne boosaardigheid te toonen. Aan beide kanten werden dus de vijandelijkheden weder voortgezet. De Chinezen leden er het meest bij. Eindelijk deed het Opperhoofd van *Amoy* REIJERSZOON weten dat, indien hij de Chinesche gevangenen wilde ontslaan, de *Piscadores* verlaten, en zich op het eiland *Formosa* nederzetten, hij ten hunnen voordeele bij den Chineschen Vorst zoude werken. REIJERSZOON, verlof hebbende bekomen, om twee zijner schepen de rivier te laten opvaren, zond CHRISTIAAN FRANSZOON naar *Amoy*. FRANSZOON sloot een verdrag, en kwam met het Opperhoofd van *Amoy* overeen, dat de Chinezen met de Nederlanders op het eiland *Formosa* of *Tayouan* zouden komen handel drijven; dat zij daar zoo

veel zijde zouden brengen als de Nederlanders zouden begeren; dat zij geen handel zouden drijven op de *Manilles*, *Cambodia*, *Siam*, *Patani*, *Djambi*, *Andragiri* en andere plaatsen, zonder een Nederlandsch paspoort te hebben, en dat zij vaartuigen naar *Batavia* zouden zenden, om er het verschil over het ontruimen van het eiland *Pêhoe* en de *Visschers-eilanden* te regelen.

Nu, dacht men, was men het te boven: ellendig vond men zich echter bedrogen. FRANSZOON, uitgenoodigd, om aan land te komen, en het verdrag met de gewone plegtigheden te onderteekenen, en zich derwaarts met eenigen van zijn volk begeven hebbende, werd gevangen gehouden. De Chinezen lieten het daarbij niet berusten. Zij legden het er op toe, om alle de Nederlanders door vergiftigd bier om het leven te brengen, en de schepen, welke de rivier waren opgevaren, te vernielen, waartoe zij vijftig branders afzonden. Een der Nederlandsche schepen sprong met al het volk in de lucht: de anderen ontkwamen het gevaar. BONTEKOE, die FRANSZOON in het bewind over dezen togt was opgevolgd, hield, deze ontmenschte vijandelijkheden ziende, de rivier van *Tfintsjeoú* gesloten tot aan de maand Februarij 1624, wanneer hij zich weder bij REIJERSZOON kwam voegen. Hij vond dezen vlootvoogd te *Tayouan* bezig, om door bemiddeling van eenen Mandarijn met de Chinezen in onderhandeling te treden. Deze Mandarijn was er gekomen als gezant van den Vorst van *Hoey-chow-foo*. Eindelijk kwam men wederom met de Chinezen tot een verbond. Het behelsde dat de Nederlanders het eiland *Pêhoe* en de *Piscadores* in het geheel zouden verlaten; doch daarentegen eene vesting op het groote en meer verwijderde eiland *Tayouan* of *Formosa*

zouden bouwen, en dat de Chinezen daar handel met hen zouden komen drijven. Dit verdrag werd door de Maatschappij bekrachtigd. De Nederlanders verlieten de *Piscadores-eilanden*, bouwden de sterkte *Zelandia* op het eiland *Formosa* en zonden derwaarts MAARTEN LINK, die met den titel van Bevelhebber van *Formosa* vereerd werd. Dus was het dat de Nederlanders zich eerst in *China* vestigden.

Van tijd tot tijd zetteden zich wel 25,000 Chinesche huisgezinnen op *Formosa* neder, die zich op den landbouw en handel toelegden, en eerstgemelden weldra zóó deden toenenemen, dat men geheele scheepsladingen rijst en suiker uitvoerde; en dus de uit- en ingaande regten der Nederlandsch-Oost-Indische Maatschappij daardoor zeer werden bevoordeeld. De Japanezen wilden deze regten niet betalen, zeggende, dat zij wel zes jaren vroeger dan de Nederlanders, ter sluik handel op *Formosa* gedreven hadden. Men vergunde hun weldra vrijen handel, doch geenszins bevrijding van tollen. Dit zette kwaad bloed bij die wantrouwige natie, die, ons den alleenhandel in haar rijk zonder tollen vergunnende, niet dulden kon, dat zij in eene onzer bezittingen geene voorregten genoot, maar veeleer hare vroegere winsten moest derven. De teleurgestelde personen maakten dus eenige Formosanen op, die, naar *Japan* overgevoerd, zich aldaar voor Gezanten hunner natie uitgaven, om den Keizer de oppermagt over hun eiland aan te bieden, hetwelk door de Nederlanders onwettig bezeten en onderdrukt werd. Doch de Keizer van *Japan* wees hun met verachting af, en zond hen naar hun land terug. Niettemin gaf dit gedrag der Nederlanders zoo veel misnoegen, dat de Gouverneur van *Formosa*, PIETER NUYTS, niet alleen als Gezant in *Japan*

geen gehoor bij den Keizer erlangde, maar ook door eenige Japannezen, aan welke men het vertrek uit het eiland weigerde, met eene bijkans ongeloofelijke stoutheid, uit zijn eigen huis, op *Formosa*, werd opgeligt, terwijl men de wacht op de vlugt dreef, en aan de geheele bezetting door deze onverlaten, die nu het leven des Gouverneurs in hunne magt hadden, de wet gesteld werd. Men moest hun niet alleen toestaan te vertrekken, maar bovendien ook gijzelaars stellen en hun eenen aanmerkelijken voorraad zijde leveren, waarop zij regt beweerden te hebben. De bewilliging in deze eischen was te noodzakelijker, omdat zij, in geval van weigering, dreigden den Gouverneur en vervolgens zich zelven van kant te maken, door, volgens de gewoonte van hun land, zich den buik open te snijden. Nuyts, door hunne onbuigzame hardnekkigheid getroffen, raadde der Maatschappij, den vrijen handel, ook aan deze lieden te vergunnen.

Het geheele eiland was echter niet in de magt der Nederlanders. Ten Noorden bezaten de Spanjaarden de sterkte *Kelang*. Nuyts koesterde het stoute ontwerp, om, na de verdrijving des vijands van dit vaste punt, de Portugezen en Spanjaarden den handel van *China* uit *Macao* en van *Manilla* naar *Japan* (destijds nog niet gesloten), te beletten, en daardoor ook hunnen handel op *China* te vernietigen.

Ondertusschen smeedden de op *Formosa* gevestigde Chinezen eenen moorddadigen aanslag tegen de Nederlanders, wier opperhoofden zij, bij gelegenheid van eenen grooten maaltijd, meenden te vermoorden, waarna zij dan hoopten gemakkelijk van de vesting meester te worden. Dit werd door zekeren pauw, eenen Chinees en broeder van payet,

den hoofdbeleider des aanslags, uitgebragt. De reeds opgestane Chinezen werden ten getale van 16,000, door 120 Nederlanders en 2000 Christen-Formosanen geslagen, waarbij FAYET met 1800 der zijnen sneuvelde. Bovendien lieten hier meer dan 9000 Chinezen het leven of werden gevangen genomen. Hiermede eindigde toen deze onrust, doch eerlang herleefde zij door eene gebeurtenis, welke uit het Oosten van *Azië* nieuwe veroveraars naar het Zuiden deed stroomen.

De burgeroorlogen, welke *China* sedert eenigen tijd verdeeld hielden, waren geëindigd met de zegepraal van eenen overweldiger, LY, en den dood des wettigen Konings ZUNGCHIN, die zich, benevens zijne echtgenoote, aan eenen boom had verhangen. De Khan der *Mantchous*, een ten Noordwesten van *China* wonend volk van den hoofdstam der *Tungusen*, die het aanzoek des muitelings, om hem bij te staan, eerst had van de hand gewezen, hield zich thans van alle vroegere verdragen met *China* ontslagen, nu het in handen eens geweldenaars was gevallen. Door eenen Veldheer des vermoorden Keizers daartoe uitgenoodigd, viel hij over den beroemden *Grooten Muur* in het land, en veroverde weldra het Noordelijke gedeelte. In het Zuiden daarentegen, of liever in de drie Zuid-oostelijke provinciën, *Fokien*, *Quangtong* en *Kuangsy*, weerstond hem een dier buitengewone mannen, die zich somtijds verheffen, om de instortende Rijken of Staten nog voor eene poos te schragen. Zijn naam was IQUANG. Hij was in de Chinesche provincie *Fokien* van arme ouders geboren, maar had zich door reizen naar *Macao*, *Japan* en *Cambodia*, tot eenen stouten zeeman en zeeroover gevormd. Hij zou onder de Portugezen te *Macao* en vervolgens onder de Nederlanders op *Formosa* gediend, en door

len handel, welke van daar op *Java* gedreven werd, verbazende schatten verzameld hebben, waardoor hij zich tot het uitrusten eener vloot tot zeeroof in staat zag; tevens willen, dat hij zijnen handel voortzette, welken hij met de Spanjaarden te *Manilla*, de Portugezen op *Macao*, en de Nederlanders op *Formosa* en op *Japan* dreef. Weldra schaarde zich eene bende gelukzoekers onder zijne bevelen, hij werd voor alle de zeeën rondom *China* geducht, en de Keizer wien hij op eenen anderen zeeschuimer de overwinning verschafte, verhief hem tot Bevelhebber over alle zijne vloten. In deze hoedanigheid was hij geducht voor de Nederlanders op *Formosa*, die hij noodzaakte, den vrijen handel op *China* voor dertig duizend rijksdaalders van hem te koopen. Van toen af was hij der Nederlandsche natie zoo genegen, dat hij haar zijnen zoon COXINGA toezond, om eene Europesche opvoeding te genieten. De vriendschap der Nederlanders voor IQUANG nam gedurig toe, en men wil zelfs dat zij hem eenen schepter en kroon zouden toegezonden hebben. Bij den inval der Mantchous bleef IQUANG het regerende huis getrouw, en deed zelfs eenen afstammeling van het oude koningsgeslacht in *Fokien* kroonen. Men beweert dat hij 3000 vaartuigen onder zijn bewind zou gehad hebben. Naderhand verdedigde hij zich, nog wel een jaar lang, moedig tegen de vijanden van zijn vaderland, doch viel eindelijk, hetzij door list of verraad, in handen der Mantchou-veroveraars, die hem eenen tijd lang spaarden, en daarna, zoo men denkt, door vergift van kant maakten. Hierop nam zijn zoon COXINGA, die zoo als wij gezien hebben, eenen tijd lang onder de Nederlanders verkeerd had, het bewind op zich, en bestookte de Mantchous nog lang van en op

de kusten des Rijks. Hij was de laatste Chinees, die tegenstand bood. Eindelijk van het vaste land verdreven, begaf hij zich met zijne geheele vloot naar *Formosa*.

Gedurende den oorlog met de Mantchous hadden zich vele Chinezen op het eiland nedergezet, die schijnbaar de welvaart vermeerderden, doch inderdaad gevaarlijke binnenlandsche vijanden werden. Men kan althans wel begrijpen dat toen de ontelbare vloot van COXINGA voor *Formosa* verscheen, de Chinezen hem geen tegenstand boden. Meerdere hulp hadden de Nederlanders van de ingeborene Formosanen te wachten. Met eenen loffelijken ijver hadden zij aldaar het Christendom beginnen in te voeren, en de goedhartige, bijgeloovige inlanders bekend gemaakt met den troost van het Evangelie. Ieder dorp had niet alleen eenen schoolmeester, maar velen ook eenen Predikant, en de inwoners moesten ten behoorlijken tijde te kerk komen, terwijl hij, die daaraan niet voldeed, tot boete een hertevel moest opbrengen. De Formosanen werden in de gronden van de godsdienst, in het lezen en schrijven, en in de Nederlandsche taal onderwezen. De 12 artikelen des Geloofs, de tien geboden, het gebed des Heeren, en eene kleine Catechismus der Hervormden waren ook, door de Predikanten, in de Formosaansche taal overgezet, en aan meer dan 15,000 nieuwe Christenen uitgedeeld, waarvan vele ook tot het Avondmaal werden toegelaten. Dertig Predikanten bedienden in 1660 de gemeenten van dit bloeijende eiland. Men legde voorts, ter bescherming, in ieder dorp eenen korporaal of serjant met zeker getal soldaten onder eenen Inlandschen Overste.

De Regering op *Formosa* had tijd genoeg, om zich in staat van tegenweer te stellen. Reeds onder den Gouverneur

CORNELIS CESAR, die in het jaar 1653 aan het bewind gekomen was, brak COXINGA de gemeenschap met *China* af, en toonde vijandelijke oogmerken. De opvolger van CESAR, FREDERIK COYET, herstelde nogtans eenigzins de betrekkingen, doch ontdekte spoedig de bedoelingen des zeeroovers, en gaf daarvan te *Batavia* kennis, met dringend verzoek om spoedige hulp. De zoogenaamde stad, bij het fort *Zeelandia* gebouwd, was slechts een open vlek, de vesting zelve in eenen droevigen staat. Al dreigender en dreigender werden de toebereidselen van COXINGA, vooral toen hij door de Mantchous geslagen en van het vaste land verdreven was, waarop hij nog slechts eenige vaste plaatsen in bezit had. Maar persoonlijke haat offerde de schoone volkplanting op. De gewezen bevelhebber op *Formosa*, NICOLAAS VERBURG, thans Raad van *Indië*, was een gezworen vijand van COYET, en deed zijne uiterste pogingen, om alle zijne berigten als ongegrond en het gevolg van lafhartige vrees te doen voorkomen. Hoezeer dan ook de waarschuwing, door VERBURG zelven, na den aanslag der Chinezen in 1652 gegeven, hiermede strijdig was, zoo liet zich toch de Raad te *Batavia*, door eene verkeerde spaarzaamheid, die niet gaarne kostbare uitrustingen deed, misleiden; men berispte zelf den braven COYET, omdat hij op eigen gezag eenige middelen tot verdediging bij de hand had genomen. Eindelijk echter werden COYETS waarschuwingen zoo dringend, dat men eene vloot uitrustte, welke, wanneer op *Formosa* geen zwarigheid was, dan toch *Macao* aan de Chinezen kon ontnemen, hetwelk ten minste de kosten zou dekken. Doch de bevelhebber van het ontzet, JAN VAN DER LAAN, die, op 12 schepen, 600 man aanbragt, schijnt geheel in de belangen van

VERBURG te zijn geweest. Hij beweerde de dwaasheid der vrees voor eenen aanslag der Chinezen, in weerwil van vele berigten uit *Japan* en *Siam*, en noemde COYET en zijnen raad *lafaards*. Eindelijk ziende dat het ontwerp op *Macao*, het welk hij geweldig dreef, op *Formosa* werd afgekeurd, vertrok hij uit wraakzucht met alle de officieren, waaraan men op *Formosa* groot gebrek had, en liet slechts drie schepen, benevens de gemeene soldaten, door deze medegebragt, achter.

Naauwelijks was VAN DER LAAN vertrokken, of COXINGA deed met 25,000 man en verscheidene honderd jonken de landing. Gebrek aan vaartuigen belette het verhinderen dier landing. Daarenboven sprong een der vier voorhandene Nederlandsche schepen, na een dapper gevecht, door zijn eigen buskruid, in de lucht. Honderd menschen verloren hierbij het leven. De overigen moesten zich onder het geschut van het fort *Zeelandia* bergen. De Chinezen voegden zich bij COXINGA, de Formosanen, zelfs de nieuwe Christenen, boden weinig of geen tegenstand, die zulks deden, werden zonder genade om hals gebragt! Dit laatste lot trof ook 400 man der bezetting, zoodat binnen kort het geheele eiland door COXINGA's benden overstroomd, het fort *Provincia* of *Sykom* met al het volk genomen werd, en de geheele magt der Chinezen naar *Zeelandia* rukte, waar men de stad ontruimde, en zich in de verschansing terugtrok.

VAN DER LAAN had, bij zijne terugkomst te *Batavia* een zoo ongunstig verslag van COYET en zijne Raden gegeven, dat men tot hunne afzetting besloot, en HERMAN CLENK VAN ODESSA als Landvoogd in zijne plaats zond. Doch toen de tijding voor den aanval in de hoofdstad aankwam, en

de vijanden van COYET beschaamde, werd terstond last gegeven, om CLENK te herroepen, en eene vloot van tien schepen met omstreeks 700 man uitgerust: om met den meest mogelijken haast het fort te gaan ontzetten. Men had echter groote moeite, om in deze hagchelijke omstandigheden eenen bevelhebber te bekomen. Eindelijk liet zich Mr. JACOB CAUW, Raad in het geregtshof van *Batavia*, met moeite hiertoe overhalen. Hij vertrok den 5 Julij, doch werd nog door CLENK vóórgekomen, dien men niet had kunnen inhalen, en die dus met de grootste verbazing *Formosa*, waarover hij in diepen vrede meende te komen regeren, grootendeels door de Chinezen bezet en *Zeelandia* belegerd zag. COYET wilde hem gaarne het bestuur overlaten, doch CLENK ging, als een lafaard, onder zeil naar *Japan*, en liet de dappere bezetting aan haar lot over.

Middelerwijl vierden COXINGA en zijne roofbenden hunne woede bot, vooral tegen de Nederlanders, hetzij Predikanten, schoolmeesters, soldaten of anderen, die niet in tijds de wijk naar het kasteel konden nemen. De edele zelfopoffering van eenen dier Predikanten, ANTONIUS HAMBROEK, hebben wij hier voor (bladz. 27—29) reeds vermeld.

Den 12 Augustus 1661 kwam eindelijk CAUW met zijn smaldeel op de reede van *Zeelandia*, doch een opkomende storm noodzaakte hem het anker te kappen, en hij verdween uit het gezigt; zelfs geraakte het fluitschip *Urk* op het drooge en in handen der vijanden, die hierdoor van den geheelen toestand der vloot verwittigd werden. Eindelijk echter kwamen de schepen weder opzeilen en bragten manschap, krijgs- en mondbehoeften aan.

Hierdoor begonnen de omstandigheden eenigzins ten gunste

der bezetting te veranderen. COXINGA had tot October nog geene voordeelen van belang op haar behaald, maar wel 8000 zijner beste soldaten verloren, terwijl vele jonken hem ontsnapten. De Mantchous, die gaarne eene sterkte, welke COXINGA nog in *China* had, wenschte te bezitten, boden hulp aan. Men zou slechts eenige schepen zenden, om die af te halen, en tevens het overschot van COXINGA's magt in *China* te verdelgen. De zelfde CAUW, die uit *Batavia* tot hulp der bezetting gekomen was, bood zich daarop aan, om die hulp met vijf schepen over te brengen, doch de trouwelooze bevelhebber kwam niet verder dan de *Piscadores*, en keerde toen met de twee beste schepen over *Siam* naar *Batavia*. De belegerden werden hierdoor ontzettend te leur gesteld; de drie teruggekeerde schepen melden de lafheid des bevelhebbers, en de hoop eener afwending tegen COXINGA in *China* verdween in rook.

De onwrikbare COYET hield echter nog vol. Dan in December liep een Duitsche serjant der bezetting, HANS JURGEN RADIS VON STOCKAART geheeten, tot den vijand over, en verried hem de zwakke plaatsen der vesting, waarop COXINGA zelf, in Januarij 1662, van *Formosa* naar een naburig zand-eiland overstak, en de blokkering in eene bestorming veranderde. Hij nam de schans *Utrecht* in, doch de belegerden vernagelden het geschut en leiden eene brandende lont in die schans. De bestormers zouden hierdoor waarschijnlijk in de lucht zijn gevlogen, indien de verraderlijke serjant, zulks vermoedende, hen niet terug gehouden had. Zoo scheen alles tegen de volharding der wakkere bezetting zamen te zweren; de nood rees op het hoogst; men had over de zestienhonderd man in de gevechten verloren; kerken en pakhuizen

lagen vol zieken, het zwakke hoornwerk (*) werd bedreigd en daarmede het geheele fort *Zeelandia.* Nog wilde COYET eenen algemeenen storm van COXINGA afwachten, doch zijne onderbevelhebbers meenden te regt, dat men thans rijkelijk aan de wetten der eer had voldaan, en op zelfbehoud denken mogt. Nadat het zwakke, en aanvankelijk slecht voorziene, kasteel zich negen maanden lang tegen eene magt van (in den beginne) 25,000 man, met grof geschut voorzien, had verdedigd, bedong de bezetting nog vrijen aftogt met allen scheeps- en anderen voorraad naar *Batavia.* Het geld en de koopmansgoederen, ten bedrage van bijna vijf tonnen gouds, moesten worden achtergelaten.

De ongelukkige vrouwen der omgebragte Predikanten en andere gevangenen op *Formosa*, werden door de zeeroovers aan eenigen hunner toegewezen. Zij, die aan ongehuwde Chinezen ten deel vielen, waren het minst ongelukkig; die in handen van gehuwde kwamen, hadden onbedenkelijk veel door den minnenijd hunner vrouwen te lijden; velen werden als de verachtelijkste slavinnen tot harden arbeid genoodzaakt, waaronder zij, na zware mishandelingen, bezweken. Om deze niet alleen, maar ook om de andere gevangen, te zamen wel bij de honderd personen uit de slavernij te verlossen, en misschien het kostbare *Formosa* terug te bekomen, was het na de overgave, wel waardig eene uitrusting te doen. Men kon te meer op eenen goeden uitslag hopen, daar de Mantchous, thans meesters van *China*, onze natuurlijke bondgenooten tegen COXINGA en de zijnen waren, en reeds vroeger, zoo als wij gezien hebben, den Nederlanders hulp hadden

(*) Dus noemt men zeker buitenwerk van eene vesting.

aangeboden. In 1662 zeilde er dus eene vloot onder den Admiraal BALTHASAR BORT, en den Vice-Admiraal JAN VAN CAMPEN, uit, welke den Schout-bij-Nacht CONSTANTIJN NOBEL als Gezant naar *China* overbragt, doch deze voerde, door de Mantchous met ijdele beloften gepaaid, niets uit. Niet afgeschrikt door deze mislukking, werd de togt in het volgende jaar onder den zelfden Vlotvoogd hervat; een zijner Hoplieden was de dappere CHRISTIAAN POLEMAN, die zich ook op *Malabar* zóó zeer had onderscheiden, en die, zegt VALENTIJN, *bijna overal geweest is, waar wat te doen viel, en zich daar verwonderlijk kloekmoedig gedragen heeft.* Deze laatste nam de stad *Quemuy* in *China* stormerderhand in, waarop de zoon van COXINGA aan de Nederlanders liet weten, dat, wanneer zij hem verder met rust lieten, hij hun alle de gevangenen, zoo mannen als vrouwen, teruggeven en den vrijen handel op *Formosa* zou afstaan, iets waarop hij de duurste eeden deed, en de Nederlanders waarschuwden, zich niet op de trouw der Mantchous te verlaten. Deze sloegen dit voorstel in den wind, en namen ook verder het eiland *Amoy* en *Goetsoe* in; doch zij ondervonden eerlang de trouweloosheid hunner bondgenooten, die weigerden, hen in het bezit daarvan te laten. Zij wendden zich dus alléén naar *Formosa;* in het voorbijgaan, nam POLEMAN de *Piscadores* (*Nederlands* oude bezitting) in en men onderhandelde toen met de Chinezen te *Tayouan.* Doch de eischen der onzen waren zoo onmatig hoog (vergoeding aller oorlogskosten, welke 6 millioenen bedroegen, boven en behalve het bezit van *Formosa*), dat de Chinezen daarmede den spot dreven, en de Nederlanders naar de *Piscadores* verwezen. Daar men zich nu tot eenen aanval op *Formosa* te zwak keurde en de oude bezitting (de

Piscadores) versmaadde, keerde de vloot onverrigter zake terug, en men mogt de kosten dezer vloot bij de andere verliezen rekenen, welke ons de omwenteling in *China* berokkend had.

Dit viel te meer tegen alle verwachting uit, daar men zich in den beginne van deze regeringsverandering veel goeds had voorspeld, vermits de Mantchous, na de verovering van *Canton*, in 1653, den handel voor alle vreemde volken hadden opengezet. De Nederlanders maakten daarvan terstond gebruik, om een gezantschap naar *China* te zenden, onder de opperkooplieden PIETER DE GOIJER en JACOB DE KEIZER, met een gevolg van veertien personen en aanzienlijke geschenken, meestal Europesche fabrijkgoederen. Zij vertrokken in Junij 1655 van *Batavia* en moesten vier maanden te *Canton*, de eenige Chinesche stad, waar vreemdelingen worden toegelaten, vertoeven, eer men hun den togt naar *Peking* vergunde. Ondertusschen werden zij door den Onderkoning op eenen prachtigen maaltijd genoodigd. Zij zetteden daarop hunne reis naar *Peking* te water voort, lieten van hun vaartuig de Nederlandsche vlag wapperen, welke dus doende in het binnenste van *China* gezien werd, en gingen scheep onder het spelen van het Vaderlandsche *Wilhelmus*. In Maart 1656 werd de reis ondernomen. Zij ging langs verschillende rivieren en kanalen, door de provinciën *Quang-tong*, *Keang-sy*, *Keang-soo*, *Gân-hoey*, *Shan-tong* en *Pe-tscheli* naar *Peking*. Ten hove toegelaten, zagen zij onder de Mandarijnen eenen Keulschen Jezuït, SCALIGER, zitten, die als tolk diende, en uiterlijk zeer minzaam was.

De geschenken waren den Keizer zeer welgevallig; de Nederlandsche Gezanten werden bij hem ten gehoor toegela-

ten, en onderwierpen zich aan de vernederende plegtigheid der nederwerping met het hoofd op den grond. Vervolgens werden tegengeschenken uitgedeeld, maar de handelsvergunning was bij uitstek beperkt; slechts eenmaal om de acht jaren zou men een schip, met goederen en met 100 koppen bemand, naar *China* mogen zenden; van de 100 aan boord zijnde personen, moesten 20 als afgevaardigden, ten hove verschijnen — doch zonder aan moeijelijkheden te *Canton* onderhevig te zijn. Tegenbedenkingen waren niet te maken, want, terstond na de ontvangst van den Keizerlijken brief, dreef men de Gezanten tot hun vertrek aan. Dus kwamen zij langs den zelfden weg te *Canton*, en beklaagden zich bitter over de bij dit gezantschap nutteloos verkwiste ton gouds — de geschenken medegerekend. Vergeefs had men zich met de genegenheid der Mantchous, en hun gemeenschappelijk belang tegen de Chinezen van COXINGA gevleid.

De handel op *China*, zou in volgende jaren, waarschijnlijk levendiger geweest zijn, zonder de omstandigheid, dat er zich juist te *Batavia* zelve, in het middelpunt des Nederlands Indischen handels, eene menigte Chinezen bevonden, die jaarlijks uit hun vaderland eenen rijken voorraad van thee, zijden stoffen, porcelein, koper, kwikzilver, vermiljoen, muskus en rhabarber aanbragten, en die goederen weder tegen lood, tin, peper, wierook, kamfer, amber, kruidnagelen, muskaatnoten, kaneel en andere voortbrengselen verruilden. *Hier* toch, dacht men, kon de Maatschappij de prijzen zetten, voordeeliger dan zij dit te *Canton*, bij de mededinging van zoo vele andere Europesche natiën zou hebben kunnen doen, en daarenboven genoot zij hier nog 4 per cent inkomende regten. Slechts in zoo verre bleef het wen-

schelijk meenden de bestuurders van *Neêrlands-Indië*, met *China* ook eenigen regtstreekschen handel te onderhouden, dat men alsdan telkens versche thee bekwam, en met den staat des *Europeschen* handels aldaar niet onbekend bleef, ten einde daarnaar den prijs der Chinesche waren, te *Batavia*, te kunnen regelen.

Dus bleef de handel uit *Batavia* naar *China* lang afgebroken. Toen echter de Keizer van *Oostenrijk*, onder wien toen de Zuidelijke Nederlanden stonden, in het begin der vorige eeuw, te *Ostende*, eene Maatschappij van koophandel wilde oprigten, deed slechts de vrees voor de mededinging van de Maatschappij, den handel op *China* herleven, welke, sedert de groote behoefte aan Thee in *Europa*, na 1756, met meer ijver en vrucht, werd gedreven, en aan eene commissie uit Bewindhebbers opgedragen, die onmiddellijk de ambtenaren te *Canton* en op de schepen aanstelden. De Maatschappij zond dan ook weder jaarlijks vier of vijf groote schepen uit het vaderland naar *China*, welke te *Batavia* eene lading moesten innemen van tin, peper, lood, noten en kruidnagelen, hetwelk alles in *China* zoo goed als baar geld was; de andere helft der lading bestond in gereede penningen (Spaansche matten), en het geheel in $2^1/_2$ millioen waarde, waarvoor men thee (drie of vier millioen pond), zijden stoffen, nankingslinnen, porcelein en curcuma innam. De Nederlanders deelden alzoo sedert weder den handel op dat uitgestrekte rijk met andere volken, zoo als zij dit nog doen.

3 2044 019 053 826

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

DUE MAY 1 1 '48

BK 2004